

BARACSI LEVENTE
DULKA ANDOR
JANCSÁK CSABA
NAGY ISTVÁN
NAGY MARGIT
PÁLFI SÁNDOR
SALAMON KONRÁD

EURÓPAI OKTATÁS

ÉS KISEBBSÉGI IDENTITÁS
A DUNA-KÖRÖS-MAROS-TISZA
EURORÉGIÓBAN

**Európai oktatás és kisebbségi identitás
a Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégióban**

BELVEDERE
MERIDIONALE

KISKÖNYVTÁR 18.

X 73922

**Európai oktatás
és Kisebbségi identitás
a Duna – Körös – Maros – Tisza
Eurorégióban**

BELVEDERE
MEDIATIONALE

Szeged, 2007

A kötet megjelenését támogatták

Csongrád Megyei Önkormányzat

Dél-magyarországi Pedagógiai Alapítvány

Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő
és Kommunikációs Központ

Nemzeti Civil Alapprogram

Szerkesztette

HAÁG ZALÁN ISTVÁN

KISS GÁBOR FERENC

Borítóterv

SZTE Egyetemi Könyvtár MAJZIK ANDREA

1000663309

ISBN: 978-963-9573-33-8

ISSN 1217-3495

© Szerzők, 2007

© Belvedere Meridionale 2007

X 73922

Tartalom

ELŐSZÓ (ZAKAR PÉTER)	7
NAGY MARGIT: A vajdasági magyar oktatás civil szemmel	9
VIOLA LUJZA: Anyanyelvápolás – identitásmentés	29
DULKA ANDOR: Építkezés és mentés másként	39
BARACSI LEVENTE: „Szűkölködünk nagy mértékben, Segedelem nélkül.” – Helyzetkép az aradi szórványsorsról.	51
NAGY ISTVÁN: Pécskai oktatás – Európából Európába	67
PÁLFI SÁNDOR: Civil szervezetek (lehetséges) szerepe a közoktatásban	99
JANCSÁK CSABA: A globalizáció és a változó magyar oktatási rendszer az új évezredben	107
SALAMON KONRÁD: Magyarságtudat és történelemtanítás	121

A kötet szerzői:

BARACSI LEVENTE, Hagyományőrző Polgárok Egyesülete (Arad)

DULKA ANDOR, Szórvány Alapítvány – Bánáti Magyar Iskolaalap

✶ JANCSÁK CSABA, Szegedi Tudományegyetem (Szeged)

NAGY ISTVÁN, Kálmány Lajos Közművelődési Egyesület (Pécska)

NAGY MARGIT, Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete (Újvidék)

DR. PÁLFI SÁNDOR, Alma Mater Egyesület (Arad)

DR. SALAMON KONRÁD, Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)

VIOLA LUJZA, Ürményházi Ifjúsági Klub (Ürményháza)

Előszó

Kisebbségi oktatásról civil szervezetek bevonásával konferenciát szervezni kockázatos dolog. A határainkon túl élő magyar közösségek helyzetének megítélése ma is megosztja a magyarországi társadalom különböző rétegeit. Gyakran panaszkodunk, milyen keveset tudunk a kisebbségbe szorult magyarság életéről, problémáiról. Ritkábban beszélünk arról, hogy a határainkon túl élő magyar közösségek sem rendelkeznek kellő információval a magyarországi kulturális élet, illetve oktatáspolitikai változásairól.

Megsértődhet a „szakma” is. Honnan veszik a bátorságot emberek, hogy ilyen bonyolult kérdéseket feszegessenek? Miért nincsenek mindig összhangban a tudományos divatirányzatokkal, a mindenható piaccal, a globalizáció elvárásaival, Győzükével, a hagyományos egyetemi rendszerek összeomlásával, szóval mindavval, ami körülvesz bennünket? Az előadók olyan kérdéseket is feszegetnek, amiről nem illik manapság szó ejteni. Azután moroghatnak a politikusok is: miért nem őket hallgatták meg? S akkor még nem beszéltünk az európai oktatási folyamatok egyre határozottabb megjelenéséről, a kisebbségi lét nyomasztó pszichés következményeiről, illetve a magyar kulturális és oktatási élet újraegyesítésének nehézségeiről.

Az alábbiakban a 2007. március 9-10-én, Szegeden megtartott konferenciánk szerkesztett anyagát veheti kézbe az olvasó. Arad megyei, délvidéki és magyarországi oktatással foglalkozó civil szervezetek képviselői mondanak véleményt kisebbségi létről, anyanyelvápolásról, az iskolák helyzetéről, feladataikról és tennivalóikról. A regionális sajátosságok mellett számos olyan kérdéskörre is keresték a lehetséges válaszokat előadónk, amelyek mindhárom régióban nehézséget jelentenek az ott élők számára.

Egyik előadónk a civil szféra szerepét az oktatásban a kocsiséhoz hasonlította, aki a hintó bakján ülve a két erős paripát (a szülőket, illetve az oktatásügy irányítóit) irányítja, „ahogy szokás, türelemmel, kitartással, tapasztalattal, cukorkával, de ha kell gyeplő és ostor használatával” is, mert tudja: minden szereplő számára végzetes lehet, ha felborul a fogat. Kötetünk szerény hozzájárulás kíván lenni a hajtók számára, nehogy eltévesszék az utat.

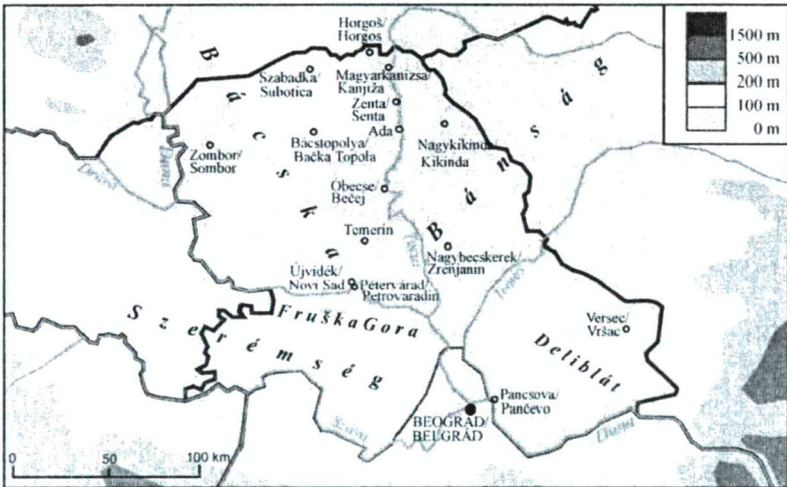
Zakar Péter

NAGY MARGIT

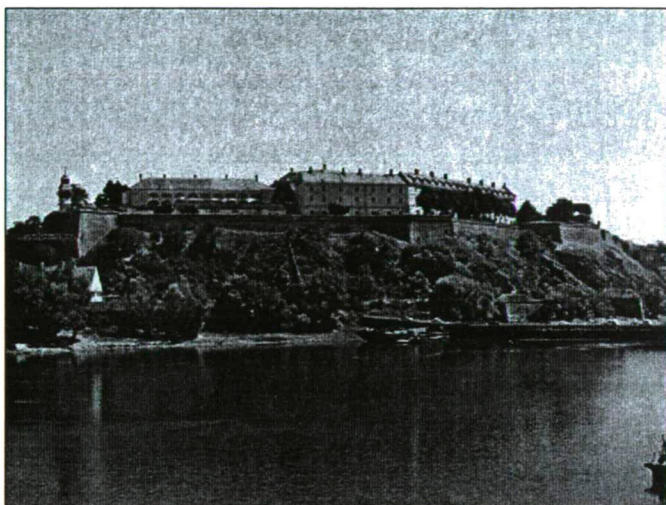
A vajdasági magyar oktatás civil szemmel

A Vajdaság három területi egységből áll: Bácska, Bánát és Szerém-ség. Nagy gondra ad okot a délvidéki magyarság jövője.

Néhány kép vajdaságból: a péterváradai vár, a szórványból a módosi templom képe. Módos dél-bánáti szórványfalú, magyarok is élnek kis számban. A templom, teljesen elhanyagolt állapotban van. Egy másik kép az aracsi Pusztatemplom, ez az árpád-kori templom, amiről bizonyára mindannyian hallottak. Ezzel csak a mostani helyzetet mutatnám be, hogyan védik meg a műemlékeket, a magyar kincseknek milyen becsülete van Vajdaságban. A péterváradai vár igen elhanyagolt állapotban van.

Pétervárad vára

Újvidék látképe a várból

A módosi templom

A padban galambfészek van

Az aracsi pusztatemplom

A magyarság mostani, nehéz helyzetében mi, délvidéki emberek, úgy gondoljuk, hogy a keresztény, polgári gondolkodás keleszti a társadalmat, mint a kovász. Sok embernek a kereszténység beletörődést, gyenge magatartást jelent. Ellenkezőleg, épp a hit ad erőt a harchoz, a továbblépéshez kudarc esetén is. Szegedre jövet az úton arról beszélgettünk, hogy a vajdasági fiatalok mennyire közömbösek. És nemcsak a fiatalok, hanem az egész vajdasági magyarság közében passzivitás, érdektelenség tapasztalható, gyakran a saját megmaradásának kérdései iránt is. De vajon miért ilyen a vajdasági magyarság? Idézném Csuka János könyvéből (A délvidéki magyarság története 1918–1941) a következőt:

„Az a magyar egység, amely Erdélyben, vagy a Felvidéken természet szerű volt, a Délvidéken soha nem alakulhatott ki. A felsőbácskai vagy a tiszavidéki magyarság gazdasági szerkezete és műveltségi színvonalja lényegesen különbözött a baranyai, vagy a muraközi magyarságtól. Csekély volt a magyar intelligencia száma. Az alföldi falusi nép a múlt század végén, e század elején kevés embert adott a magyar középosztálynak, a magyar államhatalom keveset törődött a Délvidék magyar vezetőrétegeinek erősítésével és 1918 után a hivatalnokok, tanítók és szabad foglalkozásúak nagy része önként, vagy kényszerítve elhagyta a Délvidéket. A kisebbség sorsára jutott délvidéki magyarság kezdetben alig rendelkezett politikailag iskolázott vezetőréteggel.”

Mi történt az I. világháború után?

- 1918-ban Délvidéken 645 magyar iskola működött, 1930-ra a magyar vagy magyarul is működő általános iskolák száma 204-re, a gimnáziumoké kettőre (egy négy- és egy nyolcosztályosra) apadt.
- Az első világháború után megszorító intézkedések következtek: sok pedagógus elhagyta az országot.
- Hűségesküt kellett tenni, és erre sokan nem voltak hajlandóak.
- Vizsgáznni kellett szerb nyelvből.
- Kihelyezték a pedagógusokat és az értelmiséget Szerbiába, és az ország legtávolabbi részébe.
- Kényszernyugdíjaztatások történtek. Bevezették az osztályok létszámminimumát.

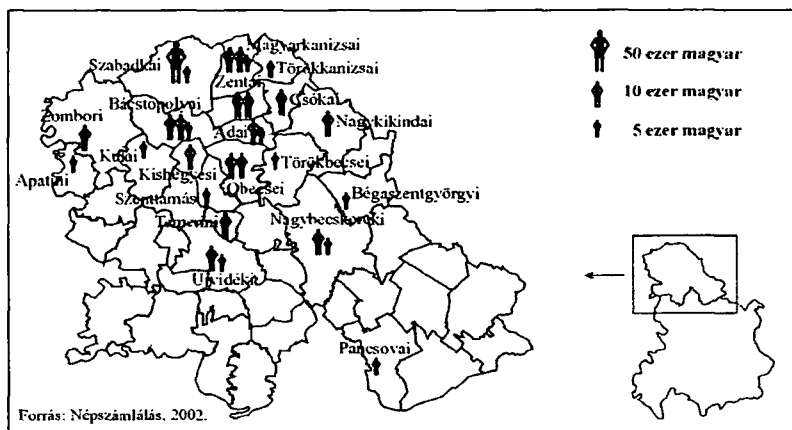
- ♦ És következett a betelepítés, a kolonizálás, ami Erdélyben sem ismeretlen, és Vajdaság is megszenvedte, a mai napig szenved, hiszen most olyan hírek szállingóznak, hogy a koszovói szerbeket a Vajdaságba kívánják betelepíteni.

A második világháború után

- ♦ 1944-ben több tízezer magyart kivégeztek (egyések szerint számuk 40 ezer), köztük azt az értelmiséget, amely kovász lehetett volna.
- ♦ Következett újra a betelepítés, a kolonizálás.
- ♦ A titói Jugoszlávia testvériség-egység jelszó alatti agymosása, viszonylagos anyagi jóléte.
- ♦ 1945-ben az iskolákban létszámminimumot vezettek be, 20 tanulóval.
- ♦ 1958-ban megszüntették a nyolc osztályos gimnáziumokat, és létrehozták a nyolc osztályos általános iskolákat, négy osztályos középiskolákat, és a magyar érettségizőket nehéz helyzetbe hozták, mert szerb-magyar gimnáziumban kellett vizsgáznuk.
- ♦ Bevezették a kétnyelvű oktatást.
- ♦ 1978/79-ben a magyar nyelvű oktatás 34 középiskolában, 8 évvel később már csak 25-ben volt. Drasztikusan csökkentek és a mai napig csökkennek a magyar nyelvű iskolák.

Népszámlálási adatok

- ♦ 1918-ban kb. 600 ezer magyar élt Délvidéken, a lakosság 39,5%-a
- ♦ 1948-ban 428.750 magyar élt a Vajdaságban, ami a lakosság 26,13%-át jelentette.
- ♦ 2001-ben Szerbiában már csak 293.299 magyar élt, (Vajdaságban 290.207, ami a tartomány összlakosságának 14,3%-a)
- ♦ Az 1991. évi népszámláláshoz viszonyítva a magyarok száma 49.284-gyel, vagyis 15%-kal csökkent. Ez nagyon nagy létszámcsökkenés.

A magyarok a vajdasági községekben

E térképen azokat a helységeket láthatjuk, amelyekben 50 ezer és 5 ezer között van a magyarok lélekszáma. Dél-Bánátban Versec környéke kimaradt, pedig itt is élnek magyarok. A legtöbb magyar Észak-Bácskában él. Magyarlakta nagyobb helység Zenta, Ada, Magyarakanizsa, és a környékbeli falvak. A többi helységben drasztikusan csökkent a magyarság számaránya. De itt is állandó sorvadás folyik, és tudjuk, hogy sajnos Szabadkán is a magyarság számaránya már az 50% alá csökkent.

Civil szervezetek 1990 után

1990 után nyílt lehetőség civil szervezetek alapítására. Azelőtt büntetéssel sújtottak minden magyarságot megtartó kezdeményezést.

- 1990-ben Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, Újvidék
- Diáksegélyező Egyesületek: Újvidék DE, Kosztolányi DE,
- Vajdasági Művelődési Szövetség, 1992, Szabadka,
- 1993, Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete, Újvidék
- Ma csaknem 400 oktatási tevékenységű, művelődési, közművelődési jellegű, néprajzi, népművészeti, tudományos, tudomány-

népszerűsítő, művészeti, előadóművészi és egyházi értelmiségi civil szervezet van a Vajdaságban. Egy részük aktív, más részük csak papíron létezik.

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének (VMPE) tevékenysége

A VMPE azért alakult meg, hogy a magyar oktatást szorgalmazza, fenntartsa, támogassa, és ha lehet, bővítse. És mentse a menthetőt. A programunk a következőkből áll:

- ♦ Pedagógus továbbképzések szervezése – tanév közben és szünidőben (az Apáczai Nyári Akadémián) szervezünk továbbképzéseket Vajdaságban, továbbá összeállítjuk a magyarországi és erdélyi továbbképzéseken résztvevők névsorát.
- ♦ Szórakoztató szóra készítő anyanyelv-ápolási program a szórványban – anyanyelv-ápolási órák tartása, hétfégi óvodák működésének támogatása.
- ♦ Beiratkozási program – a magyar első osztályos tagozatok megmaradása érdekében.
- ♦ Vetélkedők, táborok szervezése – Szólj, síp, szólj! népzenei vetélkedő, Kőketánc néptánc és népi gyermekjáték vetélkedő, Mit tudsz Torontál vármegyéről? történelem vetélkedő, Vajdasági Suliszínház Fesztivál, Kovács Sztrikó Zoltán fizika-kémiaverseny; Genius, a tehetséges diákokért mozgalom, Szórakoztató szóra készítő anyanyelvi tábor, fizika-kémia tábor; Kincses Tarisznya tábor.
- ♦ Oktatási Központ működtetése Újvidéken és Nagybecskerekén – számítógépes tanfolyamok, angol nyelv tanítása, kábítószer ellenes program, pszichológus nevelő munkája a gyerekekkel, foglalkozás értelmi fogyatékos gyermekekkel, természetvédelem.
- ♦ Az Apáczai Diákotthon működtetése 52 férőhellyel. A tulajdonos a Maradéki Református Egyházközség.
- ♦ Tankönyvpótló kiadványok a Vajdasági Magyar Tankönyvtanács szerkesztésében. A tanács elnöke Muhi Béla fizikatanár, aki nagyon lelkes alapító tagunk. Eddig csaknem 150 címszót jelentettek meg 1993 óta.

A VMPE története

A VMPE 1993-ban alakult meg. Kezdeményezői: Dr. Ribár Béla, aki az MTA, a Szerb Tudományos Akadémia tagja is volt – tavaly elhunyt –, Muhi Béla, Orovec Julianna és jómagam voltunk. Ugyanis ekkor már az egész Kárpát-medencében mindenhol léteztek pedagógusszervezetek, csak a Vajdaságban nem. Nagy volt a félelem, a háború már megkezdődött, a pedagógusok nem mertek mozdulni, én akkor azért lettem elnök, mert éppen újságírói pozícióban voltam, én merem vállalni. Egyébként a pedagógusokat felmondás veszélye fenyegette. Az elmúlt 13-14 év alatt aktív tagjaink nem egyszer kemény fenyegetésnek voltak kitéve. Egyeseknél házkutatást tartottak, volt, akit behívtak informatív beszélgetésre a rendőrségre, másokat megfenyegettek, volt, akinek levontak hosszabb ideig a fizetéséből, mondvacsinált okok miatt. Tehát a szerb állam nem nézte jó szemmel a működésünket. Egyesületünk egész Vajdaság területét felölelte, Dél-Bánáttól Észak-Bácskáig együttműködtünk mindannyian. 1994-től a háború alatt a horvátországi pedagógusokkal is tartottuk a kapcsolatot. Átjártunk Horvátországba, és a horvátországi magyar pedagógusok is eljöttek a mi továbbképzéseinkre. Aztán ez a vízumkényszer bevezetésével megszűnt. Harcoltunk a magyar egyetemért is 1990 és 1998 között, dr. Szalma Józseffel, aki a jogi fakultás professzora és dr. Ribár Béla professzorral a vajdasági magyar felsőoktatás ügyében beadványt készítettünk az Újvidéki Egyetem rektorátusának, átadtuk Szerbia kormányának és a szegedi József Attila Tudományegyetemnek is. Célunk az volt, hogy Szabadkán megnyíljon a József Attila Tudományegyetem kihelyezett tagozata. Az egyetem rektora bele is egyezett, meg is alakult a munkacsoport a működés érdekében. Ekkor a Vajdasági Magyar Szövetség beleszólt és leállt a folyamat. Ha akkor megalakul a kihelyezett tagozat csíráként, ez a kezdeményezés bizonyára már egyetemmé nőtte volna ki magát. Mint ahogy kinőtte magát Erdélyben is. Csíkszeredában volt kihelyezett tagozat, Kárpátalján is így kezdődött a mostani felsőoktatási intézmény megalakulása. Csak nálunk nem sikerült. 1997 végétől úgy éreztük, hogy felerősödtek a Vajdasági Magyar Szövetség részéről a támogatások. Az első magyar párt, a VMDK, '90-ben megalakult. Utána ebből vált ki a VMSZ, és mikor egy kissé felerősödött, akkor az összes civil szervezetet maga köré akarta tömöríteni, a mi szervezetünk pártfüggetlen

szervezet, ezt nem akarták tudomásul venni, és akkor mondvacsinált adminisztrációs okokra hivatkozva belülről bomlasztottak. Végül oda jutunk, hogy az Észak-Bácskai Magyar Pedagógusok Egyesülete kivált. Az észak-bácskai törekvés Szabadka-központúságot szorgalmazott, amely pártbefolyást is jelentett volna. 1997-ben merült fel a Vajdasági Magyar Oktatási Tanács létrehozásának a gondolata is, amelynek megalakulási terve kemény vitákat gerjesztett a politikai és civil szférában. A Vajdasági Magyar Oktatási Tanács végül is megalakult, független személyekkel. Ám e személyek többsége valójában a VMSZ holdudvarában tevékenykedett. Ebben az időszakban történt a Vajdasági Ösztöndíj Tanács Szabadkára helyezése, elnökének, dr. Ribár Bélának a leváltása (illetve olyan helyzetet hoztak létre, hogy a professzor úr lemondott), és az ösztöndíjtanács irányítása a Vajdasági Magyar Szövetség kezébe került. Teljesen egyszerű, pártbefolyás alatt álló a mai napig is ez a testület. A politikai nyomás eredménye volt a működő zentai Módszertani Központ megszüntetése, és létrehoztak ott egy pedagógus egyesületet, amely nem működött. És ez nem az egyetlen olyan lépése volt a VMSZ-nek, amivel lebénította egy helységben a működést. 1999-ben az elnökség döntött, hogy a VMPE nem alakít szövetséget, mert a szervezet nem kíván pártbefolyás alá kerülni. A közgyűlésen az észak-bácskai tagozat nem javasolt tagokat az elnökségbe, és elszakadt a VMPE-től, azóta önállóan működik. Ezután alakítottuk meg több oktatási és más civil szervezettel az Alma Mater nevű együttműködési megállapodást, amelynek nem volt elnöke, elnöksége, megegyezés volt, hogy egymást segítjük és közös akciókban veszünk részt. Szépen működött is mindaddig, amíg megint belülről nem kezdődött el a bomlasztás és a Börcsök Erzsébet Módszertani Központ meg is szüntette az együttműködést velünk. De a többi szervezet megmaradt, és most is együttműködünk. Kiemelném az Ürményházi Ifjúsági Klubot, amely szervezettel a legszorosabb az együttműködés. Az Alma Mater követelésekkel fordult különböző fórumokhoz.

2002. január 19-én az Alma Mater tagszervezetei a következő oktatási követeléssel fordultak a Szerbiai Tanügyi Minisztériumhoz:

- ♦ A magyar szakmai egyesületek és társaságok képviselőit vonják be

az oktatási reform kidolgozásába és az oktatás fejlesztésébe. Különösen fontos a magyar ajkú tanulók nemzeti azonosságtudatának kialakítását és erősítését elősegítő tantárgyak terveinek kidolgozása. Mind a tanterv módosításában, mind a tankönyvek törzsanyagának meghatározásában vegyenek részt a magyar tagozatokon dolgozó és ezzel a kérdéssel behatóbban foglalkozó szakemberek.

- ♦ Minden jugoszláv állampolgárnak joga az intézményesített oktatás minden szintjén anyanyelvén tanulni, így a magyar nemzetiségűeknek is. Ezért követeljük, hogy a magyar nyelvű tagozatok és felsőoktatási csoportok megnyitása a tanulók létszámától függetlenül történjék.
- ♦ A pedagógiai dokumentumokat (az osztálynaplót, a tanmenetet, az óravázlatokat, a bizonyítványokat és más okiratokat) a magyar tagozatokon magyar nyelven vezessék.
- ♦ Az Oktatási Minisztérium adjon ki rendeletet a magyar vonzaskörű középiskoláknak, amelyben kötelezi őket a pályázatokban feltüntetni a magyar tagozat megnyitását, eltörölve az eddigi 15-ös minimális tanulói létszámot.
- ♦ A magyar nemzetiségű tanulók magyar nyelven írt tankönyvekből tanuljanak és az egyéb oktatási segédeszközök is (térképek, atlaszok, bemutató eszközök stb.) magyar nyelvűek legyenek.
- ♦ A pedagógushiány enyhítése, majd megoldása céljából az Újvidéki Egyetemen – egyes tanárképző karokon – szervezzék meg az oktatást magyar nyelven. Ugyanakkor szükséges a többi karon is a magyar nyelvű oktatás megszervezése (orvosi, jog, mezőgazdasági stb.). A magyar anyanyelvű pedagógus biztosítása érdekében a megüresedett pedagógus-munkahelyekre megjelentetett pályázatok esetében ne legyen feltétel az előírt óraszám.
- ♦ Szakmai és oktatáspolitikai kérdésekben a magyarországi és a hazai minisztérium hangolja össze az oktatási törvényeket, biztosítva ezzel a nemzeti kisebbségek számára az anyanyelv védelmét és korlátozás nélküli használatát az oktatásban.
- ♦ Alanyi jogon kell biztosítani magyarországi tankönyvek, kézikönyvek, szépirodalmi kiadványok behozatalát, terjesztését és felhasználását, hogy a diákok és a pedagógusok hozzájussanak.
- ♦ A diplomák honosításához egységes rendszert alakítsanak ki, és ezt a kérdést szabályozza a Szerbiai Tanügyi Minisztérium. A diplomák

- honosításának feltételei minden egyetemen azonosak legyenek.
- ♦ A Szerbiai Tanügyi Minisztérium biztosítsa az oktatással foglalkozó magyar szervezetek zavartalan munkáját, az iskolaigazgató által is, és nyújtson anyagi támogatást számukra.
 - ♦ Az iskolák tegyék lehetővé a magyar nyelven rendezett ünnepélyek, versenyek, vetélkedők és kulturális rendezvények megszervezését. Az iskolákban legyenek hozzáférhetőek a magyar nyelvű sajtókiadványok.
 - ♦ A magyar nyelvű oktatás fejlesztésével megbízott tanfelügyelők beszéljék a magyar nyelvet és az oktatási szakszolgálatok nemzeti összetétele feleljen meg a környezet nemzeti összetételének.
 - ♦ Amíg megérnek a feltételek az önálló magyar oktatási rendszer megvalósítására, a kéttannyelvű iskolákban biztosítani kell két tantestület működését külön vezetővel, ami lehetővé teszi, hogy az anyanyelvű oktatással behatóbban foglalkozzanak.

Hozzátenném, hogy amikor a középiskolák meghirdették a pályázatot, 15-ös létszámhoz kötötték a magyar osztályok beindítását, ez pedig bizonytalanná tette a szülőket, attól tartottak, hogy nem lesz meg az előírt létszám, és nem indult be a magyar tagozat. Ezért inkább szerb tagozatra írárták a gyermeküket. A pedagógushiány enyhítése nagyon nagy gond volt akkor is és most is, és óriási gond az, hogy sok a szakképzetlen pedagógus a Vajdaságban, illetve számos olyan magyar tagozat van, ahol szerb nyelven tanulnak a gyerekek, ami nagyon nagy baj. A követelés, hogy szakmai és oktatáspolitikai kérdésekben a magyarországi és a hazai minisztérium hangolja össze az oktatási törvényeket, a mai napig sem történt meg. Szintén nem valósult meg a magyarországi tankönyvek, kézikönyvek behozatalának alanyi jogon való biztosítása. A diplomahonosítás körül sok probléma volt, pl. a JATE oklevelét az újvidéki Magyar Tanszék a mai napig nem honosítja, tehát a diplomahonosítást meg kell oldani. Kértük, hogy Szerbiai Oktatási Minisztérium biztosítsa a magyar szervezetek munkáját, az iskolaigazgatók állandó rettegésben voltak, mert ha együttműködnek velünk, akkor büntetést rótt rájuk a minisztérium. Az ünnepélyek, versenyek, vetélkedők lefolyása nem volt zavartalan, mert általában a kétnyelvű iskolákban a magyar műsorszámot a szerbek vagy kifütyülték, vagy hangosan elkezdtek beszélni, hogy ne lehessen

hallani. A magyar oktatás fejlesztésével megbízott tanfelügyelők nem tudtak magyarul. Követeléseinkre nem érkezett válasz. Lassan már Mikes Kelemen leveleihez kezdett hasonlítani a mi levelezésünk.

Az **Apáczai Diákotthon** azért hoztuk létre, hogy valamelyest enyhítsük azt a nyomást, ami az Újvidéken tanuló magyar diákokra nehezedik. Ugyanis azok az észak-bácskai vagy máshonnan odakerülő fiatalok, akik az Újvidéki Egyetemre beiratkoztak, csak a magyar tanszéken tanulhatnak most is magyarul, és nagyon kemény szerbesítési tendencia mutatkozott meg és mutatkozik meg a mai napig az egyetemeken. Most már némely karokon enyhült ez a tendencia.

2000-ben kezdte meg működését az Apáczai Diákotthon. A bombázás évében pályáztunk, 2000-ben megvásároltuk az épületet, először 20 egyetemi hallgatólánynak adtunk otthont, ma 52 férőhelyünk van... A református tulajdonban lévő diákotthon ökomenikus jellegű.

Egy újabb udvari épületet szintén Apáczai Közalapítvány és a Határon Túli Magyarok Hivatalának támogatásával építettünk. 2003-ban családi házat vásároltunk Újvidéknek a Telep nevű városnegyedében, most ennek bővítésére nyertünk támogatást az Apáczai Közalapítványtól, a 14 helyett 32 diák lakhat majd itt. Ez lesz a fiúkollégium. Oktatási programunk célja a megmaradásunk, a magyarságtudatot erősítjük a diákokban, ezért magyarságismereti előadásokat tartunk. Van karrierépítő programunk, angol nyelvi és számítógépes képzés.

Az Apáczai Diákotthon új épülete

Az **Apáczai Nyári Akadémia** már a pedagógus-továbbképzésünk köréhez tartozik, háromhetes továbbképzés, szegedi professzorok is nagy számban szoktak előadni. Büszkék vagyunk egy Solti Gergő nevű fiatalemberre, aki több Géniusz-versenyünkön nyert, és most már ő mutatott be a nyári akadémián kísérletet.

Apáczai Nyári Akadémia – Történelem és magyarság

Apáczai Nyári Akadémia – A szülő öröme a boldog gyermek

Apáczai nyári Akadémia – A természet egysége

A **TANOM** továbbképzésen tanítók, anyanyelvápolók, oktatók vesznek részt havonta egyszer, magyarországi és hazai előadók tartanak előadást.

Kitérnék a **magyarittabői iskola** ügyére. A falu a Bánságban, Nagybecserekétől 40 km-re található. A '70-es években a kétszázéves iskolát egyesítették a szerbittabői iskolával, a két falu összenőtt. A két falu határában vegyes iskolát épített a titói rezsim, amelynek céljai a magyarság beolvasztása volt. A szülők 2000 után, miután már szólni lehetett ez ellen, aláírást gyűjtöttek, és követelték, hogy váljon szét az iskola a szerb iskolától, és a magyar iskola újra külön működhessen. A szerb hatalom különböző kifogásokra hivatkozva nem tesz semmit, és az is a nagy baj, hogy pártvonalon sem történt komolyabb lépés ebben az ügyben. A szülők kétségbeesve írták, hogy „ha nem kapunk segítséget, több, mint valószínű, megszűnik a magyar oktatás a felső tagozaton, a magyar tanulók száma 120 körül van, és a magyar anyanyelvű tanárok nemzeti alapon való sértegetése napirenden volt, és az iskola nem tett ez ellen semmit”. Sőt, magyarverések is voltak a faluban, és a rendőrség nem avatkozott be. Ugyanez a helyzet Tordán (Vajdaságban is van Torda, nemcsak Erdélyben), ez egy kb. 2000-es lélekszámú falu, és ez a tordai iskola is kényszerházasságban él a Banatsko Karadjodjevo-i iskolával, ők is szét akarnának válni. A begaszentgyörgyi községben (odatartozik

ez a két falu) a felelős személyeknek az a véleménye, hogy amíg a munka nem áll le, nincs baj.

Nagyon jelentős az **Argus Vajdasági Magyar Kisebbségi Jogi Civil Szervezet** megalakulása, 2001-ben, az időközben elhunyt Gál György volt az első elnöke, most Bozóki Antal vezeti, aki lelkes ügyvéd, és a vajdasági magyarságot ért sérelmek terén szót emel. Most Brüsszelbe készül, és meghallgatást nyert az Európai Parlamentben is.

Anyagi támogatás nélkül, nyilatkozatokkal próbálunk továbbra is harcolni a magyar ügyekért, mivel nem pártként működünk. Van pártnak ugyan, amelynek az lenne a feladata, hogy ilyen téren fellépjen, de nem működik. A Vajdaságban nem létezik olyan önálló és független intézmény, amely a nemzeti közösségek helyzetével, jogaival, szabadságjogainak megvalósításával foglalkozna. 4 újvidéki civil szervezet nyilatkozatával időről-időre rámutat a magyarságot érő jogsértésekre, nemcsak szerb, hanem magyar részről is. Néhány nyilatkozat, tiltakozás tükrében képet alkothatunk a magyarság helyzetéről. A magyarverések kapcsán Újvidéken járt az Európai Parlament tényfeltáró bizottsága, Doris Pach vezetésével, mi is jelen voltunk ezen a találkozón, elismerték, hogy incidensek vannak. Kiadtunk egy nyilatkozatot, amelyben megemlítettük, hogy konkretizálni kell a tapasztalatokat, Szerbiában nincs kisebbségvédelmi törvény, sem kisebbségi ügyekkel foglalkozó minisztérium, nem alkották meg a Nemzeti Tanács megválasztásához a törvényt, az esetek többségében nem alkalmazzák a kisebbségi törvények megsértésének eseteire előírt szabálysértési és büntetőjogi szabályokat. Az atrocitások az egyik oka a VMPE szerint, hogy magyargyűlöletre nevelték a szerb fiatalságot. Természetesen a szerb radikális párt állt az események háttérében. Itt szóba került az is, hogy a szerb hatóságok továbbra sem teszik lehetővé Csurgó, Zablya és Mozsor falvakból hatvan évvel ezelőtt elűzött, megtorlásokat túlélt, kollektív bűnössé nyilvánított, koncentrációs táborba hajtott magyar lakosainak és hozzátartozóinak az áldozatokról való megemlékezést, és a kártalanítást.

A **Polgári Együttműködés** szintén hasonló civil képződmény, amely az előbb felsorolt ügyek érdekében harcol. A foglalkoztatás terén a magyarok nagyon hátrányos helyzetbe kerültek. Egész Vajdaság területén kiszorítják a magyarokat, pl. az újvidéki társadalombiztosí-

tó intézetben egyetlen egy magyar alkalmazott van. Követeljük a privatizáció felülvizsgálatát, és az egyházi ingatlanok visszaszármasztását, a magyarság részarányos politikai képviseletét. Olyan választási rendszer támogatását, amely lehetővé teszi a nemzeti kisebbségeknek az arányos parlamenti képviseletét. A magyar választói jegyzék összeállítása sehogy sem akar megszületni. A Magyar Nemzeti Tanácsot demokratikus választással s a vajdasági magyarság legszélesebb rétegeinek részvételének biztosítása által kell létrehozni. Célunk a magyar oktatási autonómia megteremtése minden szinten: magyar szellemiségű és magyar nyelvű oktatás, óvodai, általános- és középiskolai, egyetemi szinten, magyar árvaházak, egyházi oktatási intézmények alapítása, stb. A tájékoztatás egyszólamú, a sajtó a VMSZ kezében van. Sok eseményről nem ad hírt a Magyar Szó. Cenzúra működik. Fontos lenne, hogy a közbiztonság terén egyenlő mércéket fogantossanak a magyarokkal és szerbekkel szemben.

Őszintén szólva, mi, vajdasági magyarok elvártuk volna, hogy Magyarország valamilyen gazdasági programmal jelenjen meg a határon túli magyar régiókban. Ez nem történt meg. Pedig ez lett volna az igazi intézkedés, amivel valóban hatékonyan lehetett volna fellépni.

A **Civil Mozgalom** jó szándékú mozgalom, fiatal emberekből áll, támogatjuk őket, zentai és szenttamási fiatalok alkotják, tiltakozó megmozdulást rendeztek a magyarverésekkel kapcsolatban. Autonómia tanácskozást szerveztek a délvidéki magyar pártok részvételével, azért, hogy egységesen induljanak a választásokon, ugyanis eddig ez még soha nem történt meg. Megjelent a Magyar Fantom című kiadványuk, és hasonló tematikus kiadványokat fognak a közeljövőben is megjelentetni.

2006. június 28-án 13 délvidéki civil szervezet fordult a Magyar Köztársaság elnökéhez: Magyarország vegye védelme alá a Szerbiában élő magyarokat! Az váltotta ki a levél megírását, hogy húsvétra virradó éjszaka betörték az újvidéki Apáczai Diákotthonba, semmit nem loptak el, nem volt a kollégiumban senki, csak kihúzgálták a fiókokat, kiborították, kiszedték a szekrényekből a ruhákat, az ágyneműt szétdobálták, mindent felforgattak a telepi kollégiumban, de semmit nem vittek el. Kijött a rendőrség, és a mai napig sem tudjuk, hogy mi történt. Azt hiszem, elég egyértelmű, hogy a megfélemlítés

volt az ok. *„Alulírottak azzal fordulunk Önhöz, hogy a Magyar Köztársaság alkotmányában foglaltak szerint eljárva kezdeményezze a Magyar Köztársaság Országgyűlése előtt egy olyan jogi aktus meghozatalát, amellyel Magyarország védelme alá veszi a Szerb Köztársaságban élő, szerb állampolgárságú, magyar nemzetiségű állampolgárokat.”* A kívánt védelmet számunkra a kettős állampolgárság jelentené, a magyar perszonális autonómiát a szerb parlamentben számarányos parlamenti képviselőbiztosítását, a szavatolt parlamenti helyek intézményének a bevezetésével.

2007-ben nemrég voltak a parlamenti választások, és bizonyára értesültek róla, hogy a magyar pártok nagyon rosszul szerepeltek, és sok magyar szerb pártokra szavazott. A választási kampány során VMSZ kifejezte azt a szándékát, hogy az iskolákat a Magyar Nemzeti Tanács felügyelje. Ha a Magyar Nemzeti Tanács demokratikus lenne, akkor nem kifogásolnánk, de ez a testület VMSZ-t jelenti. Tehát ez azt jelentené, hogy az iskolákat vonjuk be a VMSZ felügyelete alá. Ez ellen tiltakozott a VMPE. A Magyar Nemzeti Tanács nem legitim, mert már lejárt a mandátuma, és nem választották újra, a törvényes keretek hiányoznak. A javaslat példa nélküli, térségünkben sehol sem helyezték egy párt felügyelete alá az iskolákat, állami, egyházi, és magániskolák léteznek. Az iskolák pártsemlegessége mellett foglalunk állást. Az iskolák többségükben többnyelvűek, ez ellentétet jelentene az iskolákban. Ez a kezdeményezés a magyar oktatás lezüllesztését hozza magával, mert nem a szakmaiság, hanem a szófogadó szolgálalkúság, és párhúség, a párt által adott feladatok végrehajtása lenne a jó pedagógus elismerésének a mércéje. Ahol hatalmon vannak, már rátették a kezüket az iskolákra, nincs olyan iskolaigazgató, aki nem az ő emberük, beavatkozásával a VMSZ eddig több kárt okozott, mint hasznot, pl. tönkrement a Magyar szó, tönkrement az anyanyelvpolás olyan helyeken, ahol rátenyerelt más szervezetek munkájára. Ahogy említettem, a zentai pedagógus. szervezet is megszűnt, és azóta sem működik.

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete legutóbbi tiltakozása dr. Jeges Zoltán tartományi oktatási főtitkár intézkedései ellen irányult. Sérelmesnek tartjuk Dr. Nyers Józsefnek, a szabadkai Műszaki Főiskola megbízott igazgatójának tisztségéből politikai okok miatt való eltávolítását. A politikai döntés tényét maga az oktatási főtitkár

is megerősítette. Dr. Jeges Zoltán oktatási főtitkár nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy a felmentést nem VMSZ kezdeményezte, hanem koalíciós döntés volt. Felmerül a kérdés, hogy milyen magyar párt az, amely ahelyett, hogy megvédené, egyezik egyik legkiválóbb magyar professzor menesztésével.

Dr. Nyers József nemzetközileg elismert mérnök, tagja a Feltalálók Szövetségének, a Vajdasági Magyar Mérnökök Szövetségének, a Magyar Tudományos Akadémia határon túli köztestületének, a Magyar Professzorok Világtanácsának. Igazgatóként sikeresen bevezette a bolognai rendszert, Európában mindenütt elismerik a szabadkai főiskolán szerzett diplomát. Jelentős fejlesztései vannak, világszerte sok, munkáira való hivatkozás jelent meg. Igazgatóságának idején 23 fiatal alkalmazott a főiskolán, ezeknek több mint fele posztgraduális tanulmányokat folytat, tudományos munkát végez. Hat év alatt hétről 17-re emelkedett a doktorátusi címmel rendelkezők száma.

Irány Európa – Hantz Péter nyomában?

A dr. Nyers Józseffel történetekhez hasonló módon bántak el Dr. Odry Péterrel is, aki szintén tagja a Magyar Tudományos Akadémia határon túli köztestületének és a Magyar Professzorok Világtanácsának, egy kanadai intézménnyel komoly tudományos projektben vesz részt a számítógépes szívdiagnosztika terén, a Texas Instruments állandó munkatársa, a MTA kutatócsoportjával kutatást vezet.

E körülmények ismeretében kérjük az oktatási főtitkárt, adjon magyarázatot arra, miben kell rendet teremteni.

Ha a Tartományi Végrehajtó Tanács leváltja az iskolaszéket és nem tartozik magyarázattal, akkor nem kell iskolaszék, nincs szükség pályázatra, nyíltan ki kell mondani, hogy diktatúra van, a vezetőket kinevezik és ha nem jó pártkatonák, leváltják. Az oktatásban elért eredmények nem lényegesek, egyetemi autonómia pedig nem létezik. Irány Európa, Hantz Péter nyomában, akit miután politikai okokból eltávolítottak a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemről, külföldi egyetemen dolgozik.

Újvidék, 2007.02.28.

Forrásmunkák

1. CSORBA BÉLA (1994): *A lábadozástól az elsoivadásig. A vajdasági magyar iskolaügy a második világháború után.* In. Regio. 5. 1. 96-117
2. CSUKA JÁNOS (1995): *A délvideki magyarság története 1918–1941.* Budapest: Püski Kiadó
3. MARCSOK VILMA (2002): *Tudatos asszimilációs politika a közoktatásban Trianontól napjainkig.* In. Aracs folyóirat
4. *A határon túli magyar felsőoktatási és kutatásfejlesztési tevékenység támogatásának vizsgálata, elsősorban hazai és külföldi humán erőforrások bevonásával, 5/150/2001 NKFP projekt, Projektvezető: Berényi Dénes akadémikus, A vajdasági magyar kisebbség, általános leírása, Készítette: Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka. Kutatásvezető: Gábrity Molnár Irén*

VIOLA LUJZA

Anyanyelvápolás – identitásmentés

*„Oh, jól vigyázz, mert anyád nyelvét bízták rád a századok
S azt meg kell védened...”*

(Füst Milán: A magyarokhoz)

Nagyon kevesen maradtunk. A délvidéki magyarok kiábrándultak; azt hiszem, hogy ez más szórványvidéken is előfordul, vagy talán jellemző azokra is. Ebből az érdektelenségből nagyon nehéz kimozdítani az embereket.

Az anyanyelvi oktatás elsorvasztásáról szeretnék először szólni, később pedig az ún. visszamagyarosításról. És arról is, hogy hogyan, milyen módszerekkel lehetne még az anyanyelvünket menteni, és az identitásunkat megőrizni.

Az anyanyelvi oktatás elsorvasztásáról annyit, hogy a jugoszláv kormány csak abban vállalt kötelezettséget, hogy megadja a nemzeti kisebbségeknek (ezt a kifejezést használjuk Délvidéken, hogy nemzeti kisebbség), hogy az elemi oktatás az anyanyelven lehessen. Ezt biztosította a békeszerződés a jugoszláviai magyarságnak 1923-ban, amikor már azt mondhatjuk, hogy kialakult iskolapolitikája volt a Jugoszláv államnak. Kifejezetten szerb nacionalista érdekeket szolgált ez az iskolapolitika. Hogy is nézett ez ki? Elsősorban a magyar óvodákat azonnal megszüntették, mert a kötelezettséget az elemi oktatásra vonatkozóan vállalták. Tehát a magyar óvodák megszűntek, a magyar óvónőket arra kényszerítették, hogy szerb nyelven foglalkozzanak az óvodás korú gyerekekkel, ami máris az asszimilációt készítette elő. Mert a szülők egy része úgy gondolta, hogy ha már úgyis szerbül kell óvodába járni, akkor talán könnyebb lesz továbbra is szerbül tanulni. Az elemi oktatás csak nyelvében volt magyar, szellemében nem. A középfokú iskolák nagy részében kizárólag szerbül folyt az oktatás. A gimnáziumok úgy indíthat-

tak magyar osztályokat ebben az időben, hogy két kikötés volt. Az egyik az, hogy minimum 20 tanuló kellett, hogy jelentkezzen, a másik pedig az, hogy a nagyszülőkhöz ki kellett mutatni a magyar származást. Ez azt jelentette, hogy a német, sváb származású és zsidó tanulókat kizárták a magyar oktatásból, mert ők nem tudták a nagyszülőkhöz visszamenőleg a magyar származást bizonyítani. Ezzel kényszerítették őket, hogy szerb osztályokba iratkozzanak. A magyar osztályok létszáma automatikusan nagyon lecsökkent. Az ingyenes népoktatás címén elvették a községektől, járásoktól, tehát a kisebb közigazgatási egységektől, és a felekezettől az iskolák fenntartásának jogát. Ezzel azt érték el, hogy a magyar ajkú tanítók és tanárok pánikszerűen menekültek. Nagyon sokan visszatértek Magyarországra, önként, a nyomástól félve. Aztán nagyon sokat elbocsátottak olyan megindoklással, hogy nem bírják kellőképpen a szerb nyelvet, és sokat át is helyeztek. Az áthelyezés úgy működött, hogy Szerbia déli részére, Boszniába, és más olyan vidékekre, ahol még a környéken sem volt magyar, oda helyezték át a magyar tanerőt. Főleg azért, mert a vajdasági szerbek nem szívesen mentek arra, helyesebben nem akartak oda menni, ezért a magyarokat odahelyezték. Helyükre automatikusan szerb nyelvű tanítókat és tanárokat helyeztek.

Az egész Dél-alföldön fejlett volt a tanyasi iskolák rendszere, ezeket megszüntették. Ennek az lett az eredménye, hogy megjelentek az ún. zugiskolák, tanyasi iskolák, ahol pl. Zenta és Ada környékén írástudó parasztemberek téli időszakban legalább írni-olvasni megtanították a gyerekeket. Mert ezek a gyerekek kimaradtak volna teljes egészében az oktatásból, mert nem tudtak bejárni a városba, vagy nagyobb faluba, az iskolába, a tanyákról. Emellett természetesen nagyon nagy volt az agitáció a szerb iskola mellett, ami a mai napig folyik. Nagyon sokszor elhangzik az, hogy jobban fog érvényesülni, ha szerb iskolában tanul, tehát az általános iskolától kezdjen el szerb nyelven tanulni a gyerek, és milyen jó lesz neki, hogy mire középiskolába kerül, már jól bírja a nyelvet, és mindenki miniszter lesz, és mindenki egyetemet fog végezni. Ezt a szülőknek egy része elhitte, elhiszi. Minden esetre ez nagyon rombolta a magyar iskolát a Délvidéken.

Ebből a lerombolt rendszerből nagyon nehéz volt elmozdulni. Ráadásul a második világháború is következett.

1948-tól alkalmaztak egy 1945-ös törvényt, ami a hét éves iskoláztatásról

szólt, tehát hét osztály volt kötelező az általános iskolában. Később pedig '52-től a nyolc osztályos általános iskolát teszik kötelezővé. Ezt már az '52/53-as iskolaévtől alkalmazták. Az ötvenes években ún. területi iskolákat hoznak létre, hogy 'megmentsék' a kisebbségeket az elszigetelődéstől. Mennyi hasonlóság mutatkozik a mostani magyar iskolarendszer 'reformálásában' is! A nagyon erős asszimiláló törekvések tehát erre irányultak, tudniillik, ahol területi iskolát létrehoztak, ott nemcsak magyar oktatás folyt, hanem a szerb és a magyar gyerekek együtt voltak, automatikusan vették át a tanítást más anyanyelvű tanárok is, ha erre szükség volt.

Magyar tannyelvu általános iskolák

Iskolaév	Iskola	Osztály	Tanuló	Pedagógus
1949/50	235	794	36 533	588
1954/55	275	1463	49 724	1538
1959/60	273	1546	48 382	1767
1964/65	239	1577	46 561	2083
1969/70	217	1567	40 535	2295
1974/75	192	1524	36 271	2284

Ötévenként mutattam ki ezen a táblázaton a magyar tannyelvű általános iskolák számát, az osztályok, a tanulók számát, és a pedagógusok létszámát, az 1949/50-es tanévtől egészen az 1974/75-ös tanévig. Csak azt szeretném mondani, hogy itt a '60-as évekig növekszik az iskolák száma, az osztályok száma mindenképpen növekszik, és aztán stagnál, vagy enyhén csökkenő tendenciát mutat. A tanulók száma pedig egy felnövekvő létszám után ismét nagy csökkenést mutat. Viszont egyértelműen nő a pedagógusok száma, ez azt jelenti, hogy iskolázott emberek egyre inkább találhatók az általános iskolákban. Egy frissebb adat, 1971/72-ben, a Vajdaságban 409 általános iskola közül 126-ban magyarul is folyt az oktatás,

25-ben kizárólag magyarul. Csak három évre rá, 1974/75-ben, 390 általános iskola közül 96-ban magyarul is folyt az oktatás, és csak 18-ban magyarul. Ma 75 általános iskolában folyik magyar anyanyelvű oktatás is. Székelykevény, Tornyoson, és talán még egy-két helyen van olyan általános iskola, ahol nincs szerb tagozat. Tehát néhány általános iskolában folyik csak magyarul az oktatás. Azt hiszem, hogy világos a leromlás. Mi ennek az oka? Egyik a tanárhiány.

Tanárhiány a magyar tannyelvű és két tannyelvű általános iskolákban 2001-ben

Sorsz.	Szakok szerint	Hiány
1.	Magyar nyelv és irodalom	18
2.	Angol nyelv	30
3.	Német nyelv	15
4.	Történelem	16
5.	Földrajz	16
6.	Matematika	29
7.	Fizika	11
8.	Kémia	6
9.	Biológia	12
10.	Műszaki oktatás	31
11.	Képzőművészeti kultúra	21
12.	Zenekultúra	12
13.	Festnevelés	24
	Összesen:	241
	Tanító	33

Egy 2001-es kimutatás szerint, szakok szerint láthatjuk, hogy minden szakból van hiány, elsősorban azokból, ahol a szerb iskolákban is hiány van. Ezek az ún. „nehéz” szakok, tehát a természettudományok, elsősorban a matematika, aztán az idegen nyelv, ez máig is így van, hogy német és angol szakos tanárt nagyon nehéz találni (végzett, szakképesített tanárt!). Érdekes az is, hogy a testnevelés, a műszaki oktatás, képzőművészeti kultúra oktatása is nagyon nagy hiányt szenved. Tehát összesen 241 tanár hiányzott ebből a hetven-valahány iskolából, ahol folyt magyar oktatás. Ez a magyar tannyelvű tanárookra vonatkozik csak, és 33 tanító is hiányzik. Ez nagyon nagy szám!

A magyar tagozatra iratkozó tanulók létszáma is csökkenő tendenciát mutat. Ennek két magyarázata van. Az egyik a demográfiai mozgás, ami ismerős, és ami a szerb tannyelvű iskolákban is ugyanígy van. Ami aggasztó, hogy növekszik a szerb tannyelvű iskolákba iratkozó magyar tanulók száma.

A középfokú oktatásban hasonlóan néz ki a helyzet, 68/69-ben 18 iskola csak magyar tannyelvű, és 30 szakközépiskola és 8 gimnázium kétnyelvű. Mindössze két évre rá már csak 4 szakiskola kizárólag magyar nyelvű, 30 pedig két tannyelvű. Öt évre rá, 75/76-ban a tiszta magyar tannyelvű szakiskolákat teljesen megszüntették, és a kétnyelvűek száma 38-ra növekedett. 1975-től pedig bevezették az ún. egységes középiskolát, ami két éves általános képzést jelentett. Ez a kisebbségi iskoláknak a rovására történt, azoknak a rombolását szolgálta. Még két évig ún. általános műveltségi tantárgyakat tanultak a gyerekek, és két évvel később kellett eldönteni, hogy milyen szakirányt fognak választani. De ennek az volt a hátránya, hogy azt a négy éves középiskolát 2x2-re bontották, és csak két év maradt a szakirányú oktatásra. Magyarul, ha valaki gépészetire ment, vagy egészségügyi középiskolába, azt már csak két évig tanulta. Az előnye viszont az, hogy – szerintem –, nagyon elég lenne 16-17 éves korban pályát választani, még talán akkor is korán van.

A 2005/2006-os iskolaév a következőképpen néz ki. Egy ombudsmani jelentés alapján írtam fel ezeket az adatokat. Az általános iskola VIII. osztályába 2145 tanuló járt, a magyar általános iskola VIII. osztályáról van szó. Ezek közül 2047 tanuló (azaz 95,03%) folytatta tovább magyarul a tanulmányait, ami 5,24%-kal több mint az előző évben.

Az ombudsmani jelentés ezt úgy értékeli, hogy ez nagyon biztató, már több magyar iratkozik magyar középiskolába, mint előző évben.

A felsőoktatásra térve. A háború után szintén a mélypontról indult, 1946/47-ben, az újvidéki Tanárképző Főiskolán megindítják a magyar szakos általános iskolai tanárok képzését, ez kétszakos képzés volt, a magyar szakot tanulhatták magyarul, magyar nyelven, de nem magyar szellemiségben, a másik szakot viszont már szerbül tanulták. 1954-ben az Újvidéki Egyetemen indult magyar szakos tanárképzés, ahol még ma is folyik ez a tanárképzés. A '60-as évek végén, egy párt-határozat és egy alkotmányfüggelék lehetővé tette, hogy amennyiben 30 hallgató igényli, megszervezhetik a magyar nyelvű oktatást más egyetemeken is. Ez azt jelenti, hogy ha volt magyar ajkú földrajz, kémia, szociológia és minden más szakos tanár, és volt neki 30 hallgatója, aki magyarul akarta hallgatni, akkor, ha a tanár is akarta, indíthatott magyar csoportot. Tehát ilyen 5-6 HA van a mondatban. Ez a kísérlet erősen tanárfüggő, mert biztosítani kellett a forrásmunkákat, a jegyzeteket, az előadás anyagát is magyarul, ha már eldöntötték, hogy a tanár magyarul fogja oktatni, a hallgató viszont hallgatni a tantárgyat. Szabadkán volt néhány kezdeményezés, Rehák tanár úr nevét lehet, hogy hallották. Aztán Tóth Lajos tanár úr is vizsgáztatott magyarul. Tehát, amikor erős volt a nyomás, akkor is vállalták, hogy vizsgáztatnak magyarul.

Ma is csak a magyar szakos hallgatók tanulhatnak magyarul a Délvidéken, és csupán néhány tantárgyat más karokon is. A közgazdasági karon Szabadkán, Újvidéken is van egy-két tantárgy magyarul, de ez elenyésző.

Mit lehet ilyen helyzetben tenni, és hogyan lehet valamilyen eredményt elérni?

Visszamágyarosítás anyanyelvápolással

Azt a címet adtam ennek a második résznek, hogy visszamágyarosítás anyanyelvápolással. Vagyis az anyanyelvüket már részben feladó, vagy teljesen feladó magyarok körében anyanyelvápolással próbálkozunk. 1991-ben megalakult az Újvidéki Diákszegélyező Egyesület,

mely megkezdte az anyanyelvápolást. Néhány nagyon lelkes ember bejárta Vajdaságot és toborozták a tanárokat, a diákokat. Próbáltak ennek anyagi hátteret is szerezni, magyarországi támogatásokat. '92-től már táborokat és szemléket is szervezünk évről-évre, és '93-ban, amikor megalakult a Vajdasági Magyarok Pedagógusok Egyesülete az anyanyelvápolás az alaptevékenységének számított. Helyesebben: átvette a Diáksegélyező Egyesülettől ezt az anyanyelv-ápolási tevékenységet. Hernádi Sándornak van egy könyve a szép, tiszta, helyes beszédéről. Az a címe, hogy Szórakoztató szóra készítő. Ezt a nevet adtuk a mozgalomnak. És valóban mozgalommá fejlődött az évek során.

Mi is ez tulajdonképpen, ez az anyanyelvápolás?

Ennek nincs iskolajellege, tehát nem iskolajellegű a tanítás. Nincs osztályozás, emiatt a gyerekek nagyon örülnek. Foglalkozások vannak, amelyre a gyerekek önszántukból járnak, és szabad idejükben. A kezdeti 4-5 csoport, amivel indult annak idején a Diáksegélyező keretében ez a foglalkozás, nagyon megszaporodott. Ma 18 szórványtelepülésen 20 oktató foglalkozik mintegy 300 gyerekekkel. Oktatót írtam, mert nem mindenki pedagógus, aki foglalkozik ezekkel a gyerekekkel. Nagyon sokszor a pedagógusok nem vállalják ezt a plusz munkát, még úgy sem, hogy valamilyen juttatás azért jár ezekért az órákért. Egyszerűen félnek attól, hogy elvesztik az állásukat az iskolában, vagy valami más hátrányos megkülönböztetés éri őket. Elég sok pedagógus is van, de vannak például anyukák, akik valamikor a saját gyerekük érdekében kezdték el ezeket a csoportokat vezetni, és most, habár már az ő gyerekeik kinőtték az anyanyelv-ápolási korosztályt, még tovább is foglalkoznak ilyen csoportokkal.

Általában három szinten folynak a foglalkozások –, úgy, ahogy az idegen nyelvnél is – kezdő, középhasaladó, és haladó csoportokat szoktunk indítani. A kezdő csoport azt jelenti, hogy vagy nagyon kicsik a gyerekek, és egyáltalán nem tudnak írni, tehát óvodás és 1-2 osztályos gyerekek, vagy olyan szerb iskolába járó gyerekek, akik nem tudnak magyarul írni egyáltalán. Őket meg kell tanítani írni és olvasni, de a kezdő csoportban a szóbeli kifejezésre fektetjük a hangsúlyt. Mindenféle ötletes játékkal, kézműves foglalkozással tarkítjuk ezeket az órákat, hogy a gyerekeknek érdekes legyen, mivel az elején mondtam:

szabadidejükben járnak ide. Ha unalmas, akkor inkább elmennek focizni, tehát elég nehéz odacsalogatni a gyerekeket. Középhaladók azok, akik olyan-amilyen szinten tudnak már írni és olvasni. Harmadik osztályban kezdik el a szerb iskolában tanulni a latin betűket. Tehát elméletileg harmadik osztály után, mivel már ismerik a latin betűket, akkor lehet tanítani a magyar írást is. Ugye, mindig gond van a hosszú és a rövid magánhangzókkal, de azt hiszem, anyanyelvi iskolákban is sok gond van ezzel. A haladó csoportok pedig azok, akik már anyanyelvi játékokat is tudnak játszani. Színjátásban vesznek részt, tehát már vagy középiskolások a fiatalok, vagy felsősök, akik tudnak írni-olvasni, esetleg olyan családból származnak, ahol az anyanyelv használatát a szülő jobban igényli, mint egyébként. Olyan túlzottan nem igényelheti, mert akkor valószínűleg magyar iskolába adta volna a gyereket. Ezek a gyerekek néha azért járnak szerb iskolába, mert nincs magyar iskola a környéken. Tehát itt nem biztos, hogy mindig a szülő hibája az, hogy nem jár magyar iskolába a gyerek.

Hogyan lehetne még az anyanyelv-ápolási foglalkozásokon kívül menteni a délvidéki magyarságot, a felnövekvő délvidéki magyarságot? Elsősorban az óvodai oktatásra kellene a hangsúlyt helyezni, ahol magyar népi gyermekjátékokat kellene játszani velük, és nem az amerikai rajzfilmeket nézni a videón az óvodai foglalkozás ideje alatt, ami nem ritka a Délvidéken, vagy más, bugyuta dolgokkal foglalkozni. Tehát, a hagyományápolás olyan szinten, ami az óvodás gyerekeknek megfelel, nagyon fontos lenne.

A hagyományápolás az idősebbek körében nagyon kétélű fegyver. És nem biztos, hogy mindig célra vezet. Szórványvidéken vannak olyan magyar néptánc csoportok, amelyek jó koreográfiával magas szinten művelik a magyar néptáncot, szép, megfelelő ruhával, és amikor kimennek az öltözőbe, kizárólag szerbül beszélnek egymás között, mert már nem tudnak beszélni magyarul. Ők maguk is azt hiszik, hogy ők ettől magyarok lesznek, hogy magyar táncokat táncolnak. Természetesen erre több pénz van, mint az anyanyelv ápolására, mert ez ártatlan dolognak néz ki: táncolnak, és utána beszélnek tovább szerbül. Az ilyenfajta hagyományápolás, sajnos, a Bánságban elég sok helyen előfordul. Ez is több mint a semmi, legalább a magyar népzene, a magyar néptáncot ismerik, csak ez nem elég.

Az általános iskolákban, az ének-zeneoktatás – finoman mondom –, nagyon alacsony szinten van. Elsősorban: nincsenek ének-zene pedagógusok, akik igazán lelkesen ezt csinálni tudnák. Akik diplomás, ének-zene szakos tanárok, azok szerbül végezték pl. a zeneakadémiát, sokszor hangszer szakon, és aztán elvállalják az oktatást az általános iskolában, pedagógiai érzék nélkül. A másik pedig, hogy a tanterv nagyon kis teret hagy a nemzetiségi, a magyar népdalok oktatására. Egyáltalán, magyar zeneszerző műveinek oktatásával nem sokat foglalkozik. Itt a kólót kell tanítani, a szerb zeneszerzőket kell tanítani. A tankönyvek fordítások, tehát a szerb szerzők könyvei magyar fordításban jelennek meg, és ebből kellene ének-zenét tanítani az általános iskolában. A Kodály-módszert nem használják, még a zeneiskolákban sem. Ez nagyon fontos lenne, hogy az ének-zeneoktatás igazán magyar szellemű legyen. Nagyon sok általános iskolában az történik, hogy az órahiányos pedagógusnak adják oda, mert azt 'akárki meg tudja tartani', vagy a szerb anyanyelvű tanítónő kapja ezt a tantárgyat, aki éppen osztály nélkül maradt, és ily módon a gyerekek egyetlen magyar népdalt nem tanulnak meg. Ha az oktató nem tud magyarul, akkor szó szerint egyet sem tanulnak meg. És vannak olyan iskolák, ahol végig, V. osztálytól VIII. osztályig a zeneoktatás szerb nyelven folyik, és még a középiskolákban is. A becskerekai gimnázium egy magyar tagozattal működik, a zeneoktatás szintén szerb nyelven folyik. Arra szokott ötöst adni az egyébként nagyon jóhírű zenetanár, ha elénekeli a diák egy magyar népdalt. És ő, mint zeneszakos, az 'Az a szép, az a szép' -et szokta kérni.

A magyarországi kapcsolatokkal kicsit erősíteni lehet a magyar identitástudatot. A testvériskolák után kérdőjelet tesztek, mert a testvériskolák kapcsolatának kiépítése nagyon bonyolult, hogyha a Délvidékre gondolunk. Mert az igazgatók a kétnyelvű iskolákban szinte mindenhol más anyanyelvűek, nem magyarok. Ha olyan iskoláról van szó, ahol több a szerb osztály, mint a magyar – és ez szinte mindenhol így van –, ha egy ilyen iskola testvériskolai kapcsolatra lép egy magyarországi iskolával, akkor, ha egy magyarországi közeg fogad 20 diákot, ebből 18 lesz a szerb, és kettő lesz a magyar, mert az iskolának is olyan a felépítése. És akkor el fog jönni a szerb iskolaigazgató, és az ő három munkatársa, akik szintén szerbek. Ily módon ez nagyon nehezen oldható meg. Nem biztos, hogy ez a legjobb módja. De minden

esetre a magyar-magyar kapcsolatokat nagyon jó lenne ápolni. Vetélkedőkre, vendégszereplésekre, kirándulásokra, nyaralásra gondolok. A Pedagógus Egyesület ajándékba szokott adni ilyen magyarországi, zánkai nyaralásokat, kirándulásokat Sátoraljaújhelyen és egyebütt.

Utolsónak hagytam a magyar közszolgálati televízió védelmét. Annak idején, amikor én még egyetemi hallgató voltam, volt egy óriásplakát, amelyen azt írta: Az alkohol öl, butít, és nyomorba dönt. Az öl, butít és nyomorba dönt-öt egy időben elkezdték a tévére használni, hogy a tévé öl, butít és nyomorba dönt. Vagyis az olyan tévézés, amikor a szülő nem ér rá, és a gyerek reggeltől estig, vagy egész délután, vagy fél éjjel, amikor éppen nincs iskolában vagy a klubban, mert szünidő van, a tévé előtt ül, és mindent néz, válogatás nélkül. A szórványvidéken a magyar közszolgálati televízióknak nagyon nagy szerepe van, pozitív értelemben. Elsősorban a Duna Televízióról, és az M2-ről van szó, amelyek adását parabola antennával lehet fogni a mi vidékünkön. A gyerekek szókincsén érződik, ha nézik a tévét, még a hirdetésekben is tanulnak magyarul. Ennek nagyon nagy jelentősége van! Az iskolában külön fel szoktuk hívni a figyelmet az ismeretterjesztő filmekre, a jó ifjúsági műsorokra... A tévének nagyon nagy jelentősége van a magyar identitás megőrzésében. Mert hallja a gyerek, hogy máshol is beszélnek magyarul, és nem gondolja úgy, hogy csak a belgrádi adót lehet nézni.

Idézettel kezdtem, idézettel fejezem.

*„Ne csak magyarul,
de magyarán is
engedj szólni, Uram...”*

írja Baranyi Ferenc *Fohász* című versében. Ezért dolgozunk sokan a Délvidéken.

DULKA ANDOR

Építkezés és mentés másként

Eddig hallottunk két olyan előadást, amelyek keresztmetszetét adták a délvidéki állapotoknak a civil szférának, és láthattunk egy oktatási helyzetképet is.

Nagyon sokan mondták a '90-es évek előtt, és most is, hogy nem jó állandóan Trianonnal foglalkozni, vagy onnan indítani a dolgokat. Sokan nagyon rosszalították ezt a Trianon-emlegetést. Viszont nincs olyan témakör a kisebbségi kérdésben, amit nem onnan kell kezdeni. Ugyanis a trianoni probléma, és az onnan származó trauma egy olyan mély árka ennek a léthatárnak, amely meghatározó a kisebbségi létünk minden területén. Megpróbálom azokat a törekvéseket nagyvonalakban és gyorsan végigelemezni, és előre is elnézést kérek, mert tudatosan nagyon darabos lesz az előadás, elég sok adatot szeretnék inkább vizuálisan bemutatni, hogy lássuk azt, hogy milyen helyzetből indult el ez a magyarság, milyen útvesztőit járta be a kisebbségi létnek.

Ma már kaptunk egy-egy mozaikképet az ottani állapotokról. Azt hiszem, hogy ezzel az előadással egy másmilyen képet kapunk. A '90-es évek után pedig majd látjuk, hogy hogyan is próbálunk meg a lehetőségekhez képest építkezni.

Az első világháború utáni traumából gyorsan föleszmélt a Magyar Párt. Már 1922-ben egy kérdőívvel fordult a magyar közösségekhez. Íme a kérdőív:

1. A község (város) neve
2. A község lakosainak száma a legutóbbi népszámlálás szerint
3. A népszámlálástól függetlenül hány magyar lakik a községben?
4. *Hány iskola volt és milyen volt az iskolák jellege azelőtt?*
5. *Az iskolák jellege?*

6. *A tanerők száma 1918-tól minden évben külön-külön (férfiak és nők összesen)?*
7. *Az iskoláknál hány magyar tanerő működik jelenleg?*
8. *A magyar oktatásra használt tantermek száma?*
9. *Van-e a községben magyar közművelődési egyesület? Magyar Gazdakör, Népkör, Kaszinó, zene-, dal, tornaegylet, műkedvelő társaság? Az egyesületnek hány tagja van?*
10. *Van-e magyar ismétlő iskola?*
11. *Van-e magyar tanonciskola?*
12. *A tanítók száma 1918-tól évenként felsorolva*
13. *Van-e a községben nyilvános magyar könyvtár és hány kötetből áll?*
14. *Milyen iskolát, milyen osztályokat szüntettek be 1918 óta és miért?*
15. *Hova járnak jelenleg a bezűntetett iskolák tanulói?*
16. *Hány magyar tanulója folytatja tanulmányait középiskolában és hol?*
17. *1918 óta hány magyar lélek vándorolt ki Amerikába?*
18. *Hányan optáltak más utódállamok javára?*
19. *Vallás szerint hogy oszlik meg a magyar lakosság?*
20. *Hány hold földet foglalt le az állam a határban agrár célra?*
21. *Hány magyarnak jutott az agrárreform földjeiből és milyen ellenszolgáltatásokért?*
22. *A község népe, amely magyar lapokat olvas és hány példányban?*
23. *Mik a község magyarságának legégetőbb sérelmei?*

(Csuka Zoltán: A délvidéki magyarság története 1918–1941, Püski Kiadó, Budapest)

Ennek a kérdőívnek huszonhárom kérdése van és 11 kérdés foglalkozik az iskolával, az oktatással (dőlve). Ezt a kérdőívet minden magyarlakta községbe kiküldték, hogy készítsenek egy bizonyos kisebbségi tükröt az igények szempontjából. Egy adatbázist próbáltak létrehozni, hogy mire számítsanak, mi je van a magyarságnak, valójában egy kisebbségi katasztert próbáltak összeállítani. A kilencedik pontja pedig a közművelődési egyesületekkel foglalkozik, azokkal az intézményekkel, amelyek a közösségi élet szempontjából fontosak egy-egy településen. Azt mutatja ez a kérdőív, hogy a Magyar

Párt nagyon jól ráérezett arra, hogy milyen fontos a kisebbségi létben a magyar oktatás. Mi láttuk azt az előbbi előadásban, hogy mi volt ennek a sorsa.

A magyarságot a trianoni béke apartheidszerű helyzetbe hozta a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. Pl. az első választásokon nem vették őket emberszámba. Ez azt jelentette, hogy nem volt szavazati joguk. Egy ilyen alaphelyzetből, egy ilyen diszkriminációs állapotból kellett indulnia a magyar kisebbségi építkezésnek, és a jogállami deficit minden elemével, szó szerint a hétfejű sárkánnyal való csatáját kellett megvívnia a magyarságnak. A későbbiek során is, amikor már megtörtént egy átalakulás, 1929-től Jugoszláv Királyság lett, és megtörtént egy diktatúra bevezetése, látjuk ennek a folytatását. „*A zentai járás, amelynek 49 ezer lakosa volt, ebből 40 ezer magyar, egy képviselőt választott. Zenta városa, amelynek 30 ezer lakosa volt, és ebből 26 ezer magyar, szintén egyet, a tiszta magyar lakosságú Magyarkanizsa 18 ezer lakosával egy képviselőt választhatott csak, ellenben a túlnyomóan szerbek által lakott zsablyai járásban 8506 lakos és a titeli járásban 6920 lakos után választottak egy képviselőt és a tulajdonképpeni Szerbiában és Boszniában már 4-5000 ezer lakos választott egy képviselőt. ... az 1931. évi választáson, amikor csupán egy lista volt, ezen az országos listán a 600 ezer főnyi magyarságnak csak egy hely jutott...*” (Csuka János: A délvidéki magyarság története 1918–1941, Püski Kiadó, Budapest) Ez az, amit mondtam, hogy jogállami deficit volt, és ez apartheid politika. Gondoljunk bele, hogy Boszniában és Szerbiában négy-ötezer lakos választott egy képviselőt, míg a hatszáz ezer magyar lakosnak egy képviselői hely jutott. Azt hiszem, ennyi elég ebből, hogy lássuk, hogy milyen helyzetben volt a magyarság a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban, illetve a Jugoszláv Királyságban.

Ez azért történt meg, mert a közép-európai értékrend felett átlépett a határ, és a balkáni, bizánci, török mentalitás, amelyik nem ismert jogállamot, egyszerűen nem is igyekezett elérni azt, hogy az addig szinte feudális sorban lévő vidékeit egy Mittel-Európa-szintre emelje, hanem fordítva: ezt a térséget igyekezett mindinkább lezüllesztetni, elsősorban anyagilag. Ami onnan is látszott még, hogy az adók megfizettetése a balkáni térségben, tehát a Száva–Duna vonalától délebbre 30% volt, a Száva–Duna vonalától északra, tehát a szlovén, horvát és

a magyar vármegyék vidékein pedig 90% felett volt. Ezek szerint a szerb államapparátust a néhai monarchia területei tartották el.

A magyar közösségi intézményrendszert a szerb hatalom igyekezett szétzúzni. Egy banális példa erre: a falvakban nagy hagyománya volt az amatőr színjátszásnak Télen az emberek egy-egy faluban, néha 2-3 amatőr előadást is színre tudtak vinni. Ezek általában népszínművek voltak. Ezeknek az amatőr színtársulatoknak a közösségekben jelentős volt az összetartó ereje. A hatalom a művelődési egyesületeket többszörösen megsarcolta. Igyekezett munkájukat ellehetetleníteni úgy, hogy minden művelődési rendezvényt több nagy összegű járulékkal terhelt, másrészt pedig egy cenzor meg kellett, hogy nézze az előadást a bemutató előtt. Tudunk olyan esetről, hogy betiltották a díszletet egy népszínműben, és a fát át kellett festeni kékre, azért, mert harmonizált a fehér ház díszletével, ahol, ugye, a muskátli piros volt. Akkor a fa már nem lehetett zöld, mert a ház alapszíne a fehér, a muskátli a piros, a fa meg zöld. A hatalom számára ez magyar irredentizmust sugallt. Ezt át kell alakítani! Így lett a fa kék. Ilyen szánalmas, szinte karikatúra-helyzetbe hozta és alázza meg a hatalom a magyarságot.

Csak Nagybecskerekén tudott működni a Torontál Bánáti Közművelődési Egyesület. Viszont nem volt ereje kiterjeszteni tevékenységének határait a volt Torontál vármegye határain túlra.

Rendszeres volt a magyar művelődési rendezvények erőszakos megzavarása. A csendőrség általában a provokátoroknak adott igazat.

A szerb hatalom – és ez bizonyítja, hogy a térségben az utolsó jogállam szinte a mai napig az Oszák-Magyar Monarchia volt – a jelesebb magyar értelmiségieket, tekintélyes polgárokat minden bírósági határozat nélkül elvitte az országhatárra és átlökte Magyarországra. Kihozták őket onnan, ahol érték, hálószobából, konyhából, úgy, ahogy voltak. Irány Horgos, és átlökték őket a határon. Tették ezt azért, hogy megszabaduljanak azoktól az emberektől, akiknek tekintélyük volt, akik szilárd anyagi háttérrel is rendelkeztek. Tehát egy adott pillanatban mindig a jó magyar kezdeményezések mögé tudtak volna állni anyagilag is, és tekintélyük is volt az emberek előtt. Tőlük igyekeztek ilyen módon megszabadulni.

1932 nyarán megengedték a közművelődési egyesületnek, hogy kiterjessze az egész országra a munkáját. Az első alakuló helyszínen, Zombor-

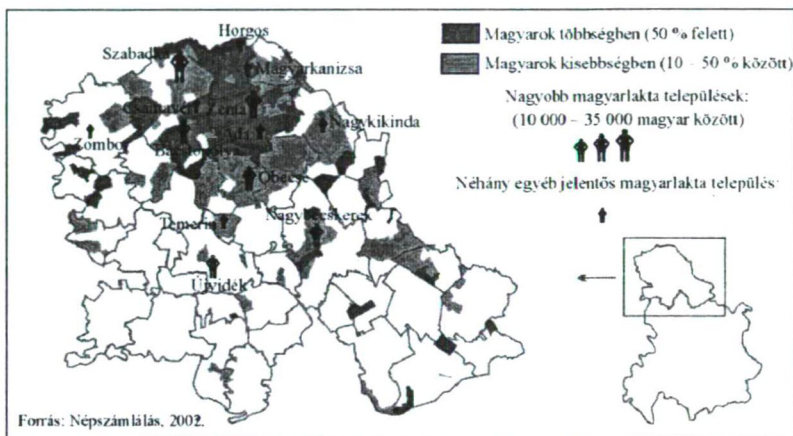
ban mintegy ezer ember vett részt a közgyűlésen. Folytatásként 1940. november 24-én Újvidéken megalakult az Újvidéki Közművelődési Szövetség, amely már az egész délvidéki térségre kiterjesztette a tevékenységét. Nézzük meg ezt a robbanást! 1941 februárjában (mindössze két hónappal később) már 51 fiókja volt! Ez azt mutatja – mivel a szervezők nem tudtak mindenhova eljutni ilyen rövid idő alatt – hogy spontán, gomba módra történő önszerveződéssel jöttek létre ezek a szervezetek, helyi kezdeményezésként. A német megszállás után a Bánság nem került vissza Magyarországhoz, hanem a szerb állam keretében maradt. Bár javult a magyarok helyzete, óriási volt a csalódottság, hiszen mindenki abban reménykedett, hogy a virágvasárnap nemcsak Bácskának hoz felszabadulást, hanem a bánsági magyarságnak is. Ekkor a közművelődési egyesület csak Bánságra korlátozta a tevékenységét, viszont szerkezetében kiterjesztette azt. Fölvállalta a Hangyaszövetkezet és a Takarékszövetkezet szervezését, és létrehozta a Bánáti Magyar Iskolaalapot.

A második világháború után teljesen megszűnt az óvodai, az iskolai és kollégiumi hálózat, bár nagyon jól működő iskolai, kollégiumi hálózat létezett a második világháború alatt, amelynek nagy részét a Bánáti Magyar Iskolaalap is komolyan támogatta.

A kommunista hatalom a 60-as évektől útlevelet adott mindenkinek, aki azt kérte és vízummentesen utazhattunk az egész világban. Ez azt hozta magával, hogy a hatvanas évek végén jelentkező munkásfőlölség – amit a többi kommunista ország túlfoglalkoztatással tudott megoldani –, Nyugat-Európában vállalt munkát. Mindenki, aki jó szakember volt, és biztos volt abban, hogy a nyugat-európai, jól működő gazdaságban is megállja a helyét, fogta a kalapját, és kiment nyugatra, és vendégmunkásként ott kereste a kenyerét. Többnyire úgy mentek ki, hogy néhány évet ott ledolgoznak, anyagilag egy kicsit konszolidálódnak, megteremtik az itthoni létük biztonságosabb hátterét, és visszajönnek. Azonban az élet más sorsot írt! Felnőttek a gyerekeik, azok már idegen nyelvű iskolába jártak. Azok ott később kiépítették saját megélhetésüket, és már teljes beilleszkedtek az ottani társadalomba. Hazájukba már csak vendégként jártak. Megjelentek az unokák. Az már komolyabb kötődést jelentett, úgyhogy aztán legtöbbszörük nem jött vissza. Ez a délvidéki magyarságnak egy olyan óriási veszteséget jelent, hogy most kezdjük érezni a demográfiai követke-

ményeit, hisz a második korosztály gyerekei kellene, hogy most itt legyenek iskoláinkban.

Szörványról lévén szó, látjuk azt, hogy a nyugat-bácskai térség az, amelyik el van választva ettől a lila területtől, látjuk továbbá ezt a délbánsági területet Nagybecskerek határától délebbre.

A szörványtérsegnek az a gondja, látjuk, hogy óriási távolságok vannak ezek a sziget magyar területek között, és ezeket kell áthidalni. Ennek a megoldásait keressük, és ebben merül ki az az útkeresés, amit néhány olyan szervezet vállalt fel, amely az 1990-es évek után alakult. Pl. a Nagybecskerek Diáksegélyező Egyesület, a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete, a Szörvány Alapítvány és a Bánáti Magyar Iskolaalap.

A térségben dúló esztelen háborúskodás miatt (amelynek, sajnos, magyar áldozatai is voltak), a gazdaság összeroppant. Ennek pedig a magyarság lett a legnagyobb vesztese. Ebben a tönkrement gazdaságban a magyarok váltak leginkább munkafelesleggé, úgyhogy a magyarság a gazdasági élet peremére szorult, deklasszálódott, és ma is szinte élet-halál harcot vív megmaradásáért.

A második világháború alatt megalakult a Bánáti Magyar Iskolaalap. Ez az iskolaalap a szegény sorsú, de jól tanuló magyar diákok és a magyar diákoknak otthont adó kollégiumok számára gyűjtött ön-

kéntes iskolaadó címén anyagi támogatást. Mindezt abból a célból, hogy egyetlen tehetséges tanuló se vesszen el a közösség számára csak azért, mert a szülők anyagi helyzete nem tette lehetővé az iskoláztatást. Így próbálta biztosítani azt az értelmiségi utánpótlást, amelyre a Bánságnak igen nagy szüksége volt.

A mozgalomnak a második világháború vetett véget, de jó néhány értelmiségi ennek az Iskolaalapnak köszönhette azt, hogy olyan pályára került, ami meghatározta a sorsát. Többek között a magyarittabéi származású Szabó István püspök úr, a Dunamelléki Refomátus Egyház püspöke is említette, hogy az édesapja éppen a Bánáti Magyar Iskolaalapnak a támogatójaként tudott tovább tanulni.

Innen nekünk az ötletet, hogy ennek a szervezetnek a tevékenységét felújítsuk. Van három kollégiumunk, amely irigylésre méltó komfort-fokozatú. Ezek zömmel olyan pénzekből épültek, amelyekhez a délvidéki magyarságnak semmi köze. Elsősorban szalézi és nyugat-európai adományokból, és a magyar állam adományaiból – különösen a polgári kormány idejéből, ezt ki kell hangsúlyozni. Önköltségi áron a délvidéki a magyar szülők zöme nem tudná itt taníttatni a gyerekeit. Tehát, egy méltányos árat kell szabni. Elmúlt jó néhány év, a kollégiumok működnek, a délvidéki magyarság pedig eddig még nem tett semmit az önszegélyezés terén, meg sem mozdult ez ügyben. Jó lenne, ha ezt a Bánáti Magyar Iskolaalapot úgy tudnánk felépíteni, hogy alkalmat adjon a délvidéki magyarságnak arra, hogy visszaszerezze az önbecsülését, a hitét. Ha nem is tudja ezeket a kollégiumokat teljes egészében fenntartani, tegyen valamit annak érdekében, hogy lássa a világ, hogy akar tenni valamit!

Két kollégiumnak konyhája van, itt segítségként elsősorban nem csak pénzadományra van igény. A délvidéki magyarság nagy része még kötődik a földhöz. Szinte minden terményből mindig marad valamennyi fölöslege. Ezt ne hagyja tönkremenni, hanem időben adja át az Iskolaalapnak, amely majd megszervezi a begyűjtést. Egyet kell megértenie, hogy senki ne szegélyellen keveset adni, és a természetbeni adományokat a két kollégium a konyhája révén már meg fogja érezni. A muzslyai Emmausz fiúkollégiumban és a nagybecskereki leánykollégiumban a havi ellátmány 30 hamburger ára. A magyar szülőknek arra kellene gondolniuk, hogy a gyermekük otthon is pénzbe kerül. Vajon

kitartható-e otthon egy középiskolás gyerek 30 hamburger árából? Amit mi kérünk, az az, hogy az adjon, aki úgy tud lemondani az adományról, hogy nem hoz áldozatot, nem nélkülözés árán adja. Saját gyermeke szájától senki el ne vegye! Az adomány alapjául havonta egy doboz cigaretta (300 forint) árát határoztuk meg. Ha egy család 300 forintot, azaz 100 dinárt ad, az a mostani gazdasági helyzetben sem nagy megterhelés a családok többségének. És számoljunk azzal, hogy sokan érzik sajátjuknak a kezdeményezést, és az már évi szinten komolyabb összeget jelent. Higgyék el, hogy tekintélyes összeg összejön így. Ezt a folyamatot indítottuk most el. Emlékezzenek vissza '40-re és '41-re, amikor novembertől februárig alakult 55 fiókszervezete a Délvidéki Magyar Közművelődésnek. Az Ürményházi Ifjúsági Klub 2006. március 9-én, Ürményházán megalakította a Bánáti Magyar Iskolaalap első szervezetét. Azóta eltelt tíz hónap és nemrég megalakult a Bánáti Magyar Iskolaalap tizedik helyi szervezete. Tehát egy évre volt szükségünk, hogy Kalapis Sztóján atyával, muzslyai szalézi szerzetessel, aki egyébként bolgár, és működteti az Emmausz fiúkollégiumot, járjuk a falvakat, és igyekezzünk újjáéleszteni a már feledésbe merült önszegélyező mozgalmat. A Bánáti Magyar Iskolaalap egyébként a Szórvány Alapítvány keretében működik.

Az egyházi javak visszaszármaztatása Szerbiában még nem történt meg. Nagybecskerekben a piarista alapítású gimnázium 1920-ban megszűnt. A piarista szerzeteseknek volt kollégiumuk is, abban ma állami iskola működik. A Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővéreknek volt iskolájuk, zárdájuk. Úgy hírlik, hogy ezt az épületet az egyház visszacapja. Jó lenne kialakítani a magyar iskolai képzésnek egy olyan rendszerét, amely magába foglalná a magyar oktatási intézményeket az óvodától egészen a középiskoláig, egy földél alatt... Tehát egy egyházi magyar oktatási központot kellene létrehozni. Mely iskolák lennének itt? Elsősorban azok, amelyekre a vajdasági magyarság igényt tart. Célunk az, hogy a Szórvány Alapítvány és a Bánáti Magyar Iskolaalap úgy kamatoztassa a kapott támogatást, hogy a magyar iskolákat jobban felszereljük, hogy így vonzóbbak legyenek az állami iskoláknál. Ha jobban felszereltek, akkor a szülők látják, hogy ott jobbak a feltételek. Akkor inkább ilyen iskolába íratják gyermeküket. A jó iskolai felszereltség komoly vonzerő. Sok keserű tapasztalatunk is van. Rájöt-

tünk, hogy a kabátujjánál fogva nem lehet beráncigálni senkit sem a magyar iskolába. Viszont annak, aki eldönti, hogy odajön, igyekszünk minél többet megadni. Az oktatási intézmények, kollégiumok, egyesületek, egyházi intézmények, a különböző mozgalmak, és mindenki egyéb, aki segíteni tud, mindenki számít.

A muzslyai Emmausz fiúkollégium, főleg nyugat-európai pénzekből épült, és az Apáczai Alapítvány támogatásából. Kb. 60-70 tanulónak van helye ebben a kollégiumban. Ez azt jelenti, hogy B kategóriás szállónak megfelelő szolgáltatást kapnak a fiúk, két-három fekvőhelyes szobákban, fürdőszobával, tanulóteremmel.

A Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek Kollégiumára érvényes, hogy minden rosszban van valami jó. Ebbe az épületbe a '90-es évek folyamán menekülteket szerettek volna betelepíteni. Hogy a ház ne álljon üresen, Nagyikindáról áthelyeztek két nővért, akik tíz lányt felvettek, ingyen bentlakásra az épületbe. A magyarországi Patróna Hungariae ezt a kezdeményezést fölkarolta, és ebből lett egy gyönyörű kollégium. Most már több mint 40 lány lakik itt, és ez komoly szigete a magyar reménységnek Nagybecskerekén. Itt a szülők anyagi könnyítését az is jelenti, hogy nemcsak pénzben, hanem természetben is tudják törleszteni a lakhatási díjat. Itt lelki gyakorlatok is zajlanak, tehát nem csupán bentlakás ez, hanem igazi közösségformáló, keresztény értékrendű értelmiségnevelő intézmény.

A Nagybecskereki Diáksegélyező Egyesület az egyik legrégebbi újabbleletű civil szervezet a Bánságban. 1993-ban alakult, és föl vállalta a magyar gyerekek támogatását. Az alapítványi támogatások elmaradása következtében az történik, hogy mindössze 500 dinárral, 1500 forinttal tud támogatni 50 magyar diákot. Ezen kívül van egy mikrobusza, amely járja a várost, egy meghatározott menetrend szerint, és a peremterületekről, ahol a fiatal magyar házaspárok laknak, szállítja a gyerekeket második-harmadik osztályos korukig az iskolába. Ezzel azt érte el az egyesület, hogy a diákok létszáma Nagybecskerekén nem csökkent, és már ez is sikernek számít.

Ürményháza Délbánság egyik szigetmagyar falva. Itt arról van szó, hogy van egy 1000 lakosú falu, ebből 800 magyar, és kb. 60 magyar gyerek jár elsőtől nyolcadikig iskolába. Van két falu a közelben, az egyik 70, a másik 42 km-re, négy osztályos osztatlan tagozattal, tehát

egy tanító néni dolgozik 8-9-10 gyerekekkel. Nezsény 42 km-re van Ürményházától, Nagybecskerek felé, Udvarszállás pedig a Kelet-Bánságban, szinte a román határon, a fehértemplomi járásban. Ott mindössze 250 magyar él, és szinte színtiszta magyar falu. A szülőket és gyerekeket igyekszünk meggyőzni, hogy jöjjenek Ürményházára, hogy ott folytassák magyarul a tanulmányaikat, hisz tovább tudjuk egyengetni az útjukat a meglévő kollégiumi rendszerben. Egy Ürményházáról elszármazott, Magyarországon élő vállalkozó felajánlotta nagyszülei házát, hogy „csináljunk” kollégiumot. Rájöttünk, hogy túl költséges lenne egy intézményt fenntartani, úgy gondoltuk, nagyon jól bevált a családotknál való elhelyezés. Célunk, hogy a más falvakból hozott gyerekeket megmentjük a magyar oktatás számára, ezáltal a falut is próbáljuk menteni. Így már nem zárhatják be a magyar iskolát olyan könnyen Ürményházán, hisz nemcsak a falut szolgálja, hanem egy kisebb régióknak is iskolája. Nekünk olyan szociális gondokat is meg kell oldani, amikkel a peremre szorulás következtében találkozunk.

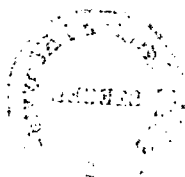
1997-től indult egy Hagyományápoló Kör Ürményházán, később Ifjúsági Klub néven jegyeztük be, elég szerteágazó tevékenységgel. Azt hiszem, hogy a térségben tevékenységünkkel elértük azt, hogy megtörtént az isten háta mögöttiség érzését. Nagyon sok rendezvényre el tudtunk jutni azzal a nagyon kevés gyerekekkel, és nagyon jól beépültünk a magyar-magyar kapcsolatokba (pl. intenzív számítástechnikai képzésre hoztunk Szegedre gyerekeket), és a helyi rendezvények sorába is. Ott helyben is rendezünk kétévenként evangelizációs szavalóversenyt, évente honismereti történelmi vetélkedőt, anyanyelvi és más táborokat... Az utóbbi években a szegedi Katolikus Ifjúsági Alapítvánnyal van folyamatos együttműködésünk. Így jelentős űrt töltünk be a falu életében.

Az út Európába Magyarországon át vezet. A horvát-szerb háború következtében Szerbia nem fog Horvátországon keresztül egyhamar bemaszírozni Európába. A szélesebb látókörű többségi nemzetbeliek ezt jól látják. Így a magyarság a térségben mások számára és számunkra is felértékelődött. Van eset, hogy vegyes házasságból született gyermekek járnak már magyar iskolába. Ez még nem általános jelenség, de a szülőknél abból az egészséges felismeréséből fakad, hogy a gyerek az

utcán is megtanul szerbül, viszont a magyar nyelv a továbblépéshez esetleg még egy lehetőséggel több lesz. Van a szerb társadalomban egy nagyon vékony réteget érintő, lassú, de az eddigi helyzetéhez képest mégis reménykeltő változás.

Ha már mások is felfigyelnek arra, hogy a magyarul végzett iskoláztatás hosszú távon gyermekeik számára többet nyújthat, akkor nekünk is minden támogatást meg kell adni azoknak, akik anyanyelvükön szeretnének tovább tanulni. Hogy ez a továbbtanulás mind a szülők mind a diákok számára, anyagi helyzetétől függetlenül, minél zökkenőmentesebb legyen, a továbbiakban is megtesz mindent a Szórvány Alapítvány és a Bánáti Magyar Iskolaalap.

BARACSI LEVENTE

„Szűkölködünk nagy mértékben, Segedelem nélkül.” – Helyzetkép az aradi szórványsorsról

Engedjék meg, hogy egy anekdotával kezdjem az aradi szórványról szóló beszámolót. Nem azért, mintha a szórványsors okot adna arra, hogy viccelődünk vele, de ez az állítólag megtörtént anekdota nagyon hűen tükrözi, hogy mivel is kell szembenéznie annak, aki kisebbségben él, aki szórványban él. Ez a Székelyföldön történt, az '50-es, '60-as esztendőkből, a termelészövetkezetek idején, amikor egy Székelyudvarhely melletti községből egy székely bácsit bevitték a bíróságra, azért, mert a Romániában akkora már elterjedt gyakorlat szerint ő is néhány zsák kukoricát – vagy ahogy ott mondják: málét –, hazavitt a községből. Nyilván, bíróságra került a dolog. Amikor a székelyudvarhelyi bíró, aki egyébként magyar nemzetiségű volt, és ismerte az illetőt, odahajolt hozzá, és egy kicsit korholóan, feddően megkérdezte tőle, hogy *„János bácsi, hogy vetemedett mégis oda, hogy lopjon a községből, eltulajdonítsa azt, ami a másé?”* Ekkor a székely bácsi megpödörve a bajuszát elszégyellte magát, odalépett, és odasúgta a bírónak, hogy *„Bíró úr, tetszik tudni, az utóbbi időben elrománosodtunk.”* Ezt, a vicc mellett, sajnos, szomorú valóságként is tekinthetjük, hiszen nagyon találóan fogalmazza meg ez az anekdota, hogy a kisebbségben való létnek, a szórványban való életnek ez a legnagyobb veszélye, az elrománosodás, a többségi nemzettel való huzamos azonosulás, az asszimiláció.

Ezt a helyzetértékelést, beszámolót három gondolatra szeretném felépíteni. Az első arról szólna, hogy milyen lélektani mellékszöngéi vannak annak, ha az ember szórványban él, milyen lélektani hatások vezethetnek valakit oda, hogy elrománosodjon, vagy az asszimilációnak az útjára lépjen. Aztán egy rövid statisztikai bemutató következik az aradi szórványról, és a végén aztán néhány gondolat, amit tovább lehet fűzni, tovább lehet gondolni, a tennivalókról és a feladatokról.

Az első arról szólna, hogy milyen kísértése is van a szórványlétnek. A legnagyobb kísértése, ami az előbb említett anekdotából is kivilágolt, az hogy a szórványban élő ember számára, a szórványban élő népesség számára egy óriási kísértést, nehézséget jelent az, hogy az emberek egy olyan vidéken, egy olyan környezetben élnek, ahol egy egészen más nyelv, egy egészen idegen kultúra, egy egészen más vallási környezet és egy másféle hagyomány veszi körül őket. Nagyon sok, kisebbségben élő ember számára, a számbeli kisebbség miatt, egyfajta féltékenység alakul ki. Egyfajta kisebbségi érzés alakul ki ezekben az emberekben. És úgy érzik valami belső ok miatt, valami belső hangnak a megmagyarázhatatlan sugallatára, mintha az a hagyomány, az a kulturális, vagy vallási hagyomány, amelynek ők a birtokában vannak, az mintha nem volna olyan értékes, mint az, amivel a többségi nemzet, vagy a többségi környezet dicsekedhet. Úgy érzik, hogy ők egyedül vannak, másoknak a véleményével szemben. És éppen ezért egyre inkább kezdik kerülni azokat a helyeket, azokat a helyzeteket, ahol ők megélhetik az ő magyar közösségi életét. Észre lehet venni például abban ezt a dolgot – ezt a történetet is elmondanám –, hogy Székelyföldről, az '50-es, '60-as években Aradra költöző székely magyar család, hogyan olvadt be az aradi, többségi román nemzetbe. Hogyan próbál azonosulni vele. Az a székely házaspár, amely huszon-, harminc éves korában egy szót nem tudott románul, az '50-es, '60-as években elkerül Aradra, ahol 10-15 % körül mozog a magyarságnak a lélekszáma, és ez a székely házaspár, felneveli a gyermekét Aradon. A román iskolában, a román környezetben felnevelkedett gyermeke házasságot köt aztán egy román fiatalasszonnyal, gyermekeik születnek, majd ez a székely bácsi nálunk, a református lelkészi hivatalban kifogásolja, hogy az ő unokáját, Romániában, hogy nincs joga megkeresztelni románul. Nehezen értette meg, hogy a református templomban, a református istentiszteletnek a hivatalos nyelve a magyar nyelv, bármilyen szórvány legyen, vagy bármilyen kisebbségben. Tehát 30-40 esztendőnyi ottlét Aradon, egy székely identitású ember számára már meghozza ezeket a negatív gyümölcsöket. A másik nagy baj, hogy nagyon sokan nem is keresik azt a környezetet, ahol magyarul lehet beszélgetni, és ahol magukba lehet szívni a magyar kultúrát. Éppen ezért, megengül nemzeti identitásuk is. Lehetne hasonlítani ezt egy olyan fá-

hoz, aminek meggyengülnek a gyökerei, elveszti kapcsolatát a talajjal, és éppen ezért az első nagyobb szélvihar rögtön el is sodorja ezt a fát, vagy teljesen kidönti. Valahogy nagyon sokszor ezt lehet tapasztalni az ilyen gyökerét veszített, identitását elvesztett, vagy az identitásában meggyengült embereknél, hogy az első kisebb szellő tulajdonképpen már teljesen elsodorja őket, és belesodorja őket egy többségi nemzetbe, a románságba. Aztán hogy mi az, ami kiváltja ezt az elsodrást, egy román iskolai környezet, egy román baráti környezet, akár egy vegyes házasság, az már csak a körülmények kérdése. De mindig akad valami, ami ezeket a meggyengült gyökerű embereket magával kapja, és végül elsodorja. Ezek az emberek teljesen elvesznek, családok, egész nemzedékek, a magyarság, azon belül is az aradi magyarság számára. Általában, hogy mi is a szorvány, nagyon nehéz megfogalmazni, de a szorványkérdéssel foglalkozó szakemberek általában 30%-ban szokták megszabni azt a küszöböt, ami alatt szorványnak tekinthető egy-egy vidék magyar lakossága. Persze nagyon nehéz ezt megszabni. Én azt mondanám, hogy minden határon túli magyar -végső soron az anyaország szempontjából-, valamilyen formában szorvány-magyar. Hiszen kisebbségben kell egy hatalmas többséggel szemben minden nap megvívnia a maga küzdelmét. Még akkor is, ha a saját maga településén 80-90%-os többségben él a magyarság, a Székelyföldön, vagy a Partium egyes vidékein, de mégis szorványban van, mert nem a maga természetes körülményei, természetes módja szerint élheti meg a maga magyarságát, vagy a maga magyar nemzeti öntudatát. De, ha ezt a 30%-os küszöböt vesszük, a többség és a kisebbség arányában, akkor, ha utána számolunk, a legutóbbi népszámlálási adatok szerint, Romániában ez kb. 450 ezer, vagy 500 ezer embert érint. Ez a 30% már egy olyan nagy területet jelent a többség és a kisebbség között, aminek következtében már a két nemzet közötti érintkezés már kézzel fogható, tapasztalható nyomokat hagy a veszteségekben. Arad, ha azt vesszük, hogy 10-15 % az ott élő magyarság száma, úgy a városban, mint általában Arad megyében, akkor azt mondhatjuk, hogy fokozatosan, vagy fokozottan is az etnikailag veszélyeztetett rétegbe tartozik az ottani magyarság. Annak ellenére, hogy van néhány színmagyar település, vagy többségében magyar település, de átlagosan véve etnikailag veszélyeztetett az a környezet, ahol az aradi magyarság megélheti a maga identitását.

Néhány grafikonon szeretném ábrázolni azt, hogy melyek azok a veszteségek, nekünk, az aradi magyarságnak szembe kell néznie. Valahogy úgy látom, hogy a szórványban élő ember lelki betegséggel, vagy egyfajta identitászavarral is küszködik. A szórványok az erdélyi magyarság számára sebeket jelentenek. Ha az ember megvágja valahol az ujját, el kell kötnie ezt a sebet, meg kell gyógyítani, hogy az egész vére ne folyjék el, és ne haljon meg. Valahogy a szórványokat is ilyennek látom. Ott vannak a legnagyobb sebei az erdélyi, az aradi magyarságnak, és ha nem kötjük el ezeket a sebeket, ha nem próbáljuk meg gyógyítani ezeket a sebeket, akkor lassan az egész aradi, vagy egész erdélyi magyarságnak a vére, a vérkeringése, az életereje el fog veszni, ki fog folyni ezekből a sebekből. Néhány olyan kimutató következik, amely rámutat ezekre a vérző sebeire a szórványok.

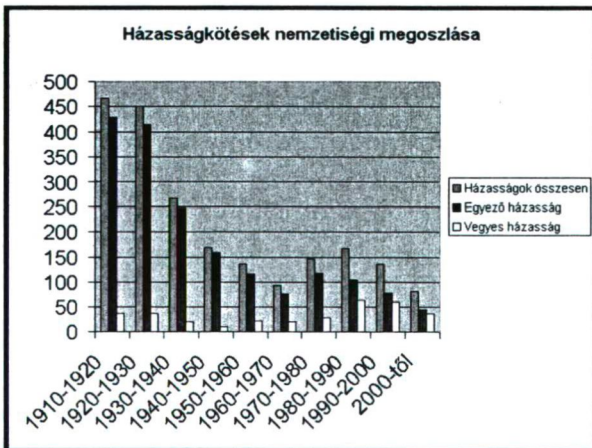
El szeretném elmondani, hogy ezek csak az aradi református közösségnek a házassági, keresztelési, konfirmációi anyakönyvei alapján állítottam össze ezeket a grafikonokat. (1. ábra) Aradon egyébként a reformátuság még a kb. 20-22 ezres magyarságon belül is aránylag kisebbségben van. De azért azt hiszem, hogy következtetéseket lehet levonni ezekből a grafikonokból, nagyjából fedik az aradi és az Arad megyei magyarság helyzetét. Ezen az első grafikonon a század elejétől egészen napjainkig a vegyes házasságoknak az arányait próbáltam összeszámlálni. Vegyes házasság alatt jelen esetben nem a református-katolikus, vagy evangélikus hívek közötti vegyes házasságot értem, mert ezen a konferencián nem téma, hiszen a magyarság érdekel bennünket. Tehát, kék színnel az összes megkötött házasságok szerepelnek, mellette bordó oszlopban az egyező, tiszta magyar házasságok, független attól, hogy a magyarságon belül milyen felekezeti megosztásban, és a kicsi, világosabb oszlopban pedig a vegyes, tehát a magyar-román házasságokat látjuk. Azért érdekes ez, mert egyben mutatja a magyarság lélekszámának az apadását is ebben a században. Látjuk, hogy 1910 és 1920 között több, mint 450 megkötött házasság van regisztrálva a mi anyakönyvünkben, az utóbbi időben pedig ez már lecsökkent 100 alá. Tehát a századelőn egy évben 40-50 házasságot kötöttünk meg, most már egy évi 10-15 házasságot kötünk meg. Ez már eleve jelzi a népesség fogyását is.

A következő grafikonon (2. ábra) ezt már különválasztottam és megpróbáltam százalékos arányban kimutatni. Kék csíkkal az egyező magyar-magyar házasságok, bordóval pedig a vegyes házasságok. Világosan látszik,

1. ábra

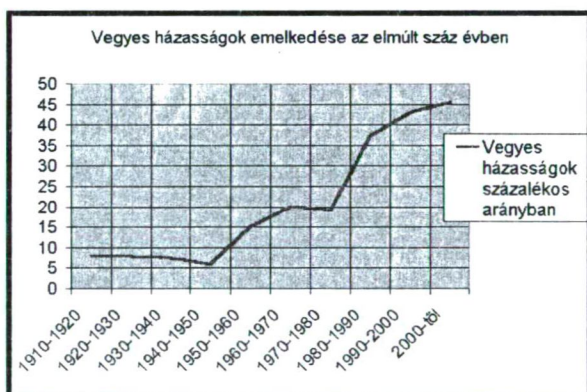
hogy Trianon előtt s még utána egy rövid ideig véletlenszámba ment, 10% alatt volt a vegyes házasságok aránya, ritkaságszámba ment. Látszik az, hogy elértünk 2000-ig, és ott szinte már fele-fele arányban, tehát 55 és 45 % között mozog csak a református templomban megkötött vegyes házasságok, tehát magyar-román házasságoknak az aránya. Ez is félrevezető

2. ábra

egy kicsit, mert nyilván, ebben a kimutatásban nem szerepelnek azok, akik annyira elvesztették a maguk magyar közösségével való kapcsolatukat, hogy már nem a református vagy katolikus templomba jönnek el házasságkötésre.

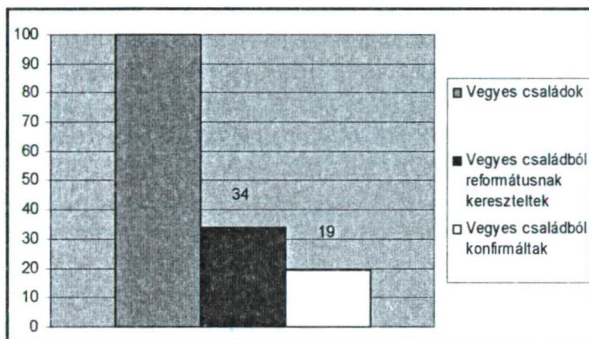
A következő grafikonon (3. ábra) pedig már az látszik, hogy milyen méretekben, és mikor ugrik meg vészesen a vegyes házasságoknak a száma. Alig 5-10 %-ról a '10-es, '20-as években, hiába volt aztán az, hogy Erdély Romániához került, és '40- '44-ig is ott maradt Dél-Erdély Romániához csatolva, ez akkor még nem nagyon befolyásolta a románságnak a magyarsággal való asszimilációját. Utána látszik, hogy az '50-es, '60-as években következik egy nagyobb ugrás, amikor Aradon az iparosítás miatt óriási román tömegek kerültek be Aradra. Ez már sokkal nagyobb felületet, és sokkal nagyobb kísértést jelentett az aradi magyarság számára, hogy a vegyes házasságok révén elmosódjon a határ. Utána pedig kevés szünet után látjuk azt, hogy a kilencvenes évek után hirtelen, mintha a politikai felszabadulás egyfajta hagyományoktól való elszakadást is, egy öntudatvesztést is jelentene. A '90-es évek után 20-25%-ról ugrik fel rohamosan és vészt jósolóan egészen az 50%-ig.

3. ábra

A következő grafikonon (4. ábra) azt mutatja, hogy mi ennek a veszélye. A vegyes házasságot nem kárhoztatni akarom én, nem azzal van a baj, hogy valaki vegyes házasságban él. Nem a vegyes házasságokkal

van önmagukban a baj. Semmi gond nem lenne akkor, ha olyan erős volna a magyar fél, a maga magyar nemzeti öntudatában, hogy az utódait, a gyermekeit magyarnak nevelné. Ez a grafikon azt mutatja százalékos arányban, kéikkel most csak a vegyes házasságokat jelöltem, az jelenti a 100%-ot, utána következik a bordóval jelölt 34%-os érték, ami azt jelenti, hogy a vegyes házasságok közül, mint fiatal családok, hányan hozzák vissza a gyermekeiket református templomba megkeresztelni.

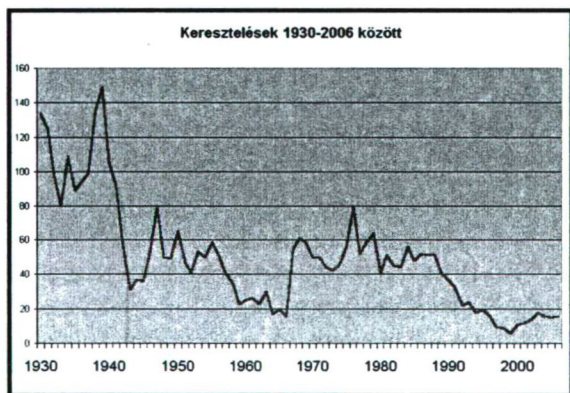

4. ábra

Ez világosan mutatja azt, hogy a fiatal vegyes házasságok közül gyakorlatilag 2/3-a a házasságnak az első éveiben a családi konfliktusnak az elkerülése végett már nem vállalja azt, hogy a sarkára áll, és azt mondja, hogy a gyermekemet magyarnak akarom megkeresztelni. Reformátusnak, katolikusnak, vagy evangélikusnak, és ha török, ha szakad, elmegyünk a református templomba, vagy magyar templomba, és magyar nevelést adok a gyermekemnek. Az látszik tehát, hogy csupán 34%-uk, a házasságkötést követő években jön vissza azért, hogy legalább ezzel a gesztussal is egy kicsit kifejezze azt, hogy ő azért megpróbálja a magyar identitást elültetni a gyermekének a szívében. A következő lépcsőfok a konfirmáció, egyfajta hitvallástétel, egy elkötelezettség a református egyház iránt, a református értékeknek a felvállalásával. Ez már egy tudatos hovatartozás. Azt mutatja ez a grafikon, hogy ha a vegyes családok el is hozzák a gyermekeket megkeresztelni, tehát elindul egyfajta törekvés arra, hogy azért megpróbálom a gyermekemet elindítani a magyar nyelv útján, a magyar öntudat kialakul-

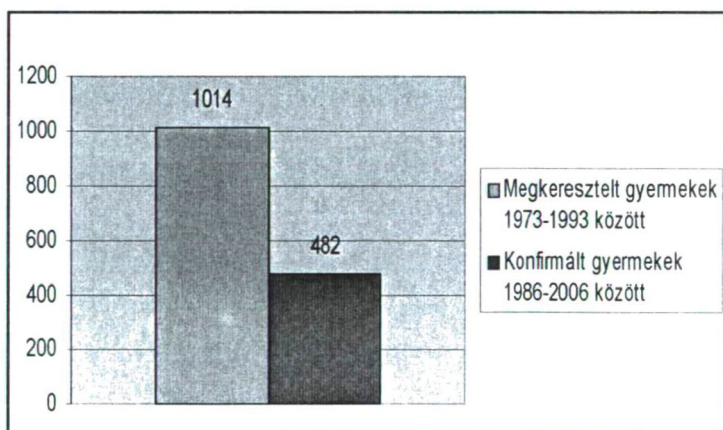
lásának az útján, 34%-tól 19%-ig elvesznek ezek a gyermekek. Mert azok a szülők hiába keresztelték – most furcsán hangzik, hogy magyar-nak, mert nem magyar-nak keresztelték, de magyar környezetben a gyermekeiket, hiába indítják el ebben a környezetben, a román iskola, és a román körökben való forgolódás gyakorlatilag kiszippantja ezt a különbséget. Csupán 19% az, aki 13 éves korában annyira tud magyarul beszélni, hogy és annyira tudja vállalni, hogy egyháztagnaként magyar környezetben felvállalja tudatosan is, nemcsak református hitét, vagy öntudatát, hanem a magyarságát is. Ezzel az a probléma, látszik is, hogy a vegyes házasságoknál mekkora veszteség az, hogy a 100%-ból lementünk már 19%-ig, tehát egy nemzedéken belül több mint 80%-os vesztesége van a szórvány magyarságnak. Ez a vegyes házasságoknak a veszélye. Néhány példát is szeretnék azért elmondani, néhány szomorú példát, ami ezt alátámasztja, hogy ne csak valami elméleti szintű legyen ez a beszámoló. A Szilágyságban sok református faluközösség, gyülekezet van. A '60-as, '70-es években rengetegen elkerültek magyar házaspárok, akik nem tudtak még románul, bekerültek Aradra, gyermekeiket – valószínűleg abból a megfontolásból, hogy visszaemlékeznek az ő fiatal korukra, hogy gyenge román tudással milyen nehezen illeszkedtek be a többségi román környezetbe-, gyermekeiket református-nak keresztelték, de már román iskolába írták. Én az utcán mentem egyszer véletlenül mögöttük, és a szülők a gyermekekkel, egymás között, románul beszéltek. Még egy példát elmondanék. Ez már nem nálunk történt meg, de féltő, hogy ide is eljutunk, vannak olyan szeletei, rétegei az aradi szórványmagyarságnak akik már eljutottak oda. Én Margittán születtem, amikor az édesapám egy Margittához közeli kis faluban, árpádkori településen, tiszta magyar falu volt valamikor, Érabrányban volt lelkipásztor, ahol fokozatosan leépült a magyar iskola. Amikor én megszülettem, amikor gyermek voltam, már nem volt lehetőség a magyar gyermekeket magyar iskolába íratni, hanem csak román iskolába. Annak ellenére, hogy a magyar szülők nyilván ragaszkodtak volna hozzá, hogy gyermekeiket magyar iskolába írassák, de nem volt rá lehetőség. Szintén egy református családról van szó, aki a gyermekét kényszerből román iskolába adta. Ez a gyermek román iskolába járt egészen végig, ahol félelemből, félnépszerűségről, szégyenből egymás között is románul beszéltek még a magyar

gyermek is. Ez a fiú aztán elkerült a katonaságba, onnan már csak román nyelven tudta megírni szüleinek a levelet, és a szülők könnyes szemmel hozták át a parókiára fiuk levelét, az édesanyámhoz, aki tanárként jól beszél románul, és vele fordították le a saját gyermekük katonaságból írt levelét, mert a gyermek már nem tudta megírni magyarul, ők pedig nem tudták elolvasni, és nem értettek románul. Tehát ilyen szélsőséges, ennyire lehangoló, és ennyire végzetes lecsapódásai vannak az anyanyelvi oktatás hiányának és a vegyes házasságoknak. És még egy példa arra, hogy mit is jelent ez az óriási veszteség. Éppen a múlt nap volt, amikor számolgattam ezeket az adatokat, és írogattam össze, és bejött egy fiatalember, akinek családneve és keresztnéve is gyönyörű magyar név, de egy szót nem tudott magyarul. Az édesapja után jött érdeklődni, a mi keresztelési anyakönyvi kivonatunkból. Tudta, hogy az édesapja református, és nálunk volt megkeresztelve, valamilyen adatok kellettek hozzá, meg is találtuk, és aztán megtaláltuk egészen véletlenszerűen az ő keresztelési bejegyzését is. Tehát az édesapja pont ebbe a kék sávba tartozik (táblázat), vegyes házasság, beletartozik ebbe a 34%-ba, aki eljött, és megkeresztelte a saját gyermekét is vegyes házasként, de a gyermek már beletartozik abba a vörös és sárga közötti különbségbe (grafikon), akit hiába kereszteltek meg, mert a szülei, az édesapja már nem tanította meg az anyanyelvére, teljesen elveszett az aradi magyarság számára.

5. ábra

Ezek az adatok vezetnek oda, amit a keresztelési összesítés (1930-2000-ig) grafikóján (5. ábra) látunk: az 1930-as években még a 140 között mozgott a magyarként, reformátusként megkereszelték száma, 2000 után pedig már a 10-15 között mozog. Azonban ne csak a vegyes házasságoknál is megdöbbentő arányok jöttek ki, amikor összeírtam ezeket a bejegyzéseket. Itt a kék sávban már az egyező nemzetiségűek vannak, azok, akik magyar családok. A magyar családok az elmúlt 20 évben több mint 1000 gyermeket kereszteltek meg nálunk, a református templomban. Rá 13-14 évre, ahol beérkezik a konfirmációnak az ideje, ugye beszámolva a kitelepüléseket, az elköltözéseket, ebből az 1014 gyermekből 482 került oda, hogy le is konfirmáljon. Nem azért, mert közben megtagadta a hitét, hanem ez arra a szomorú helyzetre világít rá, hogy ez az 1014 és 482 közötti különbség egy olyan rétege az aradi szórvány magyarságnak, akik már nem tudnak jól, magyarul beszélni, akik már román iskolába járnak, akit teljesen kiszakadtak a magyar környezetből, akik esetleg csak értegetnek a nagyszüleiknek a nyelvén, de a román iskolai környezet teljesen eltompítja bennük még azt a kicsi hangot, azt a kicsiny öntudatot is, amit a valamelyik szülőjüktől, esetleg a nagyszülőktől megtanulhatnak, vagy amit megélhetnek.

6. ábra

Ez egy óriási fájdalom az aradi magyarságnak és tulajdonképpen ebben kéne megtalálnunk azt a feladatot, hogy mit tudunk kezdeni a maradékkal. Pedig Aradon van lehetőség a magyar oktatásra, Aradon van magyar iskola, Aradon, hogyha minden magyar ember (most a vegyes házassokat felejtjük is el), a tiszta magyar családoktól elvárható volna, hogy a gyermekeiket csak magyar iskolába adják. A táblázat szerint 1014-től 482-ig több, mint 500 gyerek veszett el. Aki sem az egyházzal, sem a magyar iskolával, sem a magyar barátokkal, semmilyen magyar környezettel kapcsolatot nem tart fenn.

Ezért is jutottunk oda, hogy minden évkezdésnél, darabonként kell megküzdeni minden gyermekért, hogy valahogy kijöjjenek azok a létszámok, amivel egy magyar osztályt el lehet indítani.

Mit tehetünk mi? És most ezzel a harmadik, befejező részére térnék át ezzel az előadásomnak. Én úgy látom, hogy sok mindent – sajnos –, nem lehet tenni, hiszen nyilvánvaló dolog, hogy különböző nemzetiségek egymás mellett élésében van egyfajta átszüremkedés, vagy átjárhatóság a nemzetiségek között. Nem lehet megtiltani, még befolyásolni sem lehet a vegyes házasságokat. Ez egyfajta velejárója, sajnos, természetes velejárója az együttélésnek. Viszont az a véleményem, hogy ennek a fajta vegyes házasságnak, és ennek a fajta elvesztésnek nagyméretű arányaiba semmiképpen nem szabad belenyugodni, mert ez már rövid távon is (nem évszázadokban kell itt gondolkozni, hanem egy generáción belül is) óriási, visszafordíthatatlan veszteségeket jelenthet. Nyilvánvalóan visszafordítani nem lehet ezt a folyamatot, de talán megfelelő odafigyeléssel meg lehet állítani, le lehet lassítani. Figyelmeztetés számunkra Reményik Sándor egyik ismert verse:

Elpártolt liliomszál

*Liliomszál, liliomszál,
Idegenhez mért hajoltál?
Mért öleli karcsú szárad,
Mért felejtetted a fajtádat?
A fajtádat, a hűdedet
Szerelmed tűzére tetted,*

Messze látszik lobogása,
Mi lesz, ha lesz hamvadása?

Liliomszál, liliomszál,
Idegenhez mért hajoltál?
Apád-anyád megsiratott,
Sírván, mégis hozzá adott.
Lehetsz neki százszor drága:
Más világ az ő világa.
Világába – ősi átok –
Beolvad a te világod.

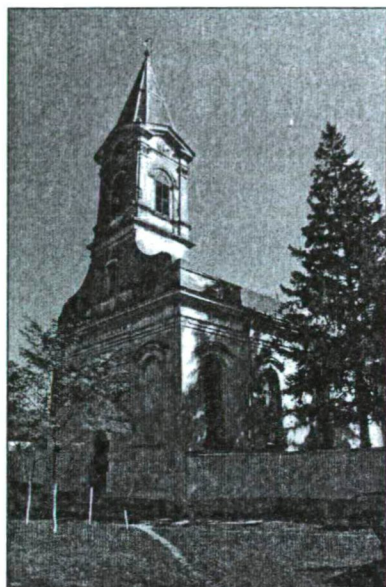
Liliomszál, liliomszál,
Idegenhez mért hajoltál?
Ha magod lesz: drága gyermek,
Nem tanul liliomnyelvet.
Vagy kis lelkét összetépik,
Meghasonlik, míg megérik.
Két tűz között, kevert vére
Kiomlik a csatatérre.

Liliomszál, liliomszál,
Hajladozzál, hajladozzál.
Szerelmes hajladozásod
A te legfőbb igazságod.
Mi szomorún körülállunk
Mert más a mi igazságunk,
Siratjuk a nászi kedved,
Siratjuk a fajtánk benned.

Még egy utolsó gondolat, ami a tennivalókra vonatkozik. Külön előadásnak, külön tanulmánynak volna a feladata az, hogy mikkel lehet esetleg megállítani, lelassítani az elszórványosodást. Lehetne beszélni a megfelelő intézményes keretekről, ott, ahol nincs már magyar nyelvű oktatás, lehetőséget kell teremteni a fakultatív oktatások beindításában. Erre nagyon sok példa van Arad megyében is, ahol a lelké-

szi hivatalok, az egyházak körül csoportosult ki egy olyan kis mag, ahol ezeket a gyermekeket tanítani lehet. Nagyon fontos lenne az, hogy minden szórványközösségben központi helyen valamiféle szórványiskolát hozzunk létre. Azt látjuk Aradon is, hogy hiába van meg a lélekszám, mégis gyermekek százait nem adják magyar iskolába, ahol lehetőség lenne rá. A vidéki szórványban éppen fordított a helyzet. Azt az 5-6 gyermeket beadnák az iskolába, de nincs rá lehetőség, nincs meg a kellő létszám. Az ilyen helyeken nagyon fontos volna egy központosított szórványiskolát létrehozni, akár bentlakással, akár az iskolabuszok segítségével. Fontos volna magyar kulturális rendezvények szervezettebb beindítása. Például Borosjenőben – ez egy régi kis városka, valamikor ez virágzó kis magyar városka volt, ma már kisebbségben van a magyarság, de ott pl. sikerült a kilencvenes évek elején beindítani a Horváth Béla szavalóversenyt. Horváth Béla annak a városkának egy szülöttje, aki később híres kolozsvári színész lett. Az ő emlékére szavalóversenyt indítottak be, és minden esztendőben 50-60-70 gyermek a környékbeli kisvárosokból, falvakból részt vesz ezeken a szavalóversenyeken. Olyan gyermekek, akik soha nem jártak magyar iskolába. Ennek a szavalóversenynek egyre egyre jobb a színvonala, tehetséges gyermekeket, fiatalokat lehet felfedezni, és van már olyan gyermek közöttük, akit aztán el lehetett küldeni a Partiumi egyetemre, hogy magyar nyelven végezze tovább tanulmányait. Ezek a fiatalok talán visszajönnének a szórványokba, ahol otthon érzik magukat, hiszen onnan kerültek ki, és ki lehetne egy saját értelmiségi réteget képezni ezekben a szórványokban. Ha az aradi, az Arad környéki szórvány-magyarság is a saját maga szellemi tartalékait valahogy a felszínre tudja hozni, ebből aztán lehet valamiféle továbbfejlődés.

Közben betettem egy képet, amely megint a szórvány sorsot emlékezteti, a szemlaki református templomról (1. kép) és a szemlaki paplakról (2. kép) van szó. Ez egy tiszta református, német nyelvű gyülekezetünk, mely unikumnak számít Erdélyben, de ahol a '60-as, '70-es, '80-as években kivándoroltak a németek, a maradék beolvadt. Ma már kb. 20-30 öreg egyháztag tartozik ehhez a gyülekezethez, még van református lelkészük, de lassan az enyészeté lesz a templom is, a parókia is. Hasonló sorsa van a csermői, vagy pedig a gyoroki, a lippai református paplakoknak, lelkészi hivataloknak, templomoknak is. Ezeket

1. kép

2. kép

3. kép

egy megfelelő összefogással az egyházak és a civil szervezetek át lehetne alakítani akár nyári szóránytáborokká, vagy anyanyelvi táborokká.

A címben egy református ének sorait olvassuk: „Szűkölködünk nagy mértékben segedelem nélkül...”, de tovább folytatódik ez az idézet: „...reménykedünk Örök Isten, Te légy segítségül!” A szórványban csak ezzel a reménységgel lehet végezni a szolgálatot. Úgy, ahogy maga a szórányság, a diaszpóra jelentése is magában hordozza: hiszen szétszórt magot jelent. Én hiszem azt, hogyha ezek a szórványban élő lelkek, ezek a szétszórt magok jó talajra találnak, és megfelelő, szeretetteljes gondoskodást kapnak, akkor jó termés, és a jövődönnek egy gyümölcsöző reménysége is benne van ebben a szolgálatban.

A befejező kép: az erdélyi szórány magyarságnak a jelképévé, szimbólumává lépett elő a Gyulafehérvártól nem messze lévő marosszentimrei református templom (3. kép), és a hozzá kötődő Jékely Zoltán költemény, amelyet 1936-ban írt. Akkor még volt ott néhány református lélek, magyar ember, ma már nincs az sem ebben a fa-

luban, már csak a templom hirdeti a régi korok a dicsőségét. Ennek a soraival szeretném bezárni ezt a beszámolót.

Jékely Zoltán : A marosszentimrei templomban

*Fejünkre por hull, régi vakolat,
így énekeljük a drága Siont;
egér futkározik a pad alatt
s odvából egy-egy vén kuvik kiront.
Tízen vagyunk: ez a gyülekezet,
a tizenegyedik maga a pap,
de énekelünk mi százak helyett,
hogy hull belé a por s a vakolat,
a hiuban a denevér riad
s egy-egy szuvas gerenda meglazul:
tizenegyedikünk az árva pap,
tizenkettedikünk maga az Úr.
Így énekelünk mi,
pár megmaradt
– azt bünteti, akit szeret az Úr–,
s velünk dalolnak a padló alatt,
kiket kiűrtött az idő; gazul.*

1936
(Cumania)

NAGY ISTVÁN

Pécskai oktatás – Európából Európába

Pécska ebben a régióban, majdhogynem közepén van.

Pécska oktatástörténete szervesen illeszkedik a térség oktatástörténetébe.

Az oktatás szervezett voltáról a lutheri reformáció 1517-es kezdetétől és az 1542-es katolikus tridentinai zsinattól beszélhetünk, amelyben nem volt érdemi változás 1777-ig.

1770-ben Mária Terézia kijelentette, hogy az oktatás politika, és az is marad. Mária Teréziától – elnézést a névért –, Magyar Bálintig ez a mondat érvényes. Mária Terézia az oktatáspolitikáját a rideg gazdasági megfontolások alapján alakította ki. Akkor az iskola fölötti rendelkezés első rendű politikai kérdés volt. Az én megítélésem szerint ez ma is igaz.

1766-ban Mária Terézia úgy rendelkezett, hogy külön közigazgatási egység kell a románoknak és a magyaroknak, hogy ne legyen a településen nemzetiségi civakodás.

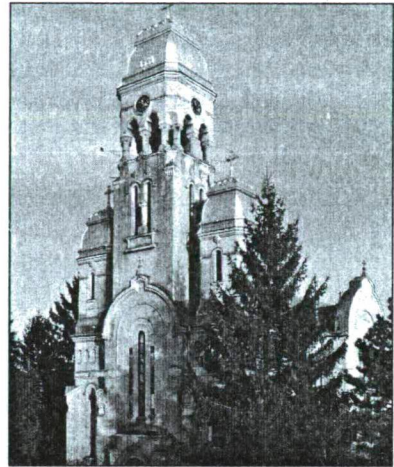
A mai Pécska 1960 szeptember 30-áig volt két község: Rácpécska / Ópécska / Románpécska, illetve Magyarpécska. (1. kép)

A pécskai római katolikus templom 1887. novemberében lett felszentelve. 53 méter magas, és ugyanolyan hosszú, amely az 1763-ban épült elődje helyén készült. (2. kép)

Az 1774-ben épült, majd 1865-ben és 1932-ben átépült pécskai román ortodox templom.

1. kép

2. kép

Az 1777-es *Ratio Educationis* fedlapja (3. kép)

A Ratio Educationis rendeletet Mária Terézia 1777. augusztus 22-én hagyta jóvá, ennek a címe magyarul: *Magyarország és a társországok átfogó oktatási és nevelési rendszere*. Ennek a rendszernek az ismérveivel ma is szinte minden nap találkozunk. (3. kép)

1777-ben rögzítették, hogy az alapfokú oktatás mindenütt az anyanyelven folyjék. Az anyanyelven történő oktatás Trianon óta nem oktatási vezérelv a térség többnemzetiségű államaiban.

A Ratio Educationissal kialakították az oktatás állami felügyeleti rendszerét, és igazgatási szervezetét. Létrehoztak az országban kilenc tanterületet, ahova az uralkodó választotta ki az igazgatót, aki a népiszkolai felügyelőket nevesítette, és ezekkel együtt koordinálta az oktatásügyet.

Ma is érvényes, hogy az ifjúság helyes nevelésétől, és az oktatástól (nem mondanám, hogy az irányításától), függ a közjólét. Ahol ezt felismerték, és ebben a szellemben dolgoznak, ott az meglátszik a közjóléten, és ahol nem, ott is.

A Ratio Educationis kapcsán írták, hogy a köznevelés hatékony rendszere csak akkor valósulhat meg, ha olyan fizetéseket állapítanak meg, amely a tanítók megélhetését megfelelőképpen biztosítja, ugyanakkor arányosak a betöltött tisztségekkel. Csak így lehetséges, hogy a tanárok örömet találjanak a munkájukban, ösztönzést kapjanak a versengésre, saját feladatuk ellátását magától értődnőnek érzik. Ezt 1900 előtt ugyanúgy szóvá tették a pécskai iskolák igazgatói mint utána.

A nemzetiségnek törekednie kell arra, hogy saját anyanyelvi iskolával rendelkezzen. Ugyanakkor az iskolarendszer vallási megkülönböztetés nélkül, egyformán szolgálja mindenkinek a művelődését, valamint a társadalom hasznát.

Magyarpécskán Somorú István 1890-től igazgatta az iskolákat egészen 1919 nyaráig, amikortól nem tudni róla. Ő 1893-ban, egy negyven oldalas iskolai értesítőben azt írja, „december 25-én lesz 25 éve, hogy 1868-ban megjelent a XXXVIII. törvény, ez a híres-nevezetes Eötvös-féle törvény. ... nehéz dolog a történetírás, de kétszeresen nehéz az oly téren mely mostoha volt mindig.” Az oktatás 1893-as viszonyait mostohának ítélte, ami helyel-közzel ma is igaz. A mostohaság egyik tünete szerintem az az ötlet is, hogy legyenek digitális táblák az iskolákban.

Magyarpécskán 1870. május 6-án úgy döntött a községi képviselőtestület, hogy az iskolák ne egyháziak legyenek, hanem világiak, nevezetesen községi iskolák. 1873-ban megnyitják az első tanyai iskolát. 1875-től a férfi tanítóknak kötelező volt testnevelést tanítani, különös tekintettel a katonai rendgyakorlatokra. Az ópécskai román ortodox felekezeti iskolákban testnevelést csak az 1907 XXII. törvényt követően tanítottak.

1875-től iparos tanonciskola is volt Pécskán. Ebből is látszik, Pécska korabeli fontossága.

Az iskolaszéki elnök, Dr. Schvester Károly, orvos, az iskolai könyvtár megalakításához 1876–79 között 30 saját könyvvel járult hozzá. Az ópécskai felekezeti iskoláknak 1919-ig nem volt könyvtár.

Néhány pécskai iskolának az építési éve: belső nagy iskola 1877, központi tanyai iskola 1875, nyugati tanyai iskola 1882, keleti tanyai iskola, 1885, a felső iskola 1982.

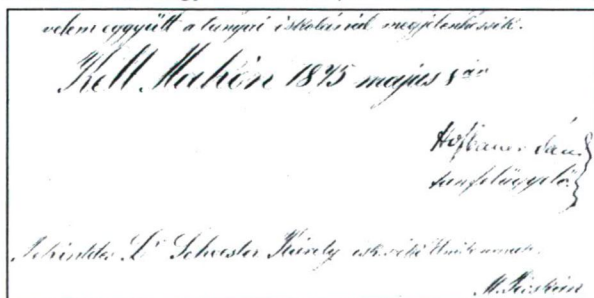
Pécskán kizárólag, magyar és román, úgynevezett népnyelvű elemi iskolák voltak, kezdetben csak egy-egy, majd egyre több tanítóval. Magyarpécskán 1789-től 1817-ig az aradi minorita rend lelkészei, majd a plébános igazgatása alatt világi tanítók tanítottak.

1869-től rendszeresítették a vasárnapi ismétlő iskolát. Az itt tevékenykedő tanítót ezért külön fizették.

A magyarpécskai elemi iskola római-katolikus státusa az 1870–71-es tanévtől közös községivé változott, amely iskolaszékének elnöke a plébános volt. Ekkor már 6 tanító működött a községben.

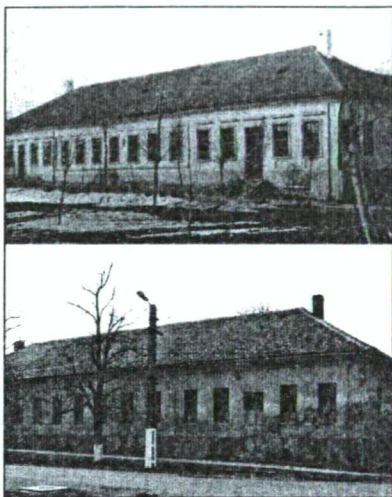
1873-ban nyitották az első tanyai iskolát és lazították az egyházhoz kötődést, hiszen csak a vasárnapi templomba járást kötelezték.

A pécskai oktatás az 1870-es években még makói felügyelet alatt volt, a Hofbauer Sándor tanfelügyelő 1875. május 8-án írt levele tanúsága szerint.

(4. kép)

1876-tól működött a vasárnapi iparos tanonc iskola, amelynek tanítói pótképesítéssel kellett rendelkezzenek és ezért a munkájukért külön fizetést kaptak.

5. kép

Ez az iskolaépület, amely önmagában is impozáns 1875-ben épült, akkor két tanterem volt benne, és két tanítói lakás. Az, ahogy ma kinéz gyalázat közeli. Fölül a száz éves, alul a mostani képe. (5. kép)

Magyarpécska korabeli jelentőségét az is tanúsítja, hogy 1880-ban egy tanítói állását 36-an pályáztak meg a teljes Kárpát Medencéből: Baja, Budapest, Kolozsvár, Székelyudvarhely, Zenta és más településekről voltak a jelentkezők ennek az egy szál állásnak az elfoglalására. (6. kép)

Vladár Emma versenytársai	1880		
1880. szeptember 6.			
1 Baja			
2 Buda			
3 Budapest			
4 Csantavér			
5 Csongrád			
6 Debreccen			
7 Eger			
8 Esztergom			
9 Győr			
10 Kalocsa			
11 Kármácsbes			
12 Kolozsvár			
13 Kolozsvár			
14 Kunfelegyháza			
15 Nagyenyed			
17 Nagykikonda			
18 Nagyvárad			
23 Pálcs			
24 Pápa			
26 Pozsony			
27 Szabadka			
29 Szatmárnémeti			
30 Székelyudvarhely			
31 Székelyfehérvár			
32 Szentbenedek			
33 Tasnád			
34 Tata			
35 Temesváros			
36 Zenta			

6. kép

1881

Meghívó.

Folyóható 24. év nambatan sélitán 34. arakan
 Pécskai Emma Krasavany tanteremében
 a Sept. havi rendszerezési iskolaszéki ü-
 lési meg. fog. látatni melyre az alábbiak
 t. c. iskolaszéki tag urak kivétel nélkül meg-
 hívattak.

Pécskán 1881. Sept. 22.

Kabados József
 iskolaszéki elnök.

Tárgyak.

- 1) Az Pécska m. város elöljáróságának tekintése a
 megvalósított új iskolaszéki tagok kezei-
 nél, ezzel kapcsolatban iskolaszéki missió
 elnökségi, - gondnoksági, - és jegyzői kö-
 rüljárásokról.
- 2) Az utolsó iskolaszéki gyűlési jegyzőkönyvünk fel-
 vizsgálata.
- 3) Pályajelentés a múlt tanévi pályázatokkal.
- 4) Szakfeladatokról kiküldetés a jövő év. hóra.
- 5) Az 1880. iskolai évre tankötés gyermekek jegy-
 kének bemutatása.
- 6) A pályázatok elbírálására naprakészítés.
- 7) A tanítási árak rövid megállapítása iránti in-
 terjú.
- 8) Elnöki jelentés némely iskolai ügyekről.

Lassa;

Hj

Kisvárdy Zsófia Ur.
 (Kisvárdy Zsófia " "
 Földy János " "
 (Kisvárdy Pál " "

Kisvárdy István
 (Kisvárdy István
 Kisvárdy István
 Kisvárdy István
 Kisvárdy István
 Kisvárdy István

7. kép

A magyarpécskai iskolák ügyeit 1870 és 1900 között az iskolaszék intézte, amely példás szervezettségét ez a Szabados József, plébános, iskolaszéket elnök által kiküldött meghívó is tanúsít. Az iskolaszéki ülések havi rendszerességgel voltak megtartva, az írott meghívást a meghívottak kézjegyükkel ellenjegyezték. Az iskolaszék szerepét 1900-tól az iskolagondnokság vette át. (7 kép)

1887 *Órarendje*

Szokok	I	8-89	9-9	9-90	10-10	10-11	1-15	15-5	5-24	24-4
Helyi	I	Heller	Barany		Olvasás	Szent		Olvasás	Erek	
	II			Gyolán			Szent			
Helyi	I		Olvasás		Szent			Szent		Torna
	II	Barany		Olvasás		Szent		Olvasás		
Járda	I	Barany		Olvasás		Szent				
	II		Gyolán		Olvasás					
Lektorok	I	Heller			Olvasás	Olvasás	Szent		Olvasás	Erek
	II			Barany				Szent		
Pótlak	I	Barany		Olvasás				Szent		Torna
	II			Gyolán		Olvasás		Szent		Olvasás
Jómód	I			Olvasás		Szent				
	II	Barany		Olvasás						

Magyarpécskán 1887. év. november hó

Lektorok: Heller, Barany, Gyolán, Olvasás, Szent, Olvasás, Erek

Pótlak: Barany, Gyolán, Olvasás, Szent, Olvasás, Torna

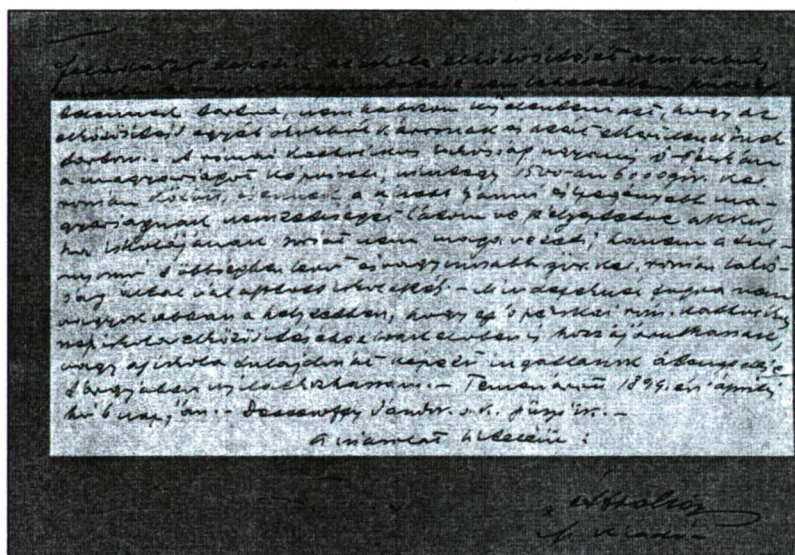
Jómód: Barany, Olvasás, Szent

Aláírások: Heller, Barany, Gyolán, Olvasás, Szent, Olvasás, Erek

8. kép

1887-ben a tanítók órarendjét az iskolaszék kellett, hogy jóváhagyja, de később már a megyei oktatási főhatóságtól is kellett rá engedély. (8. kép)

Ópécskán mintegy 200 iskolaköteles magyar római-katolikus gyermek volt, ezért 1888-ban magyar ajkú római katolikus népiskolát alapítottak két tanteremmel és két tanítói lakással. Ez az iskola nem államiaként indult, de mert a gyermekek szülei nem tudtak pótdátot fizetni,

9. kép

és rendszeres kincstári támogatást sem kapott költségvetése hiányának pótlására, az iskolaszék már 1898-ban kérte községi kezelésbe adását. Dessewffy Sándor püspök 1899. április 6-ai átiratában „az elközösítést károsnak és ezért elkerülendőnek (tartotta, mert) ... a római katolikus lakosság Ó-Pécskán a magyarságot képviseli; mintegy 1500-an 6000 gör. kel. román között, és ennek a kisebb számú és szegényebb magyarságnak nemzetiségét látom veszélyeztetve akkor, ha iskolájának sorsát nem maga vezeti, hanem a túlnyomó többségben lévő és vagyonosabb gör. kel. román lakosság által választott iskolaszék.” (9. kép)

E jegyzőkönyv tanúsága szerint 1907. június 3-án a hitközség nevében Szathmáry Geyza esperes plébános, iskolaszéki elnök átadta Vargassy Árpád aradi királyi tanfelügyelőnek az ópécskai róm. kat. iskola tulajdonát képező ingatlanokat, felszerelési tárgyakat, taneszközöket és egyéb szerezket, amit ugyanakkor utóbbi átadott a az eddigi iskola szerepét átvevő Vásártéri Iskola gondnoksági elnökének és a gondnokának. (10. kép)

Munkáitk illetve átvetetk tárgyalás, mi
 hirtovlás is megfelelő alkalmatosságok, azegelt a
 fennfentmilitelt szervező rendelet is

Ezek után az egyházmegyei megőllépi-
 telt is három egyenlő példányban kiállítolt
 jegyzőkönyv elfogadottolt s aláíratott.

Km. fut

Ezen jegyzőkönyvhöz csatolt leltárban
 I. 1-4 és II. 1-45 szám alatt felsorolt ingatlans-
 kait is felmérésüket átvetetk illetve átvettem

Km. fut

A kis kincstör nevében A hitkörség nevében
 aláíró: aláírók:

Nagy István
 kis kincstörnök

Jenahurán
 kincstörnök
 iskolásitárnök

Ezen jegyzőkönyvhöz csatolt leltárban
 I. 1-4 és II. 1-45 szám alatt felsorolt ingatlanokhoz
 is felmérésüket az építkezési állományi ismételt gond-
 nokságainak átvetetk, illetve a kis kincstör-
 képviselőjét átvettem.

Km. fut

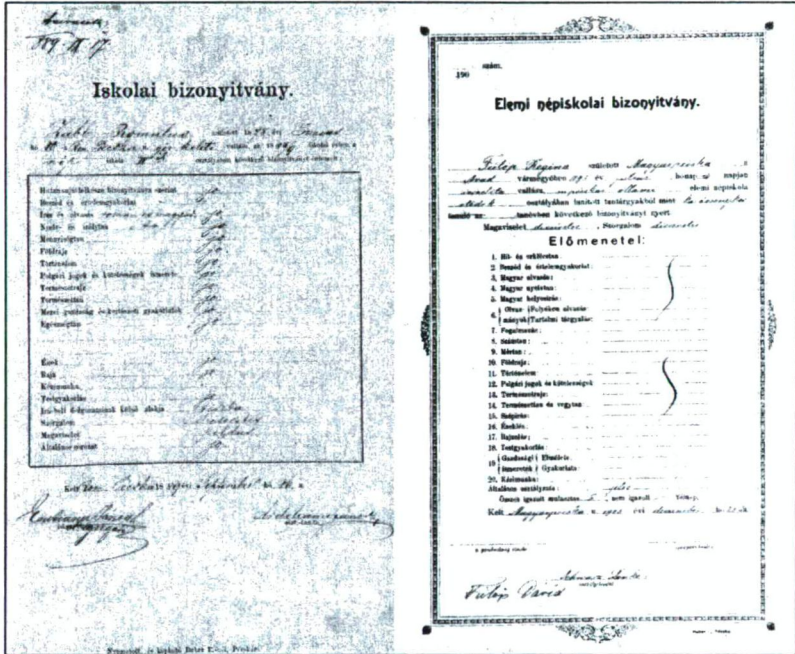
A kis kincstör nevében A gondnokság nevében
 aláíró: aláírók:

Nagy István
 kis kincstörnök

Jenahurán
 gondnokság elnök

Jenahurán
 gondnokság

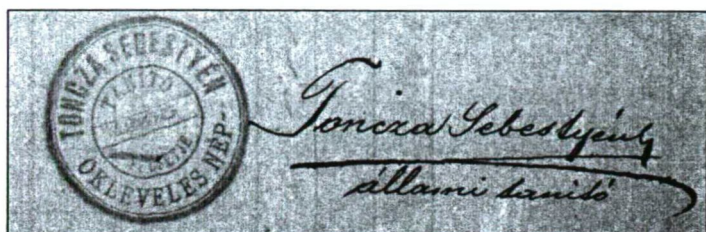
Valami hasonlónak vagyunk tanúi napjainkban is, amikor a Gyulafehérvári Érsekség pénzihiány miatt a Kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem hatáskörébe engedte át saját papképző főiskoláját. (11. kép)

11. kép

Az 1889-ből származó magyar nyelvű iskolai bizonyítványt a pécskai román ortodox felekezeti iskola osztálytanítója Ardeleanu János állította ki és az ortodox felekezeti iskolák közös igazgatója, az ortodox plébános Evtujanu János is aláírta. Mindketten magyarul írták a keresztnévüket!

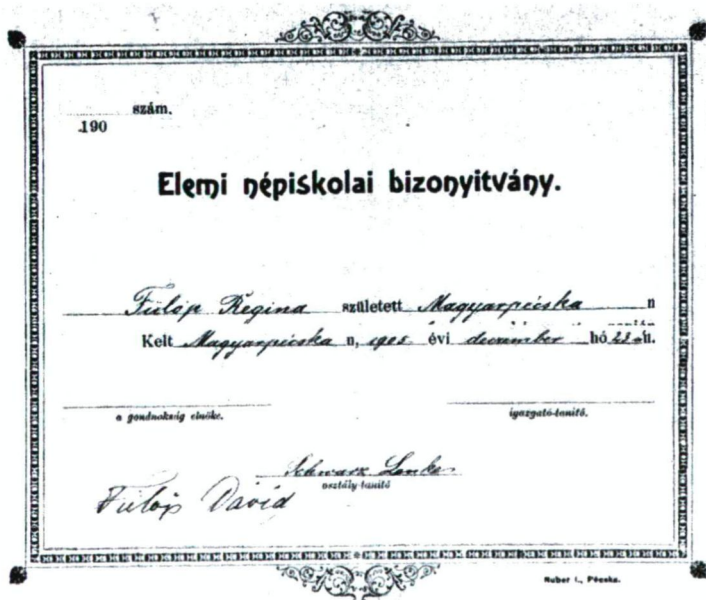
A tanügyi hatóság többször elrendelte a kertészeti tanítást, mire az 1890–91-es tanévtől a tantestület átvette a községtől a faiskola kezelését, hogy a népiskolai törvény szándékának megfelelően és az iskolába járási kedvet is fokozza, hogy módszeres kertészetre, különösen a gyümölcsfákkal való bánásmódra oktassa a tanulókat.

13. kép

Pécskán a XIX. század utolsó évtizedében és a XX. első harmadában igényes nyomda működött, amit ez az iskolai bizonyítvány is tanúsít, amely a magyarpécskai Ruber István nyomdájában készült.

Az 1904-5-ös tanévtől a tanyai iskolák kellő felügyelete érdekében a meglévő 16 iskolai gondnoksági tag mellé három tanyasi földes gazdát neveznek ki a gondnokság tagjaivá.

14. kép

A diáklétszám gyarapodásával nőtt a tanyai iskolák és a belső iskolák osztályainak a száma is. Üresedés vagy tanítói létszámnövekedés esetén a belső iskolákba a tanyai iskolákban már bizonyított tanítókat hozták be, és helyükre az iskolaszék egy éves próbaidőre pályáztatással vett föl új tanítókat.

Magyarpécskán az iparostörvény alapján 1914-ben megnyílt az iparos tanonciskola, amelyben vasárnap délután 2-5 óráig rajzot, hétfőn és csütörtökön 5-7 óráig közismereti tárgyakat tanítottak. (14. kép)

Annak idején, és ez tartott egészen a második világháború végéig, aki nem járatta iskolába az iskolaköteles gyereket, azt megbüntették. Három forint, 50 krajcárról szól ez a büntetési nyugta, ugyanakkor 1899-ben a kötelező tandíj fél forint volt. (15. kép)

Ellennyugta.

3 frt 50 kr., azaz *Három* frt 50 krról

osztrák értékben, mely összeget és pedig sem többet sem kevesebbet *mint az*
kolonizációs büntetést a magyar pécskai körzeti ele-
mi népjárási tanultatóknak a magyar pécskai körzeti iskoláinak
pénztárába mai nap hogy befizettem legyen, ezennel elismerem és ellennyugtát-
ványozom.

Kelt *M. Pécskán*, 1899. *november* hó *12.*

Azaz: 3 frt 50 kr. *Balogh Mihály*

15. kép

Az 1904-ben épült ópécskai állami iskola korabeli és mai képe (16. kép). Az állam építtette, és nem nagyon örültek neki a románok, mert ezzel a magyar oktatásigazgatás igyekezett elcsábítani a román gyere-

16. kép

keket. Itt az oktatás kizárólag magyarul folyt egészen 1919-ig. Ez volt az utolsó előtti iskola, amit Pécskán építettek. Utána 1928-ban építettek egy ennél sokkal kisebbet. Minden oktatási rendeltetésű pécskai ingatlan 1918 előtt épült.

1906-ban, a magyarpécskai iskolák ennyi kiadványra fizettek elő, többnyire periodikákra, de könyvekre is. Nálunk ma az iskolák egy-két periodikára fizetnek elő az akkori tizenvalahánnyal szemben. (17. kép)

<p>1906 Könyvtárak</p> <p>a magyarpécskai alkalmi cikkei népszerűtől kezdve a 1906-ig közvetlenül a 1906-ig sajátos magyar nyelvű cikkei száma:</p> <p>alkalmi cikkei: Előzetes díj Magyar nyelvű díj 10.10 Magyar Párhuzagos díj 4.10 Magyar Képzés díj 8.10 Magyar Párhuzagos díj 6.10 Magyar Párhuzagos díj 12.10 Pallas díj 27.50 Pallas díj 27.50 Magyar nyelvű cikkei 20.10 Magyar nyelvű cikkei 38.02</p>	<p>Népszerűtől kezdve 4.10 Népszerűtől kezdve 6.10 Magyar nyelvű cikkei 2.10 Magyar nyelvű cikkei 10.10 Magyar nyelvű cikkei 8.10 Magyar nyelvű cikkei 12.10 Magyar nyelvű cikkei 2.10 Magyar nyelvű cikkei 8.10 Magyar nyelvű cikkei 8.10 Magyar nyelvű cikkei 8.10 Magyar nyelvű cikkei 10.10 Magyar nyelvű cikkei 50.10 Magyar nyelvű cikkei 27.38</p> <p>Összesen: 300.10 Magyar nyelvű cikkei 10.10 Magyar nyelvű cikkei 10.10</p> <p>Jóváírás Magyar nyelvű cikkei</p>
--	--

17. kép

Az iskolai hatósággal szembeni korabeli tanítói viszonyulást a következő mozzanat is. Az egyik ópécskai ortodox iskola tanítója 1907-ben beírta az osztálynaplójába, hogy az oktatás- és vallásügyi miniszter

		Magyarpécska	Ópécska	
Tanév	Iskolatípus	állami	görög-keleti felekezeti	állami
1878–79	beíratott	623	?	–
	befejezte	364	210	–
	tanító	7	3	–
1910–11	tanuló	1069	547	334
	magyar	973	0	168
	román	39	546	96
	más	57	1	70
	tanító	20	5	7
1928–29	tanuló	613	–	
	magyar	593	–	
	román	6	–	
	más	14	–	
	tanító	15	–	
1930–31	tanuló		–	718
	magyar		–	66
	román		–	601
	más		–	51
	tanító		–	14
2006–2007*	tanuló	329	–	640
	magyar	118	–	39
	tanító és tanár	16	–	39

* Az összehasonlíthatóság érdekében csak az I. – VII. osztályok

Ezek az adatok egyértelmű képet festenek a pécskai, és azon belül a magyar nyelvű oktatás és a helyi magyarság 1918-ig tartó növekedéséről, és az utána következő zsugorodásáról.

20. kép

A magyarpécskai magyar iskola épülete szálloda Pécska városához 1910 előtt, amikortól iskola működik benne. 1915-ben az egyik tanító, azt írta hogy nagyon randa ez az épület, itt betegedett meg, mert huzatosak az osztályok. 1984/85-ben a megyei főtanfelügyelő-helyettes az iskolában járva mondta, hogy ideje lenne már iskolát építeni, mert ez az épület egyáltalán nem annak való. (20. kép)

Ebben a körlevélben (21. kép következő oldalon) az ortodox iskolai előljáróság az 1907-ből származó, 27. törvény rendelkezéseit közli a tanítókkal. Akkortól szabták meg, hogy mennyi kell legyen a legkisebb taní-

tói fizetés. Ha az egyházközség ezt nem volt képes kifizetni, csak akkor részesülhetett az 5%-os kötelező adóból, ha magyar nyelvet is tanítottak az iskolában.

Érdekes az 1914 előtti pécskai román ortodox felekezeti iskolák tanítóinak az országhoz való viszonyulása, amit az I. világháború kitérő-sének rögzítési módja örökített meg.

1. Hedeşan Efrem: 1914. július 28-án általános mozgósítás és háború üzenet Szerbiának, ugyanakkor Oroszországgal is háborúba keveredik édes hazánk. (21. kép)
2. Ruja Ştefan: 1914. július 28-án mozgósítás és háború üzenet Szerbiának, ugyanakkor Oroszországgal is háborúba keveredik hazánk. (22. kép)
3. Russu Petre, 1919-ben iskolaigazgató: „Rezboju mare”, magyarul: nagy háború. (23. kép)

1914 en june 29 in gonon, sapt gylkooat megot-
tik serajevaban a
Fensége Ferenc Ferdinánd trono-
rost eo fenséges nejét.
1914 en julyus 28 en általános
mozgósítás és háború üzenet Serbi-
ának, ugyanakkor Oroszországgal
is háborúba keveredik édes hazánk.

21.kép

1914 en june 29 in gonon, sapt gylkooat megot-
tik serajevaban a
Fensége Ferenc Ferdinánd trono-
rost eo fenséges nejét.
1914 en julyus 28 en mozgósítás és háború ü-
zenet Serbiának, ugyanakkor Oroszországgal
is háborúba keveredik hazánk.

22.kép

Rezboju mare

23.kép

1250/1911

Circular

cătră toate oficiile protopresbiterale și parohiale de sub jurisdicția Consistoriului român ortodox din Arad.

Dela intrarea în vigoare a articolului de lege XXVII din 1907 s'au ivit unele nedumeriri cu privire la dreptul și datorința de a asigura dotațiunea învățătorilor confesionali, precum și cu privire la plățirea competențelor învățătoresți stabilite pe baza acestei legi. Cu deosebire s'a ivit credința rășăcită, că, în temeiul dispozițiilor din § 1. al articolului din amintita lege, de acum înainte stabilirea și asigurarea dotației învățătoresci a trecut din mâna autorităților bisericești în cea a autorităților poliției administrative. Din aceasta cauză unii învățători au cerut — cu încredințarea superiorității diecezane — intervenirea organelor poliției administrative pentru asigurarea și plățirea dotației lor.

Pentru orientarea mai de aproape în afacere, precum și pentru a asigura plățirea la vreme a competențelor legale învățătoresci, — în interesul ordinii constituționale și a bunei rânduieți în biserică, Consistoriul dă următoarele învâțături și dispozițiuni:

1. Amăsurat ordinului Nr. 107105 dd. 1 octombrie 1910, emis de ministerul regesc ngar de culte și instrucție publică cătră toate comisiile administrative din patrie, — § 1. al articolului de lege XXVII din 1907 este a se explica și aplica față de confesiunile autonome — așadar și față de biserică noastră — în următorul chip, că: intervenția din partea organelor administrative în afacerea plățirii competențelor învățătorilor confesionali, cari aparțin vre-unei biserici autonome, numai atunci are loc, dacă respectivul învățător a exhaustat procedura judecătorească a bisericii sale, a adică: numai în acel caz, dacă respectiva afacere a trecut pe la forurile de superioritate bisericească. Din acest motiv, comisiile administrative sunt făcute atenție din partea guvernului, ca în asemenea cazuri, să se informeze mai întâi, că respectiva afacere de salariu învățătoresc a trecut ori ba prin procedura forurilor bisericești? penitrucă »chemarea comisiilor administrative este numai atâta, ca hotărârile valide ale forurilor bisericești autonome să le execute«. Iar dacă respectiva comisie ar fi în nedumerire asupra legalității acelei hotărâri, are numai atâta de făcut, că asupra cauzei »atrage atenția ministerului și, subterzându-se acestuia actele afacerii, îi raportează amănunțit«.

Prin urmare, pentru viitor fie care învățător de al nostru este îndatorat, ca sub urmările legale să respecte interzicerea constituțională a bisericii noastre în înțelesul arătat în ordinul ministerial supravocată.

2. Fiecare învățător, se îndatorază strict: să fie cu atenție la compunerea preliminarului cultural și la trecerea aceluia prin comitetul și sinodul parohial, ca s'au preliminar ori ba sumele necesare pentru acoperirea dotației învățătoresci garantate prin parohie? și dacă nu, să facă arătare protopresbiterului concerned, care, examinând plânsorea, va avea să raporteze Consistoriului, făcând propunere concretă, cu ocazia subterzării preliminarilor.

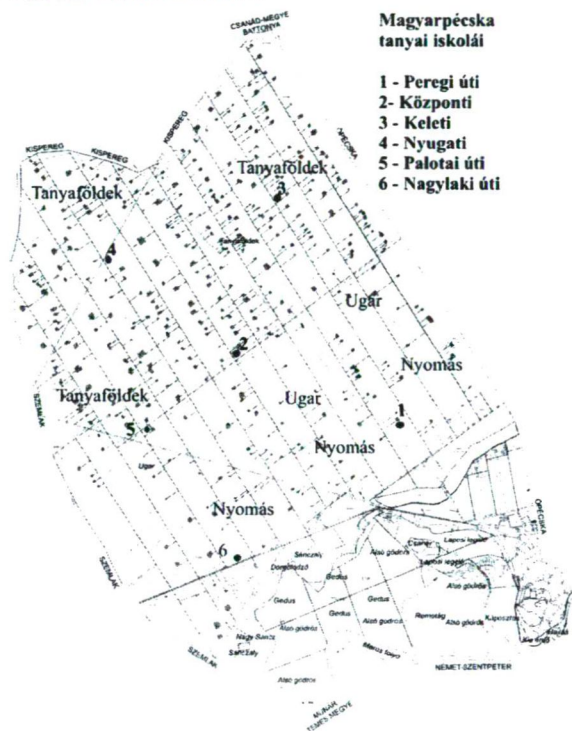
Intrețelările în aceasta privință (cari și până aci au produs unele confuzii în parohii în paginile ordinii și a însuși învățătorilor) se vor urmări pe cale disciplinară.

3. În temeiul §-lui 6 din articolul de lege XXVII, dela 1907, salarele învățătoresci nu să fie plătite anticipativ pe trei luni, s'au cel puțin pe o anșură lunară. Comitetele și epitropiile parohiale sunt datorate se luă seama de aceasta împrejurare, îngrijindu-se de încasarea regulată și de plățirea competențelor învățătoresci la termenele legale.

Întrețelări din o cauză ori alta, cultul nu s'ar putea încasa la vreme, parohia e datorată să ridice în contul cultului restanță în imprumutul corespunzător, iar interesele imprumutului să se acopere din cultul ce se va încasa și nu în contul învățătorilor.

4. În caz de salariu restant, învățătorul interesat are să se adreseze conducătorului oficiului parohial, dovedind restanța cu coala de plățire a salariului învățătoresc, pe care o poartă învățătorul (§ 10 din art. de lege XXVII din 1907) și cu evidența de același fel, pe care au să o poarte oficiile parohiale (§ 42 din Regulamentul pentru

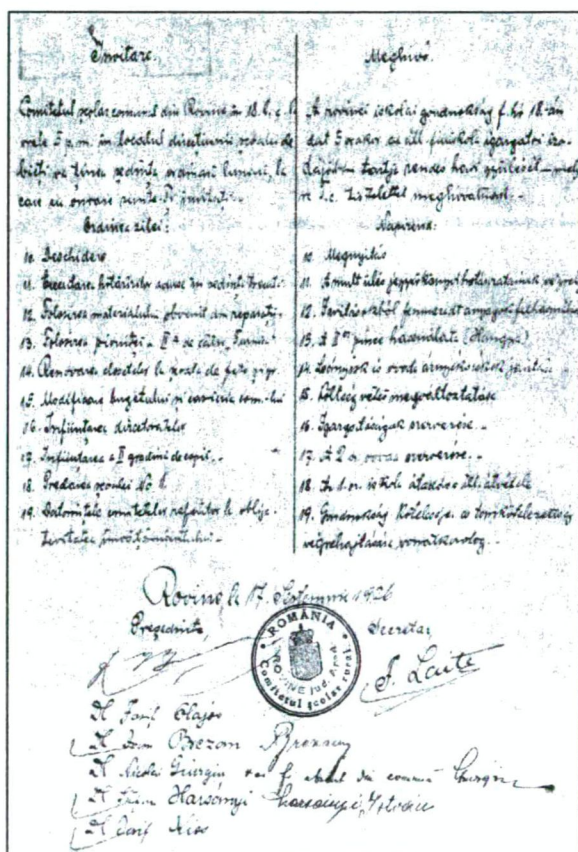
Miért kellett Pécskán tanyasi iskolák? Ezen a képen Magyarpécska és 1900 körüli határa szerepel (24. kép). A munkaképes lakosság kint lakott a tanyán és művelte a mintegy 6000 hektáros, nagyon jó termőföldes határt, amely tele volt tanyákkal, és ha azt akarta az előjáróság, hogy az ott született gyermekek iskolába járjanak, akkor helyükbe kellett azt vinni. Az idősek bent laktak a faluban és nevelték a nagyobb, a benti iskolába járó gyerekeket, akiket inkább járattak, mert azok jobban fel voltak szerelve.

24. kép

1. – peregi úti iskola	5. – (csanád)palotai úti iskola
2. – központi tanyai iskola	4. – nyugati tanyai iskola.
3. – keleti tanyai iskola	6. – nagylaki úti iskola

Egy 1926-os kétnyelvű meghívója a magyarpécskai magyar tannyelvű iskolának, amelyet a román nemzetiségű Laita János, állami igazgatótanító írt, aki 1912-ben került a keleti tanyai iskolába állami magyar tanítónak, ópécskai román volt, és 1919-ben kinevezték a magyarpécskai iskolák igazgatójának, és akként ment nyugdíjba. Gyönyörű betűkkel, és abszolút helyesen írt magyarul, de a harmincas években románul tanította a magyar gyerekeket. (28. kép)

28. kép

1932-ben, a Reggel című aradi lap arról írt (29. kép), hogy az egyik iskolaszéki tag elpanaszolta az újságnak, hogy nem a magyarok javára hozott a magyarpécskai iskolaszéki egy döntést. Utána meg is regulázták az illető iskolaszéki tagot. Az az érdekes, hogy az iskolaszéki elnöke a községi római katolikus plébános volt. A magyarpécskai iskolaszékben csak a jegyző volt román, az összes többi magyar volt, és mégis hoztak magyarokat nem szolgáló határozatokat is.

Kedd Reggel

1932 február 2.

Panaszkodnak az iskolaszékre Pécskán

— Nem engedik hozzátul a szülők az iskolák ügyéhez — Mosolbán kezdik a tanjai iskoláikat —

Pécska, február 1.
(Saját tudósítástól)

Aradon levő közlő má a pécsi egyik pécskai előzetesüktől. A levél tartalma a magyarok illetőben főkörrel feldobozhatják ahtának és majd ha tsaru dr. erdélyi miniszter a mi védőkünkre állítogat, sznyújthatják neki, mint képviselői pártját. A pécskai községi megköszölés azt, hogy lapunk minden közeledek panaszát nemcsak leírta, hanem a kelő orvoslást is igyekszik megadni és ezért most több pécskai családja küldte be hozzánk a következő panaszát.

— Január 31-ikére lárták ki az iskolaszéki magyarságot az iskolák 1931-évi származékosai és az 1932-évi költségvetés megállapítása előjébe. Az iskola igazgatója a törvényre való hívtatással azt állítja, hogy csak azoknak a szülőknek van a gyűlésén szavazati joga, akik hazatartásuk gyerekei van.

A helyzet azonban Pécskán is változólag indult és az, hogy a családok meggyászolják, akiknek leghátrón gyermekeik is házon és iskolaközeletben csatlóznak van, viszont községi háttartásúak ének és a városban nem osztályok fel gyermekeik között, így a magyarságok fizetik az adót és sem fizik, sem a szülőknek pihenéshez járulnak az iskola törvényeire. Fizetik az iskola fenntartási költségét, de azok felhasznolására teljesen szának.

Rit évek óta minden adófizető hozzájárul az iskolaközelethez. Ez természetesen is, mert azok akik a nagy adót fizetik, rendszerint már olyan sokra vanunk, hogy gyermekeik is kikerüljenek az iskolaközelethez sorából, igaz, hogy az iskola ügyét ezek is épp úgy szívesen viselik, mint haők más. Tehát megoldást kell találni arra, hogy a magyarságok is hozzájáruljanak az iskola fenntartási költségéhez, vagy az iskolaközelethez.

az iskolaközelet gyermekei szívesen mennek meg teljes joggal az iskolaközeletbe.

— Az iskoláról van szó, háttartásunk még egy panaszát felhozta, Magyarországon a több mint 700 iskolaközelet gyermek iskolái között 300 enik a tanjai lakosok. A tanjai iskolákban azonban csak a negyedik osztályig tanulják a gyermekeket.

Há a tanjai iskolákban a negyedik osztályig tanulják a gyermekeket, akkor kénytelen a család a községi iskolába.

— Ez nemcsak a gyermekek felénk nagyobb fáradságot, de a szülőknek is nagyobb költséget, amit egy kis jövedelükkel el lehet kerülni — ha az iskolaközeletre utaznak úgy járják. Nem akarjuk most felírni, hogy a háttartású szülőkön élő román anyanyelvű családok 20-30 gyermek költségét 1932-évi 1000-ig háttartásúak iskolából is teljesen kizárták a magyar nyelvet. Nem akarsz azt sem, hogy az alkori intézkedései ki jövedelűkkel háttartásúak. Csendes akarunk rámutatni, hogy egy kis jövedelűkkel meg lehet azt csinálni, hogy a tanjai iskolákban is tanítsanak minden elemi osztályt. Eppen vasárnap reggeli lapunk hozta az erdélyi miniszter ut kijelentését, hogy nem a lakosság a tisztviselőket, hanem a tisztviselőket a lakosságért. Tehát a tanjai iskolákban, hogy azok is egy tanítsanak, mint a községi iskolákban.

A vasárnap iskolaszéki gyűlését nem tarthatták meg, mivel nem jött meg a szülők kétharmada, a mennyit a szülők meggyászolják, meggyászolják a jövő vasárnap, február 7-én tartják meg a gyűlést, ekkor már kétharmad nélkül a meggyászolják, tudomásul, há lesz ha addig illik, hogy belvon, a tanfelügyelőségnek adniának a törvénynek olyan magyarságokat, hogy minden jogosan szavazhat szavazó ott legyen.

Az iskolaszéki elnöke megmaradt a katolikus illetve az ortodox plébános egészen 1945-ig.

Azzal kezdtem, hogy az oktatás a királyi felséget és a hatalmat kell szolgálja.

1936. áprilisában Magyar-pécska Borsos nevű, magyar polgármestere az óromániai királyság megalapításának 70. évfordulójának országszerte kötelező megünnepléséről kapott átiratot továbbította az iskoláknak. (30. kép)

1938-ban a tanítók esküt kellett tenniük az új alkotmányra. A meghívó utolsó sora úgy hangzik, hogy azoknak, akik nem jelennek meg azonnal felbontják a munkaszerződésüket. (31. kép)

1938-ban az ópécskai iskola megtámadta a fenntartóját, a községet, azért, mert bizonyos forrásait az elvonta. Ismeretes, hogy a község nem mindig teljesítette időben a fizetési kötelezettségét, volt,

29. kép

Primăria comunei Rovina jud. Arad.

Nr. 1177/1936.

Onor.,
 Direcțiunea școlii Primare
 Rovina.

Avem onoare a Vă înainta ordinul în copia de mai jos, primit de noi dela Prefectura Plasei Pecica, pentru a lua la cunoștință și conformare, în legătură cu serbarea ce veți organiza în ziua amintită, Rovina la 17. Aprilie, 1936.

Primar,
P. P. P.

Notar,
M. M. M.

C o p i e :

Regatul României jud. Arad, Prefectura Plasei Pecica, Nr. 401/1936. Rovina 4. Aprilie, 1936. - Tuturor Domnilor Notari, în temeiul ordinului primit dela Prefectura județului cu Nr. 7800/1936, avem onoare a Vă comunica mai jos în copie Apelul "Frații de Cruce" din București din 14. Martie, 1936, privitor la ziua de 10. Maiu 1936, când se împlinesc 70. ani de Domnie a strălucitei noastre Dinastii rugându-Vă să binevoiți a aduce la cunoștință acest eveniment mare tuturor prin școală, biserică, conferințe. - Primpretor, ss. Imbușeam.

C o p i e :

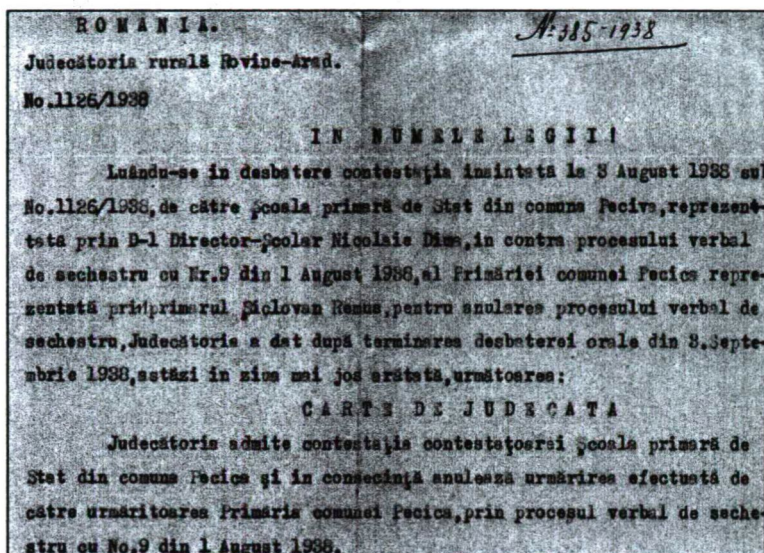
Frații de cruce, Str. Română 212. Tel. 229./00. București, 14. Martie, 1936. R u g a r e : Către toată suflarea românească.

30. kép

4 MAIUT. 1938. Vei pune în vedere, sub luare de dovadă, tuturor învățătorilor și directorilor școlari, pentru a se prezenta sâmbătă, 5. Martie, 1938, ora 12. la Prefectura județului Arad pentru depunerea jurământului pentru noua constituție. Le veți pune în vedere, că în cazul când nu se vor prezenta, vor fi licențiți și din serviciu înviat."

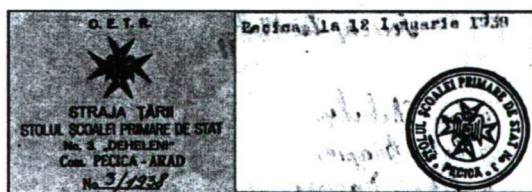
31. kép

hogy éves hátraléka volt, és az iskolát beperelték a szolgáltatók, az iskolajavítók, miközben az iskola a községtől nem kapta meg a neki törvény szerint járó pénzt. (32. kép)

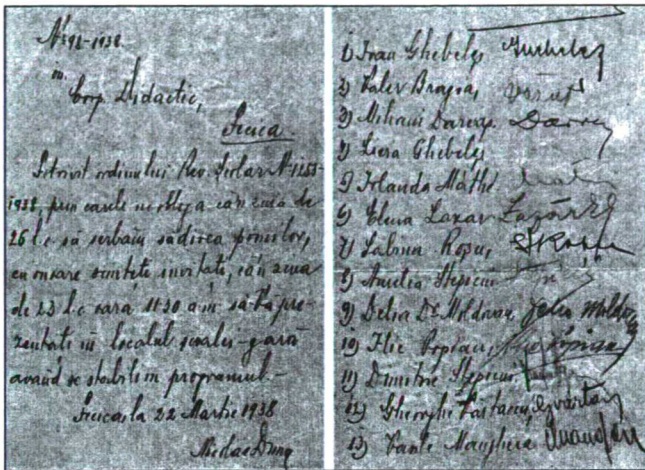
32. kép

1938-ban országosan, így a pécskai román iskolában is létrehoztak egy levante-típusú szervezetet, ahol kötelező katonai oktatásban részesült az ifjúság. Arról nincs adatom, hogy a magyar iskolában is létrehozták, de valószínűsítem. (33. kép)

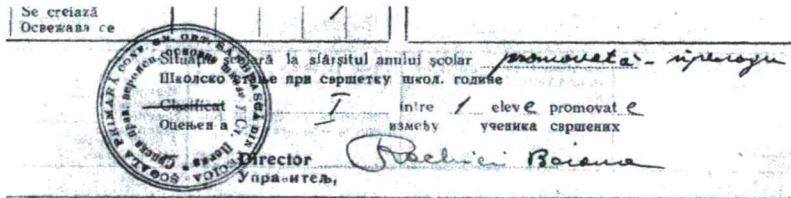
33. kép

A környezettudatos nevelés 1938-ban is célja volt az oktatásnak. Volt faültetési nap, megfelelő kulturális programmal, és a tanítók kivonultak a diákokkal fákat ültetni. (34. kép)

34. kép

Pécskán a román- és a szerb görögkeleti egyház 1864-es szétválása után 1873-tól 1945-ig működött önálló szerb felekezeti iskola. Hivatalos papírjaikat szerbül vagy kétnyelvűen állították ki. (35 kép)

35. kép

A pécskai községi és közösségi oktatás a Ratio Educationistól a második világháború végéig majdhogynem önjáró volt. Az iskolák és az oda gyermekeket beírató szülők között szerves kapcsolat volt. A közösségi elöljáróság fedezte az iskolák kiadásait a lakosság adóiból és az iskolaszékekkel együttműködve döntött az iskolaigazgatók és az alkalmazott tanítók kilitéről és munkaviszonyáról.

1946-tól a romániai magyar iskolahatóság havonta küldött egy 4-6 oldalon 30-40 rendelkezést arról, hogy mi mindennek kellett megfelelni. Csak olyan nyelven lehetett felvilágosítani az iskolalátogatót, tanfelügyelőt, amilyen nyelven az kérdezett. (38. kép)

985/1947 szám. A nemzetnevelésügyi minisztérium 3936/1947 szám alatt kibocsátott rendelete értelmében a magyar tannyelvű állami és hiv. iskolákat a magyar tanfelügyelőségekhez kinevezett ellenőrző közegoktatási A minisztérium ellenőrző tanfelügyelői bármilyen tannyelvű iskolát kötelesek meglátogatni. Az igazgatók, osztályfőnökök, tanítók, stb. / azon a nyelven kötelesek nekik felvilágosítani nyelvtani, amilyen nyelven kérdést intéznek hozzájuk / a mi esetünkben románul vagy magyarul/. Bármilyen iratot, melyet a minisztériumhoz terjesztünk fel, az államnyelven, tehát románul kell megírunk. Az ellenőrző közegoktatási könyveinek fordításáért annak a hivatalnak vezetője felelős, aki azt aláírásával ellátja. A minisztérium részéről fejezi ki, hogy a különböző nyelvű iskolák vezetői és tanulói között beszéhang fog uralkodni. /Kérjük, hogy ennek ellenkezője ne muladjék rajtunk./

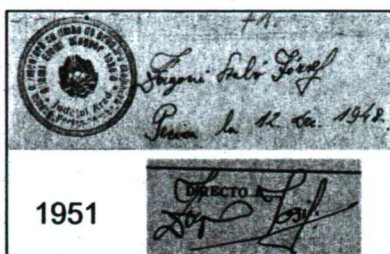
38. kép

Ezen az 1947-ből való meghívón az olvasható, hogy Románia 1948. január 1-jétől a haladás útjára lépett, és államformaváltás miatt a tanító össze kellett, hogy hívja a szülői értekezletet, hogy elmagyarázza nekik: miféle új alkotmány vár rájuk. (39. kép)

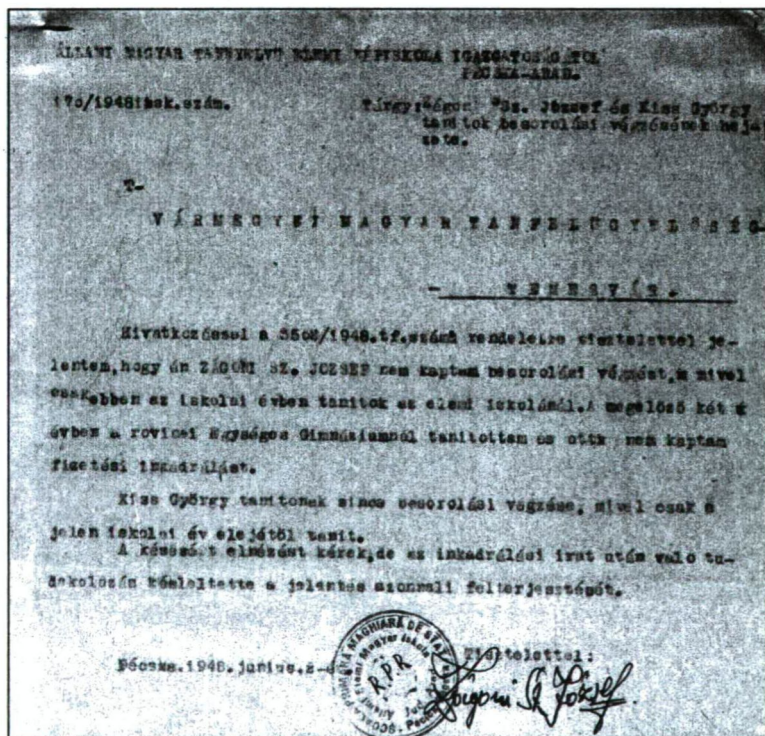
Magyar Tanfelügyelői Román Királyságban
 I. K Ö R V É N Y
 Valamennyi román és magyar nyelvű állami és hivatalos iskolákban
 1948. január 1-jétől kezdve új államformát
 Románia 1948. január 1-jétől kezdve új államformát lépett útjára. Ezzel együtt a magyar nyelvű iskolákban is meg kell tartani a magyar nyelvű oktatást. A tanítók és tanítónőknek új államformánkat kell maguk előtt tartaniuk. A tanítók és tanítónőknek új államformánkat kell maguk előtt tartaniuk.
 Tisztelettel jeletem, hogy a mai napig megtartottam a szülői értekezletet. Aggunkok és szülőik előtt külön ismertetem az új alkotmány tervezetét.
 Felvett jegyzőkönyvet utánam azonnal felterjesztetem a helyi tanácsnak.
 Jénau, 1948. március 23.
 Tisztelettel,
 Nagy István

39. kép

Ez annak a tanítónak az aláírása, aki beírta az ópécskai szlovák gyermekeket. 1948-ban az aláírásában magyarul írta a keresztnévét, és 1951-ben románul. A tanító, ha szükségét érezte, akkor idomult. Ugyanez tapasztalható a magyar-pécskai iskolákban 1918 előtt és után is tanító tanítók többségénél. Az impériumváltással aláírást váltottak. (40. kép)

40. kép

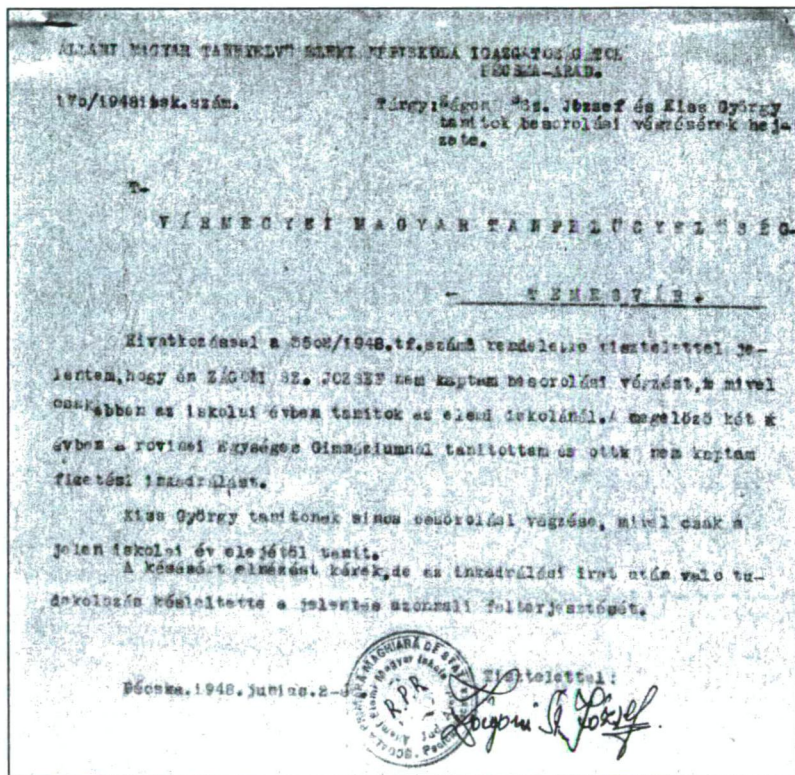

41. kép

Érdekes, hogy kikaparták a királyi címert a pecsét közepéből, és a helyére kézzel beírták a Román Népköztársaság rövidítését. (41. kép)

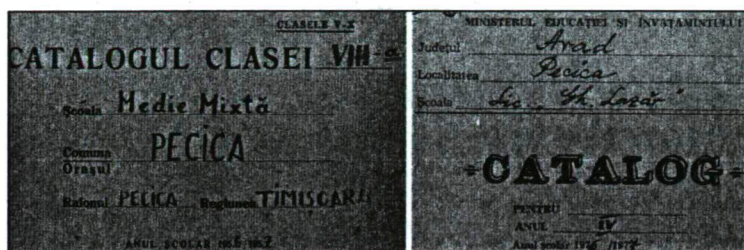
1952-ben megünnepelték Sztálin elvtársat, és a Szovjetunió himnuszától egészen a Dózsa György unokája vagyok én-ig sok minden szerepelt a 31 pontos iskolai műsorban. (42. kép)

A pécskai középfokú oktatás 1956-tól 1977-ig tartott, amikor volt két középiskolája, egy magyar és egy román tannyelvű.

42. kép

A románpécskai középiskola első és utolsó középiskolai osztályainak a naplói. (43. kép)

43. kép

1958. és 1960. között olyan osztálynapló volt rendszeresítve a magyar tannyelvű osztályoknak, amelyekbe a tantárgyak és a jegyek is magyarul voltak beírva. (44. kép)

ADATOK	A TANULÓ EREDMÉNYEI ÉVKÖZÉN													MÉREGEZÉS	
	Általános tan.	Tanulmányi feladatok	Polgári	Érdemesség	Tudomány	Magyar nyelv	Matematika	Orvosi nyelv	Ének	Iskolai nyelv	Szék	Szék	Testnevelés		Műveltség
I. évfolyam	Jegyek 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	Tanulmányi helyzete kitűnően <i>almond</i>	
II. évfolyam	Jegyek 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	Tanulmányi helyzete kitűnően <i>almond</i>	
III. évfolyam	Jegyek 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	Tanulmányi helyzete kitűnően <i>almond</i>	
Évi osztályzat	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	
Javító-átnevelési osztályzat	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	
Évi (abszolút) osztályzat	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	6 hal	

44. kép

1975-ben is esküt tettek a romániai pedagógusok. Adott napon, aki nem volt ott, az le kellett írja, miért nem jelent meg, és egy későbbi időpontban volt köteles megjelenni. (45. kép)

A pécskai oktatás 1919-ig egy európai település oktatása volt, amely a következő két és fél évtizedben alindult a balkanizálódás

JURĂMÎNT

„Eu _____

Jur să servesc cu devotament Republica Socialistă România, poporul român, să pun întreaga mea capacitate de muncă în slujba îndeplinirii politicii interne și externe a partidului și statului, să aduc la îndeplinire, cu întreaga răspundere, atribuțiile care imi sint încredințate, să acționez neclintit pentru întărirea și dezvoltarea orînduirii noastre socialiste, pentru apărarea patriei, a suveranității, independenței și integrității țării.

Jur să respect Constituția Republicii Socialiste România și legile țării, să păstrez cu strictețe secretul de stat, să apăr proprietatea socialistă, să acționez potrivit principiilor democratismului socialist, ale eticii și echității socialiste.”

Semnătura

Acest jurământ a fost depus în fața noastră, astăzi _____

45. kép

útján, hogy a második világháború után a szovjet típusú iskola útját járja, ami a mai napig alig változott. A helyhez és közösségéhez csak a diákjain keresztül kötődik. A pedagógusok kiválasztója, kinevezője és munkáltatója a megyei főtanfelügyelő, akit a kormány nevez ki és vált le négyévenként, politikai hovasimulás alapján. A béreket a központi, de a dologi kiadásokat és a beruházásokat a helyi költségvetésből fedezik. Az oktatás színvonala a 2003-as, 45 ország általános iskoláiban elvégzett nemzetközi összehasonlító TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study – A matematika és a tudományok tanulásának alakulása) fölmérés szerint Románia a 26., Magyarország a 9. A 605 pontos Szingapurhoz képest 475 pontot értek el a romániai diákok, míg a magyarországiak 529-et.

PÁLFI SÁNDOR

Civil szervezetek (lehetséges) szerepe a közoktatásban

Jó lett volna a konferencia címének megfelelően az európai oktatás és a kisebbségi identitás megőrzésének kapcsolatáról beszélni. Sokat gondolkoztam rajta, és minél inkább töprengtem, minél többet olvastam nyugaton dolgozó tanárok tapasztalataiból, annál nagyobb lett bennem az aggodalom, hogy ez a két fogalom nemhogy nem kapcsolódik, de lehet, hogy kizárja egymást. Ha az a kép, amelyet vázolni fogok legalább részben igaz, és a közoktatás bizonyos (társadalmi) régiókban valóban azt jelenti, amit kiérzek az információkból, akkor – félek tőle – az identitás kialakítása, nevelése (nemcsak a nemzeti identításra, hanem mindenféle polgári értékre gondolok) távolról sem az „európai” oktatás fő prioritása.

Maradjunk tehát a címnél, és nézzük meg, vajon mi lehetne a civil szervezetek dolga a közoktatás két fő szereplője, vagyis a vezetés (politika) és a szülők, szélesebb értelemben a társadalom viszonyában.

Szerettem volna egy szimbólumot találni erre a szerepre: elsőként egy hídra gondoltam, hiszen feltételezhető, hogy a civil szervezetekben az átlagnál tájékozottabb, társadalmilag aktív emberek vesznek részt, akik értik azt is, hogy a szülők mit kívánnak, felfogják azt is, hogy a vezetés mit akar, és továbbítják a célokat és a gondolatokat. Végül elvettem a híd-hasonlatot, mégpedig azért, mert mindkét oldalon rengeteg olcsó, demagóg, érték-ficamos – ki merem jelenteni, olykor érték-ellenes – frázis hangzik el, melyeket igazán kár volna a civil szervezeteknek egyszerűen kritikátlanul továbbítani.

Ilyen értelemben aztán a mérlegre gondoltam, az meg azért nem tetszett, mert az mindig arra hajlik, amerre a nehezebb a súly, amerre az erősebb húzza. Természetesen az oktatásban (is) a vezetés, a politika az erősebb, és megint azt kell mondanom, hogy az is kár volna, ha

a civil szférát egyszerűen a mindenkori hatalom kiszolgáltatásának eszközévé silányítanánk.

További szimbólumok keresgélése helyett kezdjük el számba venni a mai, „nyugati”, de kelet felé terjeszkedő közoktatási rendszer néhány jellegzetességét. Ha az Önök zsebében néha kinyílik a bicska, kérem gondoljanak a magyar nemzet nagy hőisére, gondolkodójára és művészéire, és arra a sokszázezer, talán millió nézőre, aki nap mint nap csodálja a természet eme nagy teremtményét: egyszóval idézzék szemük elé a ma mércéjét, Győzikét.

Mit gondol(hat)nak a közoktatásról a szülők?

Nyilván nem mindenki, a szülők egy része. Kis része? Nagy része? Nem tudom. Miért is járatták a gyereket iskolába egyesek?

- **Mert kötelező.** Nehezen megcáfолható igazság, bár talán egy olyan szülő, aki jót (jobbat) akar a gyermekének, ennél többet gondol és vár el a tanúgytől.
- **Ne rontsa otthon a levegőt.** Talán kicsit nyers a fogalmazás, de főleg faluhelyen létezik a felfogás: a kis gyerekeknek úgysem veszem hasznát, dolgom van, az iskolában legalább vigyáznak rá, jó helyen van. Tényleg pusztán ezért kell a gyereket iskolába küldeni?
- **Legyen meg a bizonyítvány.** Ez elvileg nem is rossz válasz, csak az a baj, hogy ha ez a fő szempont, akkor az, hogy mennyit tanul, mennyire és mire nevelik, már nem is olyan fontos kérdés.
- **Kapja meg a gyereksegélyt.** Nálunk legalábbis az ún. „gyerekpénzt” csak akkor kapja meg a szülő, ha a gyerek jár az iskolába, és ha az igazgató minden hónapban igazolja ezt, aláírja az ún. csekket. Van olyan kisebbség, amelyiknél ez kifejezetten szempont. Kvázi a gyerek pénzt keres az iskolába-járással. A járással, nem a tanulással!
- **Érezze jól magát.** Könnyű megérteni, hogy jó iskolai légkörben a tanuló jobb eredményt ér(het) el, mint a képességeit meghaladó teljesítményt elváró környezetben. De azt talán mégsem kellene az oktatás elsődrendű szempontjának megtenni: elvárom, hogy a gyermek itt jól érezze magát. Mindegy, hogy mit tesz? Ide kapcsolódik a „játsva tanulás” elmélete is: egyre nagyobb korig akarjuk a diákot

„játszva tanítani”, egyre kevesebb eszközt vetünk be azért, hogy akkor is tanuljon, ha esetleg nincs kedve hozzá (mint ahogy a játszás-hoz sincs mindig). Ebben a játszós, lezser hangulatban szinte alig-alig hangzik el: kötelességed is van, fiam.

- **Minek tanulja ezt vagy azt a tantárgyat a gyerek?** Hiszen úgysem fogja semmi hasznát venni az életben! Ezekkel kapcsolatban talán vissza kellene utalni a 19 század végére, amikor arról folyt a vita, hogy lehet-e természettudományos tantárgyakon keresztül tanítani és nevelni a gyereket, vagy erre kizárólag a latin és egyéb nyelvek alkalmasak. Leszögezhetjük: nem azért tanul a gyerek fizikát, mert később fizikus lesz belőle, hanem azért, mert ez egy módszer arra, hogy megtanuljon gondolkodni, tanulni, feladatot feltérképezni és megoldani, stb., stb. A tantárgyak tehát nem arra valók, hogy 30 év múlva felhasználja valaki azt, ami addigra úgylis elavult.
- **Nem gondolkodik ilyesmin.** Igen, érdekes lenne felmérni, hogy a szülőknek mekkora hányada gondolkozik el azon, hogy egyáltalán miért járattja a gyermekét iskolába, és mit vár el a gyerektől, valamint az oktatástól.

Térjünk át az **oktatás vezetésére**, idézzünk „a magasból” mondott, sugalmazott (tév-, ál-) eszméket is. Kéretik itt sem elfeledkezni Győzikéről, sőt!

- **A számítógép és az internet fetiszizálása.** Ez ma már inkább cél, mint eszköz. Pedig szerintem az internetet a gyerek kezére bocsátani csak úgy, minden előkészítés és képzés nélkül: bűn. Arra is kelle-ne tanítani, hogyan használja, mit nézzen és mit fogadjon el. Vagyis: mik az igazi értékek. A kakaóbiztos billentyűzetten sem akarok humorizálni, az pedig egyenesen tragikus, hogy az MSZP-s műsorveze-tő és polgármester azt mondja egy interjúban: ja, megszűnt a saját fa-lumban az iskola? Az nem számít, hiszen van szélessávú internet! Íme, cél, nem eszköz.
- **Versenyképes-e a végzős a munkaerőpiacon?** Az alattomos kérdés jó példája! Egy szakiskolánál természetesen fel lehet tenni, na de a közoktatásban! A gyereket ne tekintsék nyersanyagnak, akit bedug-nak az óvodába, és 15 év múlva kivesszük egy munkaerőt. Nem ezért

kellene iskolába járatnom a gyerekeket! Hiszen a munkaerőpiac szempontjából teljesen közömbös, hogy mit érez, mit tud, mit tesz az alkalmazott a munkaidőn kívül. Pedig saját önértékelése, tájékozottsága, élete, mindennapos örömei és bánatai, boldogsága viszonylatában egyáltalán nem mindegy.

- **Egzakt tudás helyett – bármit!** „Az egzakt tudás káros, beszűkíti a látókört, akadályozza a gondolkodást”? Inkább mondja el a véleményét a gyerek! Középkorban magyar-tankönyvben a lecke után négy sor idézet: mondd el a véleményedet! Sem az nem szerepel, hogy ki írta, sem az, hogy melyik műben, milyen alkalomból, semmi: mondd el a véleményedet! Egzakt tudás nem kell.
- **Szakszókincsekre nincs szükség!** Pedig nem lehet úgy tanítani a fizikát, akár történelmet sem, hogy egy bizonyos számú szót a gyerek ne szedjen magába. Mert mindennek megvan a nyelvezete. Ez is „egzakt” tudás egyébként, feltétele annak, hogy azt a tantárgyat megérted és használni tudd. Nem lehet megmagyarázni valamit, ha lépcsőzetesen, úgy, ahogy az ki van találva, nem építke fel a gyerekekben egy szakszókincset.
- **Választható tárgyak túlsúlya.** Nem tudom Magyarországon hogy állunk, de Németországban el lehet végezni a középiskolát anélkül, hogy pl. számtant, fizikát vagy kémiát tanulna a gyerek. Csak visszautalok a tantárgyak szükségességére és hasznára.
- **Tanulásiipari „megatörőszők” kialakítása.** Ez most folyik Magyarországon. Lényege: a közösség kialakulásának a megakadályozása. Ennek az egyik módja az, hogy csomó iskolát egybevonok, hiszen ezres közösségben a gyerek (is) inkább egyedül érzi magát, nem tudja kialakítani a társaságát. Az sem rossz, ha a diákokat járatom osztályról osztályra, a választható tantárgyak miatt az osztályközösség sem alakul ki, mert az egyik ide, a másik oda megy. Így egyedek fognak iskolába járni, a közösségi érzés kialakulásának halvány reménye nélkül. (Amerikában a harvtanas években kezdték el építeni a hatalmas kórház-monstrumokat, és rájöttek, hogy abban a rendszerben, ami pl. itt van Szegeden, vagyis kicsi, különálló épületekben elhelyezett kórházak esetében a betegek közérzete, gyógyulása sokkal jobb. Nem a 64. emeleten, az üvegablak mögött gyógyul jobban a beteg, hanem természet-közelben, úgy, hogy kisétál a parkba, találkozik és elbe-

- szelget a sorstársával.) Az iskolákban is fontos az intimitás, nem abban kellene gondolkozni, hogy az országban építék három hatalmas iskolát, és oda benyomok mindenkit, aki él és mozog.
- **A „szolgáltató” iskola.** Ezt úgy is lehetne mondani, hogy kocsmiskola. (Amikor a beteg bejön, és közli a doktorral, hogy meg van fázva, írjon fel neki aszpirint, meg ampicilint, akkor azt mondom: uram, eltévesztette az ajtót, a kocsm a túloldalon van, ott lehet rendelni. Itt mondja el, hogy miről van szó, és akkor együtt majd megbeszéljük, hogy mit szedjen, amit azért mégiscsak én fogok megmondani.) Az iskolát, az oktatást lehet-e az éppen divatos közhangulatnak kiszolgáltatni? Majd Győzike elmegy és megmondja, hogy mit akar az iskolától? És ha többséget szerez, akkor az én gyerekem azt fogja tanulni, amit ő rendel?
 - **Waldorf-mánia.** Néhány évvel ezelőtt tombolt Magyarországon. Senki nem mondta, hogy ezt a rendszert Amerikában azért hozták létre, hogy a hátrányos helyzetű munkásgyerekek felzárkóztatását segítsék. Erre mit lett belőle Magyarországon? Elit iskola, waldorf! (Harmadik osztályig nem is látnak betűt, mert az zavarja a gyereket. Viszont engedik kibontakozni az egyéniségét!)
 - **Fegyelem, fegyelmezés, nevelés.** Azt hiszem, erről már nem is kell beszélni, merthogy nincs vagy elenyésző. De a diákok jogai! – erről aztán állandóan hallunk! A diákok kötelességeiről miért nem beszélünk soha? A diákoknak persze, hogy vannak jogaik, de kötelességeik is! Miért kell őket úgy kibocsátani a közoktatási rendszerből, hogy ezzel nincsenek tisztában? Jobb, ha majd felnőtt korukban szembesülnek ezzel, az egyáltalán nem különösen megértő munkaadójuk irodájában?

A rendszer feltérképezésénél nem esett szó a **tanárokról**. Nem felejtettem ki őket, csak azt hiszem, hogy ugyanúgy, ahogy a társadalom megosztott ezekben a kérdésekben, a tanár-társadalom sincs egy véleményen. Vannak ilyen nézetűek, olyan nézetűek, ráadásul mint alkalmazottak, mint egy rendszer részei, kénytelenek betartani többé-kevésbé azt, amit felülről diktálnak nekik. Ezért nem beszéltem külön a tanárokról.

Mi ennek az egész „nyugati” „tanügynek” a végeredménye? Nézzünk körül, hölgyeim és uraim! Néhány évvel ezelőtt azt mondták, hogy az USA-ban középiskolát végzők több mint fele funkcionális analfabéta, vagyis nem érti azt, amit olvas. Ha ez a cél, ez az óhaj lebeg előttünk, akkor vegyük át az ő módszerüket! Hozhatok közelebbi példát is. Vágó-kvízműsor. Kérdés: ki ellen harcolt Bocskai? Hölgyike kapásból felel. Marad: Bocskai vagy a magyar király, vagy az erdélyi fejedelem ellen harcolt. Hölgyike kétségbeesetten telefonál. Ez kell nekünk?

Ha ez mind igaz, vagy legalább belőle valamennyi (gondolom elhiszik, és tapasztalják is), akkor a kérdés az, hogy van-e valami rejtett cél mindezek mögött? (Igazságtalan lehettem a közoktatás szereplőinek ismertetésekor, mert az irányítás felelősségét a politikusok nyakába varrtam, pedig nem vagyok benne biztos, hogy az oktatást politikusok vezetik. Lehet, hogy itt is a politikusok mögött a pénzvilág áll, tehát nem biztos, hogy csak a politikusok a hibásak abban, hogy erre megy a dolog.) Lehet, hogy a cél csak fogyasztók kinevelése? Vagy nevelése? Semmi más nem lényeges, csak az, hogy tudja: a nehéz napokon hova kell nyúlni? Vagy a cél esetleg a virtuális világra (világba) való szoktatás, az igazi valóság törvényszerűségeinek a mellőzése? Hiszen ezek a gyerekek nemcsak hogy a számítógép előtt, egy virtuális valóságban élnek, de az igazi világról meg nem tudnak semmit, vagy csak nagyon keveset. Pont azért, mert nem tanulják a fizikát, a kémiát etc. (Jegyezzük azért meg, hogy a multinacionális cégek a saját munkatársait saját maguk képzik ki, tehát nekik szinte mindegy, milyen tudásanyaggal jelentkeznek. Vagy inkább az a jó, ha nem tudnak sokat, lényeg hogy szeressék a pénzt, ezért családot, kapcsolatokat legyenek hajlandóak feláldozni?) Vagy azt akarjuk megakadályozni, hogy önálló, de tudáson, értékrenden alapuló véleményt formáló, gondolkodó emberek jöjjenek ki az iskolákból? Ez a lényeg? Ezért nem kell a tudás? Nem kell értékrendet átadni? Nem tudom, ezek csak kérdések.

Ajánlok egy megegyezési pontot. A közoktatás célja a tanítás és a nevelés. Megegyezhetünk ebben? Nem sokkoló ez a kijelentés? Akkor fokokom: az oktatás akkor jó, ha az iskolákat széles látókörű, művelt, tájékozódni és problémákat megoldani képes, helyes értékrendet képviselő fiatalok hagyják el.

Ha ebben megegyezhetünk, akkor megtaláltuk a civil szervezetek (lehetséges) szerepét a közoktatásban: képviselni az értékeket, többek között a kis nemzetek és a kisebbségek identitásának megőrzését is szavatoló értékeket.

Végezetül: ha már az elején nem sikerült megfelelő szimbólumot találni, képzeljük el a civil szférát egy kétlovas hintó bakján: miközben a két erős paripa hol egy-, hol ellenkező, hol jó, hol rossz irányba próbálja húzni a közoktatás hintáját, a fizikailag gyenge hajtó, ahogy szokás, türelemmel, kitartással, tapasztalattal, cukorkával, de ha kell gyeplő és ostor használatával mindig célirányban tartja a fogatot, és arra is ügyel, nehogy felboruljon, mert tudja: az végzetes lehet minden szereplő számára.

JANCSÁK CSABA

A globalizáció és a változó magyar oktatási rendszer az új évezredben

Bevezetesként szeretném bemutatni a globalizáció megjelölési formáit, a születőben lévő világtársadalom sajátosságait, majd rátérünk arra, hogy mindezek milyen kihívások elé állítják az oktatási szcenárió aktorait, azaz miképpen alakítják át a magyar oktatási rendszert.

Az első példa a globalizációt láttató események közül, amit talán így nevezhetünk a legjobban, hogy 'a visszarendeződés Titanicjának jéghegye'. Mindannyian emlékszünk arra, hogy az 1991. augusztusi puccskíséret idején Borisz Jelcin Oroszország elnöke egy páncélos járművön mondott beszédet Moszkva és Oroszország népéhez. E beszéd megakadályozta a gorbacsovi Szovjetunió politikai visszarendeződését, a reformok ellenzőinek hatalomátvételét és még azon év decemberében Jelcin – oldalán az ukrán és a fehérorosz elnökkel – bejelentette a Szovjetunió végét. A történelmi tényen túl ezen esemény jelentőségét másfelől az is adja, hogy minderről nem a szovjet állami televízió számolt be, hanem a CNN. A CNN-en keresztül tudták meg az egykori Szovjetuniónak a volt állampolgárai, hogy a leendő elnökük hogyan áll ehhez a 'bársonyos forradalomhoz'. E példa jól szemlélteti az információk globalizációját (Beck 2005), mely – mint tudjuk – az elmúlt két évtized információtechnológiai fejlődésének eredménye. E globalizáció-fajta leggyakoribb közvetítői az Internet, a műholdas televíziózás és a mobiltelefonía.

A második globalizáció típus a legismertebb talán számunkra, hiszen ezzel a második világháború után nem sokkal már találkozott az európai lakosság. E globalizáció-fajta, az ökológiai globalizáció, a világméretű környezetszennyezésben érhető tetten. Szintén Beck számol be arról, hogy már az 1960-as években találtak az Északi sarkon olyan pingvineket, amiknek szervezetében nagy koncentrációjú ipari

méreg volt. De itt a déli országrészen példaként nem kerülhető meg a 2000. január 31-én történt tiszai ciánszennyezés katasztrófája sem, mely esemény hosszú évekre hatással bír a folyó élővilágára. A tiszai ciánszennyezés hat évvel ezelőtt három országban több mint ezer tonna hal pusztulását okozta.

A harmadik az úgynevezett gazdasági-pénzügyi globalizáció, melynek legjobb példáit azok a hackerek szolgáltatják, akik a világ valamely (bármely) pontjáról képesek tönkretenni egy kisebb méretű és gazdaságilag labilisabb államot meg-nem-engedett pénzügyi műveletekkel. De maradjunk egy magyarországi példánál. Mindannyian emlékszünk arra, amikor a Nemzeti Bank elnöke arról számolt be, hogy Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozása után rövid időn belül a Forintot ért több támadást is el kellett hártaniuk.

A következő a frankfurti légiirányító kisasszonynak az esete. Ha valaki a frankfurti repülőtéren mondjuk este hét előtt kíván felszállni a gépre, akkor a beszállásra invitálás esetén egy kellemes női hangot hall. Ez a kisasszony, akinek a hangját halljuk, Kaliforniából beszél a frankfurti utasokhoz. Ugyanis a pótlékok kifizetése végett a frankfurti repülőtér légi irányítását hat óra után Kaliforniából vezérlik. Ez a termelésnek a globalizációja, avagy a munkaszervezési globalizáció. (Beck 2005)

Az utolsó ilyen globalizáció típus, melyet rögvest egy példával ilusztrálnék is, a kulturális globalizáció. Az elmúlt év nyarán tíz- és százmilliók dúdoltak egy dalt, melynek szövegét csak egy részük értette. Nyilvánvalóan azon túl, hogy az éjjelnappali sugárzás következtében, a tömegmédiák szinte belekalapálták a hallójáratokba az egyébként igen egyszerű hangsort, valami mégiscsak volt benne, ami dúdolhatóvá-szerethetővé tette. Maga a dal egy moldáviai román népdal, a „Szerelem a hársfák alatt” felmelegített, újrakevert, megdiszkósított, tehát az angol-szász zenei divatnak hódoló világ közízlése számára befogadhatóvá tett változata volt, melyből a francia zeneipar európai slágert konstruált.

A következőkben arról szeretnék beszélni, hogy min alapszik tulajdonképpen a globalizációnak a hatalma? Gyűjtsük össze ezeket a tényezőket. Az első az, hogy a munkahelyeket oda tudják exportálni, ahol az a költség-haszon számítás alapján a leggazdaságosabb, a legjobban megéri az adott multinacionális vállalatnak. (Beck 2005) Tehát egész egyszerűen oda viszi a termelést, ahol a legnagyobb adókedvezményt, vagy a legna-

gyobb munkahelyteremtő támogatást kapja, a legolcsóbb a munkaerő, és ahol a járulékos költségek, úgymint az esetleges környezetkárosítás, a biztosítás, a védelem (biztonság) költségei a legalacsonyabbak.

A második: a termékeket és a szolgáltatásokat szétdarabolják. (Beck 2005) Van egy skandináv áruházlánc, melynek termékét megvásárolva, az összeszereléskor a figyelmes vevő érdekes dolgot tapasztalhat. Az ajtót azt maguk gyártják, az összes többi részt másutt: az úgynevezett korpuszt Romániában, a zárat, a pántot és a csavarokat Indonéziában, Kínában, Vietnámban, stb. Aki ezt a szekrényt megvásárolja, az otthon maga csavarozza össze a (vég)terméket. Ez maga a cég filozófiájával azonos, amely a szlogen szintjén úgy jelenik meg, hogy mi ettől vagyunk olcsóbbak, hogy te szereled össze. E termékek esetében az ideológiakovácsolás létrehozta a globalizáció ezen sajátosságának egy megoldását, az összeszerelés megszervezésének problematikája alóli kibújást, hiszen azt elvégzi maga a vásárló, ezért olcsóbb (hisszük?) a termék. Vannak, akik, ha elmennek vásárolni egy ábécé áruházba, nézik-keresik az 599-es kódot, hogy magyar-e a termék. De egyáltalán nem biztos, hogy az a 'magyar' termék, magyar tulajdonú cég terméke. Engedjék, hogy folytatva ezt, egy újabb személyes példát mondjak. A piacon forog egy „Betyár falatok” nevű kolbász, mely „eredeti hungarikum recept alapján” készült, 400-as kóddal, tehát valahol a németajkú területeken.

A harmadik ilyen hatalmi sajátossága a globalizációnak az, hogy az úgynevezett nemzetállamokat megszünteti, amikor a nemzetállamok országhatárai légiessé válnak (Giddens 2004), ugyanis a gazdasági tranzakciók és az ezeket megelőző-támogató döntések átlépik a nemzetállamok politikai rendszereinek (országgyűlések, kormányok) kereteit. Ugyanakkor – mint korábbi példákban láttuk, sőt mint kelet-középeurópai poszt-kommunista államok polgárai magunk is tapasztaljuk – ki is játsszák a nemzetállamokat egymás ellen. („Nem adsz kedvezményt? Akkor viszem a szomszédodba!”) A nemzetállam – mint tudjuk – Európában jellemzően többnyire a XIX. században (de ugyanakkor egyes európai területeken a XX. század első felében) létrejött, fizikailag jól körülhatárolható, továbbá úgynevezett nemzeti identitással rendelkező többségi lakosság által alkotott geopolitikai egység. Az egységes nemzet modellje komoly átalakuláson esett át a XX. század utolsó évtizedeiben. A nemzetállam számára az új információs és logisztikai technológiák valamint a nemzetközi ke-

reskedelem liberalizációja új kihívásokat hordoztak. Mindennek az az eredménye, hogy gyakorlatilag megszűnnek a határok. Mindeközben jogi síkra korlátozzák az állam közbeavatkozását, kontrolláló szerepét, ám a nemzetközi jogok (a kollíziós normák által) rendszerint a belső jogokkal szemben elsőbbséget élveznek. (Krulic 1999, idézi Kakasy 2000) A nemzeti szuverenitás korlátozását leginkább az európai piacok harmonizációja, a munkaerő szabad áramlása, a (felső)iskolai végzettségek kompatibilitása, a bevándorlási jogok alakulása, és az Euro bevezetése jelentik a mai EU-szkeptikus európai közvélemény számára (Vincent-Abitbol Coureaux 1999, idézi Kakasy 2000). A nemzetek fölötti Európát kívánók, valamint a szuverenitáshoz ragaszkodók közötti viták mára sem jutottak dűlőre. Azt konstatálhatjuk, hogy napjainkban maga a beruházás (a termelés), továbbá az adózás, és tulajdonosok élete más és más területekre tevődik. Másutt történik a termelés, egy másik helyen történik az adózás, és az üzleti haszon élvezői egy harmadik helyen élnek. Ez egy újabb olyan tényező, amely azt bizonyítja számunkra, hogy a globalizációnak a működtetése a parlamenteken, az országhatárokon, az államokon kívülről és fölülről történik.

Hogyan ragadhatjuk meg a globalizáció kezdeteit? Valamikor a hatvanas évektől kezdődően az úgynevezett 'nagy beszélyek' korának vége szakadt. (Pethő 2007) A véget érő a korszakot Európában a hagyományok, normák, morális értékrend, vallásos hit által körülhatárolt értékvilág jellemezte. Az úgynevezett horizontális (közösségi) szolidaritás korszakának lezárulása a paternalista jóléti államnak és az individualizációnak a megjelenésével együtt kezdődött. A hatvanas évektől kezdve a fogyasztói társadalom kiterbélyesedésével minden szolidaritási, kölcsönösségi bizalmi alapon működő alrendszer válságba került. Az egyén kezdett többet jelenteni, mint a közösség. A Rész fontosabbá vált az Egésznél.

Mindez az ifjúság életében az úgynevezett hagyományos kontrolltényezők (úgy mint az állam és a család) befolyásoló szerepének csökkenésével párhuzamosan történt, ezzel együtt pedig megnőtt a tömegmédiák és a kortárs csoport befolyásoló szerepe. Mindennek a legfőbb mozgatórugója a fogyasztói társadalom értékvilága volt, méghozzá az, hogy az egyéneket tudatos fogyasztónak tekintették, illetve 'annak' kezdték el 'nevelni' (Pratkanis – Aronson 2001). A kapitalizmus tehát azzal 'menti fel magát', hogy mindenki azt vásárol, amit akar, és senki

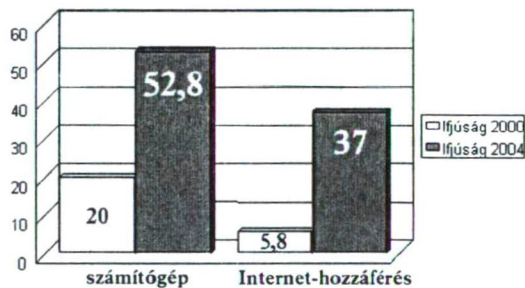
nem fogyaszt úgy, hogy azt nem szabad akaratából teszi. Persze kerülő úton, különböző manipulációs technikákkal a tömegmédián keresztül ráveszi az embereket, hogy már-már szertartásszerűen újra és újra a fogyasztás templomaihoz zárandokoljanak. A szabadság tartalma kiüresedik, majd a 'korlátlan fogyasztás' szabadságává alakul.

Ma a munkaerőpiac háromféle elvárást támaszt a fiatalok és így az oktatási rendszer felé. A legfontosabb rész: a szakismeretek magas szintű birtoklása. A második az úgynevezett nyelvi kompetenciák, az anyanyelv ismeretén kívül egy világnyelvnek – ez a globalizáció logikájából adódóan, és itt Európában a volt szocialista országoknak az Európai Unióhoz való csatlakozása után –, elsősorban az angol nyelvnek az ismerete. A harmadik, amit a munkaerőpiac elvár, az egyfajta lojalitás a cég (tulajdonosainak) céljai iránt – a cég érdekeinek feltétel nélküli kiszolgálása. A globalizáció munkaerőpiacának az emberképe nagyon jól megfigyelhető a televíziós reklámokban. A globalizáció tulajdonképpen a bárhol és bármikor bevethető testi-szellemi rabszolgákra számít. „Reggel, Budapest, esős idő; délután, London, szemerkélő eső; este New York, fagy” – és a repülőn utazó gyönyörű nőnek a frizurája ugyanolyan a világ másik felén este, mint ahogy reggel Budapestről elindult. Természetes, hogy ez a mindenütt szabadon bevethetőség nem valósulhat meg akkor, ha valakinek van otthona, családja. Mindebből logikusan következik, hogy ha „szabad” munkaerőre van szükségünk, akkor mindent, ami ezt a hagyományos értékrendet képviseli, támadás alá kell venni és át kell formálni. A tradíciók, a család, a szerelem, a barátság, a szolidaritás, vélemény szabadsága jelentését és belső tartalmát is. Egy nagyon érdekes olvasmányélményem volt a minap: a riport (természetesen napjaink pozitív hőseként ábrázolva) leírja egy lendületes menedzser hölgyről, hogy miután késő este hazamegy egy igen sikeres nap után, elnehezülve zuhan be a párnák közé, és ahogy a keze fáradtan aláhullik az ágyból, ott érzi a macskája dorombolását, de nincs ereje, hogy megszimogassa, mert nagyon fáradt. E 'modern' a nőnek hűséges társára, a háziállatra sincs ideje, „családalapításra” (!) pedig az ő „sikerorientált” (sic!) életében „gondolnia sem szabad”.

A legfőbb társadalmi problémák okát Beck „a globalitás korszakának szociálpolitikai csiki-csukijában” (Beck 2005) látja, tehát – mint említettem – abban, hogy a gazdasági fejlődés kibújik a nemzetállami politika kereteiből, ugyanakkor mindennek a következményei viszont a nemzet-

állam védőhálójában gyülemlenek fel. Emiatt persze növekszik a népszerűtlen (a jóléti állam kereteit feszegető) politikai intézkedések száma, ami miatt viszont felhalmozódnak a társadalmi elosztási konfliktusok. A közös helyzet átláthatatlanságának felismerése az erőszak, a neonacionalizmus, sőt különböző lázadások-forradalmak táptalaja lehet, az önszerveződés kényszerének felerősödése miatt. Beck szerint jelen korunk egyik legfontosabb kulcskérdése az, hogy hogyan lehet a társadalmi igazságosságot garantálni egy globális világban? De ugyanakkor elismeri, hogy erre a kérdésre a választ ma senki sem tudja. (Beck 2005) Ezt a fajta szkepszist ábrázolja az EU Ifjúsági Fehér Könyve is: „...kettősség jellemzi a fiatalok globalizációhoz való viszonyulását. Az európai fiatalok a külvilág kulturális és gazdasági hatásaira nyitott társadalmakban élnek. Referenciarendszerük a világ, és pillanatok alatt magukévá tesznek olyan termékeket, amelyek a globalizációt szimbolizálják (Mint például az Internet, a mobiltelefon. – JCs.). Az Eurobarometer 55.1 szerint a 15 és 25 év közötti korosztályon belül 1997 óta több mint kétszeresére, 21%-ról 43%-ra emelkedett azok száma, akik rendszeresen használnak számítógépet, kapcsolódnak a világhálóra, játszanak videojátékokat, stb. Egy másik jelentős adat, hogy a fiatalok 80%-a rendszeresen használ mobiltelefont.” (Fehér könyv 2001: 11) Az úgynevezett info-kommunikációs technológiák gyors terjedését mutatja be a következő ábra. Azt konstatálhatjuk, hogy a dél-alföldi fiataloknak több mint a fele (52,8%) rendelkezik számítógéppel. Kicsivel több, mint egyharmaduk (37%) Internettel is rendelkezik. Ugyanakkor ezek az arányok országos átlag alatt maradnak. (Országosan ez: számítógép 57%, Internet 43%).

A dél-alföldi fiatalok Internet és számítógép-ellátottsága (%)

A kettősség másik oldala pedig az, hogy az európai fiatalok „a társadalmi igazságosság, a nyitottság és a fenntartható fejlődés szempontjából vitatják a globalizáció számos velejáróját. Kétségeik vannak a nemzetközi intézményekkel kapcsolatban, mert ezek hozzáférhetetlenek, titokzatosnak, és a fiatalokat foglalkoztató kérdések iránt közönyösnek tűnnek. Ez a finoman szólva is összetett kapcsolat a fiatalok és a globalizáció között a rossz közérzet jele, és semmiképp sem elhanyagolandó.” (Fehér könyv 2001: 11)

Most térjünk tehát rá arra, hogy mindennek következtében milyen kihívások érik a magyar oktatási rendszert. Tulajdonképpen ez egész európai oktatási térségben ugyanazon problémák és ugyanazok a kérdések fogalmazódnak meg, és ez alól Magyarország sem, Szerbia sem és Románia sem kivétel. Az oktatási kérdések pedig nagymértékben ifjúsági, ifjúságpolitikai kérdések is: az ifjúságra ma már egyre többen nem probléma-, hanem erőforrásként tekintenek! Mindezt az Európai Unió Új lendület Európa fiataljai számára című dokumentuma úgy váltja át a stratégiai folyamatok nyelvezetére, hogy leszögezi: „A fiatalokra irányuló befektetés egyben jelenlegi és jövődő társadalmunk gazdagságába való befektetés.” (Fehér Könyv 2001: 7)

A fiatalok világát jellemző sajátosságok közül talán a legjelentősebb az, hogy egyes életesemények, élethelyzetek egyre korábbi életszakaszokban következnek be, más életesemények pedig egyre későbbi szakaszokba tolódnak. Ezt tulajdonképpen úgy lehet másként kifejezni, hogy bizonyos szempontból egyre korábban válnak a fiatalok önállókká, bizonyos szempontból pedig egyre később lesznek felnőttek. Az első saját mobiltelefon birtoklása a 13-14 éves életévre tevődik előre. Az önálló fizetésre képes saját, úgynevezett társ-bankkártyával való rendelkezés Magyarországon a tinédzserkor közepére tevődik. Az első szexuális kapcsolat a magyar lányoknál 16 éves korban, a fiúknál 17 éves korban történik meg. (Ifjúság 2000, Ifjúság 2004) És itt a példák között hadd mondjak ismét egy személyes dolgot. Nekem két fiam van, Máté és Márton. 3 éves és 2 hónapos a nagyobbik, 1 éves és 2 hónapos a kisebbik. A nagyobbik fiam 3 hetes (!) korában kapott levelet először egy biztosító társaságtól: „Kedves Máté, mutasd meg ezt a levelet a szüleidnek!” – ez volt a direktmarketing-levél első mondata, melyben a fiának rajtam keresztül egy életbiztosítást ajánlottak. Mindezek konstatálása után és következtében az ifjúságkuta-

tók, azt szoktuk mondani, hogy tehát a fiatalok egyre korábban válnak a fogyasztói társadalom megbecsült tagjává.

Nézzük a másik oldalt! Mik azok melyek egyre későbbi életszakaszokba tolnának? Mivel a munkaerőpiac a magasfokú szakismereteket várja el (legalábbis azon a kompetencia szinten, hogy könnyen és gyorsan tudjon a munkavállaló váltani egyik foglalkozásról a másikra), és ugyanakkor a munkaerőpiac rendkívül flexibilis (tehát nagyon könnyen megszűnhet valakinek az állása), erre válasz az élethosszig tartó tanulás. Ezt a fogalmat már unásig hallottuk. De mit is jelent ez? Először is azt, hogy a gazdaság igen gyors változásait és az általa táplált igényeket követni képtelen oktatási rendszerek nem tudják a munkaerőpiac által elvárt "tökéletes munkaerőt" képezni, ezért vállalják a változékonyság-követő képességek kifejlesztését (mint manifeszt funkció) és ugyanakkor az elvárásoknak megfelelő szervilizmus kialakítását (mint latens funkció).

Az ifjúság egy úgynevezett új ifjúsági korszakba jut: A fiatalok egyre tovább maradnak az iskolapadban, illetve vissza-vissza térnek oda. Ily módon a megházasodás, a szülői házból való elköltözés, és az első gyermek vállalása életesemények a harmincas életévek környékére tolnak. (Gábor 2004) Tehát a felnőtté válás hagyományos keretei – úgymint a saját otthon megteremtése és a családalapítás – egyre későbbi életszakaszban következik be. Milyen következménye van ennek? Az, hogy egy nőnek 30 éves kor fölött kettő, három esetleg több gyermek vállalása szinte lehetetlen. Mindez pedig a magyar társadalom jelenlegi korfáját szemlélve elég baljós jövőt vetít előre. Ennek további következményei vannak nemcsak oktatás világára, hanem a munka világára is, hiszen ez a kettő nagyon szorosan összefügg. És ez tehát így nagyon erősen oktatáspolitikai kérdés is. Azzopardi úgy látja ezt a kérdést, hogy Durkheimtől Bourdieu-ig, a klasszikus szociológiában megalkotott szocializáció-értelmezést is részben újra kell értékelni: „a hagyományos modell szerint a fiatalok a rendszer normáinak és értékeinek internalizációján és a társadalmi szabályok asszimilációján keresztül szocializálódnak. [...] ma az egyén különféle lehetséges utakkal szembesül: az integrációs út során egy csoport tagja lesz; a stratégiai út során versenyre kel másokkal; a szubjektivista út pedig elérhetővé teszi az én eltávolítását a kultúrán keresztül.” (Azzopardi 2004: 58)

A középfokú oktatási részvétel alakulása Magyarországon (1950-1998, ezer fő)						
	Szaktanulmányok és szakiskolákban tanul	A 14-17 éves korosztály arányában	Középiskolákban tanul	A 14-17 éves korosztály arányában	Felsőfokú oktatásban nappali tagozaton tanul	A 18-22 éves korosztály arányában
1950	57	12,80%	96	16,20%	27	3,40%
1955	62	13,90%	119	20,20%	30	4,20%
1960	125	28,30%	156	26,40%	30	4,10%
1965	172	33,20%	237	34,60%	51	6,80%
1970	223	37,90%	233	30,30%	54	6,30%
1975	167	39,00%	207	36,10%	64	6,90%
1980	163	42,40%	203	40,10%	64	9,20%
1985	186	42,30%	236	40,10%	64	9,90%
1990	224	39,00%	292	40,20%	77	10,50%
1995	178	35,70%	349	52,50%	130	15,00%
1996	164	25,10%	361	55,00%	142	16,10%
1997	150	24,40%	369	57,70%	153	17,60%
1998	124	22,50%	377	60,70%	163	18,70%
Forrás: Polónyi István: Az oktatás gazdaságtana. Budapest: Osiris, 2002						
http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b105/index.html						

1990-ben a magyarországi 14 éves diákok, tehát az általános iskolát éppen befejező diákoknak közel fele ment szaktanulmányokba, míg 2005-ben ugyanezen csoport ugyanebben a korosztályban alig 20%-ot tett ki. Ennek következménye az, hogy Magyarországon bizonyos szakmák elnéptelenednek. Magyarországnak ezt a kieső munkaerőt valahonnan pótolni kell. Vagy be kell hozni valahonnan a kieső munkaerőt, vagy a lányokat, hölgyeket rávenni arra, hogy vállaljanak több gyermeket – ez ellen ható anyagi vélekedésrendszer egyébként mélyen a Kádár-rendszerben gyökeredzik, amikor a kvázi-jólét ígézetének fenntartása végett elhitették a magyar társadalommal azt, hogy a döntés ott húzódik, hogy kicsi, vagy kocsis, tehát döntsön: egy ladát/wartburgot/skodát/moszkvicot/trabantot vagy pedig egy gyermeket szeretne-e inkább.

Ezer lakosra jutó élveszületések száma				
	1960	1970	1980	1990
Jugoszlávia	23,5	17,8	17,1	14
Románia	19,1	21,1	18	13,6
Magyarország	14,7	14,7	13,9	11,8

Forrás: Balázs – Horváth: Bevezetés a demográfiába. JATEPress, 1995.

A 3-6 éves korosztály létszáma (1985-2006)		
Év	Óvodás gyermekek száma	3-6 éves korosztály
1985	440773	444039
1987	405995	394872
1989	393735	374466
1990	392273	371980
1992	394937	370579
1994	398040	367896
1996	400527	369111
1998	384669	347985
2000	366871	327050
2002	342285	342285
2004	327508	287348
2005	325999	288005
2006	326605	291001

Az 1985-89 közötti évek népességszámai az 1980. január 1-i népszámlálásból továbbszámított adatok, az 1990 utáni népességszámok a 2001. február 1-i népszámlálás bázisán vissza-, illetve továbbszámított adatok. Forrás: KSH, HVG

Az oktatás terén élő hagyományok a XX. század során még különösen erősek voltak Közép-Európában, így Magyarországon is. A tudomány vára volt az iskola, benne a tudomány művelőjével és őrével: a tanárral. Ha megnézünk száz évvel ezelőtti tanárbrázolásokat, akkor katedrán álló tanárokat láthatunk, felemelt mutatóujjal vagy pálcával, talárban, kis professzori süveggel (Kozma 2004). Napjainkban, ha megkérdezik a tanárokat, hogy miknek tartják magukat, akkor azon válaszokat kapjuk, hogy hivatalnoknak, adminisztrátornak (Kozma 2004), továbbá kereskedőnek, bábművésznek, bírónak, állatorvosnak, showman-nek, karmesternek, állatidomárnak (Szivák 2002), sőt a modernitás hullámai iránt érzékenyek trénernek, coach-nak, mentornak, mediátornak, animátornak, facilitátornak. Mindegyik modern kép szimbolikusan egy szolgáltató szerepet ábrázol. Napjaik magyar iskolája tehát már nemcsak a tudás átadásának tere, hanem egyfajta szolgáltatóház is, ahol a formális oktatási események mellett megjelennek és egyre fontosabbá válnak a nem-formális oktatási és nevelési, szabadidő-eltöltési, rekreációs események is. Az iskola egyfajta közösségi tér is, ahol generációk találkoznak és tartanak kapcsolatot egymással. (Pusztai 2007) De lehet-e ez a fokozott közösségteremtő és építő szerepet várni az igen leterhelt pedagógusoktól? Lehet-e az oktatás terén minőségmegőrzést (sőt a nevelés terén: hagyományos emberi mintákat) elvárni azoktól, akiknek mindennapi életét az óraszámok folyamatos növekedése mellett számtalan nem oktató-nevelő, de iskolai feladat is terheli és ugyanakkor az iskola világát folyamatosan átalakító, értékelés nélküli permanens oktatási reformok, valamint az összevonások-iskolabezárások destruktív légköre szegélyezi. Félő, hogy súlyos kredencializmusba fordul a tanári pálya. Látjuk nemzedékünk legjobb tagjait a kétségbeesés romjain – parafrázálhatnánk Ginsberget.

Mindezen új hullám az alapfokú oktatástól a felsőoktatásig terjed. A felsőoktatás világában a kreditrendszerre való áttérés zárta le az individualizációt. Ennek következtében megszűntek az iskolai (évfolyam- és tankör-) közösségek és diverzifikálódott a felsőoktatási életszakasz: számtalan egyéni iskolai életút és felsőoktatási karrierterv jelent meg.

Az tehát, hogy az iskola a tudomány vára, ez Magyarországon a kilencvenes években végleg megváltozott. Ebben az esetben is több mozgatórugóról beszélhetünk, az oktatáspolitikai színpad aktorairól (a szülőkről, a diákokról, a politikai szereplőkről), de nem feledkezhe-

tünk meg a globalizálódó piacgazdaság igényeiről, és a társadalom demokratikus átalakulásának hatásairól sem. (Kozma 1994, Hrubos 2000, Polónyi 2005) Ily módon egyébként nemcsak negatívumokról lehet beszámolni, hanem egészen pozitívokról is, például az úgynevezett nemformális pedagógiák, továbbá az ifjúsági munka területén, a hazai civil ifjúsági szervezetek világában igen nagy fejlődés történt, európai – első sorban németországi és skandináv – minták alapján. És ugyanakkor tehát az iskola, mint közönségszervező erő is megjelent.

Ugyanakkor napjainkban fokozottan igaz az, hogy az iskolából való kimaradás – ahogy ezt már korábban részben érintettem – új sebezhetőséget jelent. A korábban megszakadt iskolai életút a gazdasági önállóságnak az igézetével csábítja el a fiatalokat. Magyarán, ha valaki korábban kerül ki az iskolából, akkor az, hogy ha elhelyezkedik azonnal, az az ő zsebében 'jó' zsebpénzként jelentkezik, ugyanakkor egy fokozott kiszolgáltatottságot is jelent. Az iskola világából való kikerülés és eltávolodás a munkaerő-piaci esélyeket jelentősen csökkenti, ezért tehát a visszaút biztosítása igen fontos kihívás a jövőre nézve. Egyre többen érzik úgy, hogy átláthatatlan körülmények kerítik hatalmukba, ezt azonban a fentiek miatt mindenki egyedi esetként, individuális teherként éli meg.

Az általános ismeretek, állampolgári ismeretek, kulturális „ismeretek” többsége háttérbe szorul az úgynevezett szakismeretekkel (skill) szemben. „A munkanélküliség szcenáriója azzal jár, hogy potenciálisan már nagyon korán kialakul azon fiatalok csoportja, akik nagyon kis eséllyel integrálódhatnak a társadalomba, létrejön a társadalom alatti osztály reprodukciója. A roma fiatalok iskolázottsága rendkívül alacsony, mely összekapcsolódik regionális egyenlőtlenségekkel. A globalizáció következményeként növekszik a nemzetközi munkaerőpiac kihívása, mely különösen az alacsony iskolázottsággal rendelkező csoportokat érinti. A munkanélküliségi forgatókönyvet mélyíti az alacsony iskolázottsággal rendelkezők, illetve az alacsony jövedelmű réteg újratermelődése, a szegénység reprodukciója.” (Ifjúságpolitikák 2006: 37)

Mindezek mellett azt mondhatjuk, hogy a munkaerőpiacon különösen sérülékenyek: az oktatási rendszerből az alsóbb középiskolai szint körül kikerülők, az alapvető írás-olvasási és számtani készség nélküliek, az átképző-továbbképző programokon részt vevő szakmunkástanulók, a nyugati munkaadók által elvárt tudással (pl. nyelvtudás,

informatikai ismeretek) nem rendelkezők, a fiatalkorú bűnözők, az otthontalanok, a fogyatékkal élők, az egyedülálló anyák, az állami gondozásban fölnőtték, és a roma fiatalok.

És végül egy lezáró gondolatban Ulrich Becket idézném: a globalizációs folyamat következtében az oktatási intézmények, miközben a menedzserszemlélet előtt hódolnak és azt az értékvilágot szolgálják, a „termékek” új fajtáit dobják piacra (modularizált tananyagokat, alap- és mesterdiplomákat), és továbbá a „szolgáltatások” új típusait (mint például multiple-choice típusú tesztek, Power-Point prezentációkat, és Internet-alapú távoktatást) alkalmazzák, „a végén létrehozzák és kiszolgálják azt, amit a magasabb képzett(len!)ség »fogyasztói kultúrájának« nevezünk.” (Beck 2006: 70)

Én magam Gramsci után azt mondhatom, hogy „eszem szerint pesszista vagyok, de akaratom és hitem arra vezet, hogy optimista legyek”. Harminc évvel ezelőtt egyes informatikai kutatók-fejlesztők azt jóslták, hogy az új évezredre a számítógépek már oly mértékben fejlődnek, hogy átveszik az emberek szerepét és uralni fogják az emberi intelligenciát, az emberi gondolkodást. Persze ez nem valósult meg. Mert az ember „csak” emberként gondolkodik, és nem kiszámítható döntéseket hoz, hanem az érzékei, az érzelmei, az értékei befolyásolják azt. Én hiszek abban, hogy az interaktív táblák, palmtopok övezte iskolai informatikai/közbeszerzési forradalomban nem veszik el a pedagógus, az ember, a hivatás.

Irodalom

- 1) ABTIBOL, W. – COÛTEAUX, P-M (1999): La nouvelle gouvernance mondiale. In. *Problèmes Politiques et Sociaux* 832 (1999. december 31.)
- 2) AZZOPARDI, A. – Furlong, A. – STALDER, B. (2003): *Sebezhető ifjúság. Sebezhetőség az oktatásban, a munkavállalásban és a szabadidőben Európában*. Szeged: Belvedere Meridionale
- 3) BECK, U. (2005): *Mi a globalizáció?* Szeged: Belvedere Meridionale
- 4) BECK, U. (2006): *A választás tétje*. Szeged: Belvedere Meridionale
- 5) Fehér Könyv (2001) = *Az Európai Bizottság Fehér könyve – Új lendület Európa fiataljai számára* (2001) http://www.mobilitas.hu/letoltes/feher_konyv.doc
Uolsó letöltés: 2007.03.06.
- 6) GÁBOR KÁLMÁN (2004): Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In:

- Ifjúsági korszakváltás – Ifjúság az új évezredben.* Szeged: Belvedere Meridionale, 28-73
- 7) Giddens, A. (2005): *Elszabadult világ.* Budapest: Napvilág
 - 8) HRUBOS Ildikó: *Új paradigma keresése az ezredfordulón.* In.: *Educatio*, 2000/1
 - 9) HRUBOS Ildikó (1999): *A felsőoktatás dilemmái a tömegessé válás korszakában.* Budapest: Educatio Füzetek.
 - 10) *Ifjúság 2000* Gyorsjelentés [szerk. Bauer Béla et. al.], 2001
 - 11) *Ifjúság 2004* Gyorsjelentés [szerk. Bauer Béla et. al.], 2005
 - 12) *Ifjúságpolitikák.* [szerk. Tamás Pál – Tibori Timea] *Új Mandátum – MTA SZKI*, 2005
 - 13) IZRAELEWICZ, E. (1999): Pertinence du post-national. In. *Problèmes Politiques et Sociaux* 832 (1999. december 31.)
 - 14) VINCENT, J.-M. (1999): Souveranisme, j'écris ton nom. In. *Problèmes Politiques et Sociaux* 832 (1999. december 31.)
 - 15) KOZMA Tamás (2004): *Kié az egyetem? A felsőoktatás nevelésszociológiája.* Budapest: Új Mandátum
 - 16) Kozma Tamás (1994): *Nemzetközi trendek.* in. *Educatio*, 1994/1
 - 17) KRULIC, B.: La nation, une idée dépassée? In. *Problèmes Politiques et Sociaux* 832 (1999. december 31.) 1-85. Összefoglalja és idézi: Kakasy Judit: Túlhaladott eszme lett a nemzet. *Kisebbségkutatás* 9. évf. 2000. 3. szám <http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás/index.php?lap=13> utolsó letöltés: 2007.03.07.
 - 18) PETHŐ Bertalan (2007): *Korszakváltásunk '07.* <http://www.magyarhirlap.hu/cikk.php?cikk=122162> Utolsó letöltés: 2007.03.09.
 - 19) POLÓNYI István (2002): *Az oktatás gazdaságtana.* Budapest: Osiris
 - 20) PRATKANIS, A. – Aronson, E. (2001): *A rábeszélőgépj. Élni és visszaélni a meggyőzés mindennapos mesterségével.* Budapest: Ab Ovo
 - 21) PUSZTAI Gabriella(2007): *A társadalmi tőkeelmélet hatása az iskolai pályafutásra.* Habilitációs előadás. Debreceni Tudományegyetem 2007. április 11.
 - 22) SZIVÁK Judit (2002): *A pedagógusok gondolkodásának kutatási módszerei.* Budapest: Műszaki

SALAMON KONRÁD

Magyarságtudat és történelemtanítás

Magyarország 20. századi története Trianon századának, a magyarság megosztottságának a története, s e megosztottság kétszeresen is igaz. Egyrészt a trianoni határok feldarabolták a több mint ezer éve a Kárpát-medencében élő magyarságot, másrészt az első világháború utáni vereség hatására a magyar társadalom is két nagy és kibékíthetetlen táborra szakadt, ami az 1919-es vörös-, majd az erre visszacsapó fehérterror idején vált nyilvánvalóvá. A magyarság tehát az első világháború után kettős vereséget szenvedett el. A nemzeti vereség a nemzet, az ország megcsonkítását jelentette. Nem szabad azonban megfeledkezni arról a társadalmi vereségről sem, aminek következtében lehetetlenné vált, hogy az ország egy korszerű, demokratikus társadalom keretei között álljon talpra. A vörös-, és a fehérterror után ugyanis nem lehetett visszatérni egy demokratikus társadalmi berendezkedés megvalósításához, mert az erre szerencsétlen kísérletet tevő Károlyi-féle köztársaság akaratlanul is a bolsevizmus szálláscsinálójává vált.

A helyzetet csak súlyosbította, hogy az 1918–20-as vereség lelki károsodást okozó traumaként hatott a magyarságra, miután egy megosztott, egymással hadakozó társadalom élte meg a kívülről rátörő erők okozta súlyos vereséget, és sem a hatalomra jutott baloldali, sem az ezt felváltó jobboldali szélsőség nem tudta képviselni a tragédiában a közös nemzeti érdeket. S miközben a kettészakadt ország két szélsőséges tábora egymásnak okozott nehezen gyógyuló sebeket, mindkettőnek ugyan azt a sorsot kellett elszenvednie Magyarország ellenségeitől.

Az utókor – elődeinek minden veresége kapcsán –, kutatja az okokat, melyek között mindig felmerül a belső széthúzás kérdése is. Nincs ez másként pl. 1849 esetében sem, mert a széthúzás mozzana-

tai mindig megtalálhatóak, de ebben az esetben meghatározóak. 1918–20 kapcsán viszont azzal kell szembesülni, hogy az 1920-as trianoni békediktátumhoz vezető útnak épp a megosztottság, majd az egymással polgárháborút vívó két táborra szakadtság az egyik meghatározója.

Rögtön le kell szögezmem, nem azt állítom, hogy a magyarság történetének súlyos vereségeit nemzeti összefogással lehetett volna hátrítani, s az előző világháborús vereség után a történelmi magyar határokat meg lehetett volna őrizni, de azt igen, hogy a vereség nagyságát lehetett volna mérsékelni. Ennek bizonyítására csak azt említem meg, hogy a szintén vesztes Ausztria, miután a győztesek számára kellően elfogadható demokratikus kormányt tudott alakítani, 1919. májusában meghívást kapott Párizsba, s elérte néhány, a békeszerződés tervezetében elcsatolni szándékozott terület visszaszerzését, sőt, a magyarországi bolsevista hatalom veszélyére való hivatkozással megszerezte a nyugat-magyarországi területeket is. Ugyanakkor a győztesek a Magyar Tanácsköztársaságot nem voltak hajlandók meghívni Párizsba.

S mindezekén túl, a megosztottan átélt súlyos vereség azzal is hozzájárul e megosztottság, lelki károsodás tartóssá válásához, hogy a vereség egyik okaként megnevezhető, ugyanakkor a vereség után is továbbélő társadalmi megosztottságból következően: az egyik oldal a történelemért eleve a másik oldalt teszi felelőssé. S ez a kettős történelemfelfogás – mivel lehetetlenné teszi nemcsak a tragédia közös átélését, de az okok objektív feltárását is-, féligazságaival konzerválja a megosztottságot, így mélyítve a tragédiát tartós lelki károsodássá, traumává.

Mindezek után látni kell, hogy a 20. századi magyarságtudat a vereségek hatására maradandóan károsodott, így az ország a nemzet megcsonkítására sem tudott megfelelő választ adni. Mert sem a baloldal un. internacionalista nemtörődömsége, sem a jobboldal mindent vissza jelszava nem lehetett reálpolitikai alap. Egyetlen kísérlet maradt, a népi falukutató írók által újrafogalmazott gondolat a Duna menti népek megbékéléséről és együttműködéséről. Annak ellenére ez lehetett volna a legjobb válasz, hogy maguk a szóértést szorgalmazó népek is tudták, szomszédainknál erre nagyon csekély a fogadókészség.

A második világháború utáni rövid, 1947 közepéig tartó átmeneti időszakban a korszak demokratikus erői megkísérelték, hogy viszatérjenek a magyar történelem legjobb hagyományaihoz, és megteremtsenek egy valódi népi és demokratikus társadalmat, amelynek lényege a szabadságjogok maradéktalan érvényesülése, a nagyon erős szociális érzékenység, a nemzeti eszmények és hagyományok tisztelete, továbbá a szomszéd népekkel való, de nemzeti érdekeinket fel nem adó szóértés gondolata. E kísérletet azonban kezdettől torzították a szovjet megszálló erők, és a rájuk támaszkodó kommunisták, majd 1947-től fel is számolták. Az ezt követően kikényszerített kommunista diktatúra a demokratikus jogok felszámolása mellett mindezek előtt a nemzeti gondolatot is igyekezett kiirtani, s ebben egyes baloldali értelmiségi csoportok részéről szövetségesekre is talált.

A Rákosi, majd Kádár korszak több mint negyven éve alatt egy párját ritkító sajnálatos eseménynek lehettünk tanúi. A rendszert kiszolgáló magyar értelmiség folyamatosan támadott mindent, ami magyar és nemzeti, de nemcsak támadta, hanem rágalmazta, lejárat- ta és nevetségessé tette. Miközben a legjelentéktelenebb kommunista tetteket is hősköltevényekké nagyították, polgárjogot nyert a nemzeti deheroizálás. Az NDK-ban kívül erre egyetlen szocialistának nevezett ország történetében sincs példa. Szomszédaink az ún. kommunista hőstetteket a nemzeti hősköltevényekkel állították párba, s e szellemben nevelték az új nemzedékeket.

A magyarság 1956-os forradalmi talpra állása néhány napra megszakította ezt a folyamatot, de az ezt követő megtorlás a korábbihoz hasonló dühvel támadt az öntudatra ébredt nemzetre, majd ezt követően áttért a züllesztés politikájára, aminek hosszú évtizedei alatt sikerült a magyarság jelentős részét nemzeti azonosságtudatától megfosztania, illetve abban elbizonytalanítania. E folyamat során mindenkit nacionalistának, sőt gyakran antiszemitának minősítettek, aki nem a hatalom megmondó emberei által jóváhagyott módon fejtette ki véleményét nemzetről, magyarságról. Így jártak a legjelentősebb magyar írók, akik szóvá tették a szomszéd országokban élő magyarság elnyomott helyzetét (Illyés Gyula, Csoóri Sándor), illetve idejekorán figyelmeztettek a magyarság közelgő népesedési tragédiájára (Fekete Gyula).

A magyarság nemzettudatának meggyengítésében kiemelt szerepet kapott a történelemoktatás, tehát természetesnek kell tekinteni, hogy a magyar történelem tanítását is az ún. deheroizálás, azaz a magyar múlt jelentős részének oktanlan lebecsülése, sőt elítélése jellemezte. S itt egy újabb fontos kérdéshez érkezünk: Az elmúlt években egyre erőteljesebben hangoztatott ún. értéksemleges történelemoktatáshoz. E rendkívül kártékony felfogás a sekélyes liberálisok azon divatos álláspontjából fakad, hogy a közösségeknek, társadalmaknak, tehát az iskoláknak sincs joga eldönteni, mi a jó és mi a rossz, hanem ezt rá kell bízni az egyénekre, adott esetben a diákokra. Az iskoláknak tehát ismertetniük kell a diákokkal a különböző elképzeléseket, s ők majd választanak ezek közül. Itt azonban felvetődik a kérdés, melyek azok az elképzelések, amelyeket az iskoláknak mint választékot fel kell kínálni. Netán a rasszista elképzeléseket is? Továbbá a műveltség megszerzésének útján elindult diák rendelkezik-e annyi tudással, élettapasztalattal, hogy segítség nélkül döntsön e súlyos kérdésekben?

Mindennek kapcsán arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy ha egy társadalomnak, nemzetnek nincs olyan értékrendje, amely különbséget tud tenni jó és rossz, hasznos és haszontalan között, akkor az a társadalom, nemzet elpusztul. Azt senki sem vitatja, hogy e kérdésekben néha nagyon nehéz dönteni, de dönteni kell, s egy nemzet története azokat az elődöket tartja igazán nagyoknak, akik a saját korukban e kérdésekben jól, tehát utódaik számára hasznosan döntöttek.

Az ún. értéksemleges oktatással kapcsolatban felvetődik a kérdés, mindez miként értelmezhető a nemzeti múlt tanításában? Azokban az esetekben, amikor elődeink pl. élethalál harcukat vívták a betolakodó hódítókkal, akkor mindezt értéksemlegesen, szenvtelened tanítjuk, mint akiknek mindehhez semmi közünk, s netán viccelődünk az akkori magyarok hősi önfeláldozásán? S ugyanilyen értéksemlegesen kell-e tanítanunk azokat az eseményeket, amelyek során elődeink súlyos hibákat, sőt bűnöket követtek el? Jellemző példa, hogy az egyik 290 századi tankönyv kedves-vidám történeteket közöl az 1919-es proletárdiktatúra idejéből, s ezzel mindjárt elfogadhatóbbá, jópofa naiv emberek cselekedeteivé hamisítja a vörösteror

időszakát. A közölt szemelvények természetesen hitelesek, de történetek vidám dolgok a naci birodalomban, sőt a koncentrációs táborok őrei között is. Azt hiszem mindenki joggal háborodna fel, ha valaki ezek közlésével próbálna az ismert szörnyűségeket elhalványítani.

A történelemtanítás egyik feladata, hogy megismerve elődeink tetteit, azokból a megfelelő tanulságokat levonjuk. Így lesz a történelem az élet tanítómestere. Másik feladata viszont, hogy erősítse a nemzeti összetartozás erejét. Mert a nemzet múltjának ismerete az egyik legfontosabb közösségszervező, azaz nemzetépítő erő. Ezek az én közösségem hagyományai, ezek a voltak az őseim, minden jó és rossz tulajdonságaikkal, s az az én sorsom, hogy ezek örökségét folytassam.

A nemzeti történelmet tehát nem lehet jól tanítani nemzeti elkötelezettség nélkül, s akiben ez nincs meg, az erre a feladatra nem alkalmas. A nemzeti elkötelezettség természetesen nem nemzeti elfogultságot jelent, de erre bennünket, magyarokat nem is kellene különösebben figyelmeztetni, mert a múltunkkal való őszinte szembenézésben, a múltban elkövetett bűneink számontartásában szinte egyedüliek vagyunk.

A nemzethez, a magyarsághoz való tartozás tudatos vállalására nevelő történelemtanítás az Európai Unióban minden korábbinál fontosabbá vall. Mert régebben az egyes nemzeteket, nemzetrészeket a határok egyes területi elzárkózások, elszigeteltségek, úgy-ahogy megvédték. Most viszont az ún. munkaerő szabad áramlása következtében a kis nemzetek nagyon nagy nemzeti veszteségeket szenvedhetnek el, ha a más nyelvterületre költöző munkavállalói nem a későbbi hazatérés és a nemzeti azonosság megőrzésének szándékával kelnek útra. Tehát a nemzeti elkötelezettségre való nevelés minden korábbinál fontosabbá válik.

Külön is szólni kell a szomszéd országokban élő magyarok helyzetéről, akik az Európai Unióba való belépéstől – az anyaországgal való kapcsolattartás könnyebbé tétele mellett – mindenekelőtt a szétszóródás megkönnyítésének lehetőségét kapták, ugyanakkor nemzeti önazonosságuk megőrzésének lehetősége nem lett jobb. Azért, mert az anyanyelven való oktatás lehetőségének és az anyanyelv használatának kérdésében továbbra is az adott országok kormányai

döntenek, akik nem kötelesek figyelembe venni meg az Európai Unió nagyon szolid ajánlásait sem. Ugyanakkor a szabadabb mozgás, az ismeretekhez való szabadabb hozzájutás és a határokon átvívelő könnyebb kapcsolattartás lehetőséget adhat arra, hogy a magyarság önfeladását a lehető legcsekélyebbre mérsékeljük.

X 73922

~~EGY-rlu~~

hely, 20

XB 77027

Megrendelhető:

terjesztes@belvedere.meridionale.hu

Kiadta: BELVEDERE MERIDIONALE

6725 Szeged, Hattyas sor 10.

belvedere@jgytf.u-szeged.hu

szerk@belvedere.meridionale.hu

www.belvedere.meridionale.hu

Felelős kiadó: DR. SZEGFÜ LÁSZLÓ

Kiadóvezető: JANCSÁK CSABA

Műszaki szerkesztő: SZUPERÁK ATTILA

Nyomta: BÁBA NYOMDA

Felelős vezető: DR. MAJZIK ISTVÁN

BELVEDERE